

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Rojec

Grozodejstva na vojni fotografiji: množični poboji v Ruandi

diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Rojec

Mentor: doc. dr. Ilija Tomanić Trivundža

Grozodejstva na vojni fotografiji: množični poboji v Ruandi

diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Hvala moji družini za celotno podporo tekom študija.

Hvala mami, da je prebirala (skoraj) vse eseje in podajala svoje mnenje tekom študija.

Hvala Nejc, da je poslušal moje blebetanje o prebrani literaturi iz diplome in me spodbujal celotno pot.

Hvala Mojci, da je postavila vse vejice na pravo mesto.

In **hvala mentorju doc. dr. Iliji Tomanić Trivundža** za vse predloge in izboljšave naloge in, da je bil zmeraj na voljo za popravke.

Grozodejstva na vojni fotografiji: množični poboji v Ruandi

Grozodejstva na vojni fotografiji nas spremljajo že dobro stoletje, kot podobe pa nas spremljajo že nekaj stoletij. Kljub temu grozodejstva pogosto niso prikazana v vsej svoji veličini ali sploh niso prikazana. Množični mediji imajo namreč posebna navodila glede prikazovanja vojnih fotografij. Ta navodila ozrioma pravila se dotikajo vse od pravil kompozicije fotografije pa do prikazovanja ali neprikazovanja v medijih. Tiste najbolj grozljive fotografije naj bi bile prehude za gledalce. Hkrati nekateri še vedno trdijo, da bi morali množični mediji prikazovati vse fotografije, ki nastanejo v vojni, spet drugi so mnenja, da smo takšnih fotografij že navajeni. Kljub temu pa gledalci doživljajo določene reakcije ob pogledih na vojne fotografije. Te reakcije so največkrat povezane s fizičnimi in psihičnimi reakcijami, ki so povezane s psihologijo. Občutke, ki jih posameznik doživlja med gledanjem lahko med seboj tudi pomeša, saj so razlike med njimi majhne. Hkrati pa doživlja več čustev in ne zgolj eno čustvo. Vse prej napisano pa se tiče tudi vojne v Ruandi, katere dogajanja se nekateri še zmeraj ne zavedajo popolnoma.

Ključne besede: grozodejstva, vojna fotografija, Ruanda, reakcije, groza.

Atrocities in war photography: mass killings in Rwanda

Atrocities in war photography are well known the last century, but as images are known the past few centuries. Nonetheless atrocities are not shown as they should be or they are not shown at all. Mass media has often special directions about placement such photos in media. This directions or rules are attached to rules of photography composition to showing or not showing photos at all. The most horrifying photographs are supposed to be too much for viewers. Still there are opinions that mass media should show all photographs of certain war, and others say that that we are used to this kind of photos too much. Despite this opinions the viewers are feeling certain reactions when looking on war photographs. These reactions are mostly physical and psychological and are related to psychology. Feelings that certain person is feeling can be mixed, because differences between this feelings are similar. At the same time the person is feeling more than just one feeling. All of the above is connected to war in Rwanda, which atrocities are still unknown to some people.

Key words: atrocities, war photography, Rwanda, reactions, horror.

KAZALO

1 UVOD	7
2 FOTOGRAFIJA KOT DEL VOJNE	8
3 MNOŽIČNI MEDIJI IN FOTOGRAFIJA KOT ŽANR	9
3.1 LASTNOSTI FOTOGRAFIJE	10
3.2 PREFERENCE MEDIJEV	11
3.3 PRIKAZOVANJE SMRTI V MNOŽIČNIH MEDIJIH	14
3.3.1 FOTOGRAFIJE PREDPOSTAVLJENE SMRTI.....	15
3.3.2 FOTOGRAFIJE VERJETNE SMRTI.....	16
3.3.3 FOTOGRAFIJE NEDVOMNE SMRTI.....	16
4 RUANDA	17
4.1 VOJNA V RUANDI	17
4.2 RUANDA IN MNOŽIČNI MEDIJI.....	18
4.3 ZUNANJI MNOŽIČNI MEDIJI V ODNOSU DO VOJNE V RUANDI.....	20
5 REAKCIJE POSAMEZNIKA	22
6 EMPIRIČNI DEL	29
6.1 PRIMERI FOTOGRAFIJ IN ANALIZA	31
7 SKLEP	45
8 LITERATURA	49
PRILOGA A: VPRAŠALNIK	51
PRILOGA B: INTERVJU Z ZALO SKUBIC	53
PRILOGA C: INTERVJU Z MAJO SLANC	66
PRILOGA Č: INTERVJU Z NEJCEM LAMPRETOM	80
PRILOGA D: INTERVJU S POLONO MARINKO	93
PRILOGA E: INTERVJU Z ROKOM ŠPINDLERJEM	103
PRILOGA F: INTERVJU Z ANITO MARINKO	115

KAZALO SLIK

SLIKA 6.1: RANJEN DEČEK.....	32
SLIKA 6.2: DEČEK OB TRUPLIH.....	33
SLIKA 6.3: RAZPADAJOČA TRUPLA, JAMES NACHTWEY.....	34
SLIKA 6.4: TRUPLA, JAMES NACHWEY.....	35
SLIKA 6.5: ŽRTEV GENOCIDA, JAMES NACHTWEY	37
SLIKA 6.6: ŽRTEV GENOCIDA V TABORU, GILLES PERESS	38
SLIKA 6.7: POKRITA TRUPLA, JAMES NACHTWEY	39
SLIKA 6.8: LOBANJE ŽRTEV	40
SLIKA 6.9: KUPI MAJIC ŽRTEV	42
SLIKA 6.10: ZASEŽENE MAČETE, JAMES NACHTWEY.....	43
SLIKA 6.11: POKOL DRUŽINE	44

1 UVOD

Vojna fotografija že več kot stoletje spremlja različne vojne, medtem ko se vojna podoba pojavi že veliko prej. V diplomski nalogi se bom osredotočila na grozodejstva na vojni fotografiji, predvsem se bom osredotočila na množične poboje, ki so se zgodili v Ruandi. Prikazovanje smrti na fotografijah v množičnih medijih, se vedno bolj izkazuje za problematično. Nekateri so mnenja, da je teh fotografij preveč in smo ljudje postali prenasajeni z grozljivimi podobami, spet drugi so mnenja, da je realnost potrebno prikazovati v vsej njeni polnosti. Pri prikazovanju vojnih fotografij uredniki izbirajo, kaj je tisto, kar se bo objavilo, te podobe pa so velikokrat razvrščene v tri kategorije prikazovanja smrti v množičnih medijih. Le-te sem opisala v enem izmed poglavij. Poleg same kompozicije fotografij so pomembne tudi informacije, ki jih gledalec razbere s same fotografije. Le-te so včasih bolj zgovorne in včasih malo manj. Vsekakor pa je pomembno omeniti tudi oddaljenost prizorišča vojne, saj se samo prikazovanje tako bistveno spreminja in vpliva na presojo urednikov. Hkrati pa moderni trendi komercialnih novic povzročajo izničevanje kritične funkcije fotoreporterstva, prav tako pa se pojavljajo številni fotografi amaterji, ki to funkcijo ponovno oživljajo. Ti fotografi, s pomočjo novodobnih tehnologij objavljajo vedno bolj krvave in realne fotografije, katerih množični mediji morda ne želijo prikazati.

Kakšne so reakcije posameznikov na določene dražljaje, ki jih sprožajo grozne fotografije, je bilo tudi eno izmed mojih raziskovalnih vprašanj. Reakcije sem preverjala na podlagi poglobljenih intervjujev, kjer sem šestim posameznikom pokazala vojne fotografije iz Ruande. Njihove reakcije sem povezala s psihološkimi definicijami, ki sem jih navedla v teoretičnem delu diplomske naloge. Poleg tega sem definirala tudi kontekst vojne v Ruandi, ter odnos Ruandskih in zunanjih množičnih medijev do same vojne. Vse tri sklope sem nato povezala v sklepu, skupaj s poglobljenimi intervjuji.

2 FOTOGRAFIJA KOT DEL VOJNE

Fotografija kot del vojne se razvije v prvi svetovni vojni, predvsem zaradi napredka tehnologije fotografske opreme. Zgodi se namreč velik premik, kjer fotoaparati postane lažji in prenosljiv. Večji premiki pa se zgodijo tudi s krajšanjem časa, ki je potreben za nastanek fotografije, saj fotoreporterji tako fotografirajo spontane trenutke, in ne zgolj poziranja pred fotoaparatom. Tako postane fotografija pomemben del vojne, posledično tudi grozodejstev, ki jih pušča za seboj. Fotoreporterji postanejo redni spremljevalci ovekovečenja vojnih grozodejstev. Fotoreportaža se je uveljavila na začetku 40-ih let 20. stoletja, v času vojne. Ta najmanj sporna vojna modernih časov, katere upravičenost je dokončno potrlo odkritje vseh nacističnih zločinov ob koncu vojne leta 1945, je ponudila fotoreporterjem novo legitimnost; ta je puščala le malo prostora levičarskemu oporečništvu, ki je v marsičem navdihovalo resno uporabo fotografije v času med vojnama (Sontag 2006, 30).

Prva fotografska pričevanja se pojavijo v krimski vojni in ameriški državljanski vojni, ter v vseh drugih vojnah do prve svetovne vojne. Sontagova navaja, da so vojne fotografije, objavljene med leti od 1914 do 1919, skoraj v celoti anonimne, da so te, če so izražale količkaj grozot in opustošenja, na splošno epsko obarvane in so po navadi prikazovale tisto, kar je bilo potem: s trupli posejane ali s strelskimi jarki prekopane lunarne pokrajine, ki jih je pustilo za seboj pozicijsko vojskovanje (Sontag 2006, 17). Že prej omenjeno radikalno spremembo v fotografiji pa se fotografske podobe spremenijo. Zdaj je bilo mogoče posneti slike v metezu bitke, če je to omogočala vojaška cenzura, in od blizu preučevati civilne žrtve in izčrpane, z blatom umazane vojake. Španska državljanska vojna (1936–1939) je bila prva, ki so ji bili fotografi priča (so jo »pokrivali«) v modernem pomenu; vojna, ki jo je na bojnih linijah in v bombardiranih mestih spremljala skupina poklicnih fotografov, katerih posnetki so bili takoj natisnjeni v časopisih in revijah v Španiji in na tujem. Z ameriško vojno v Vietnamu pa se fotografiji pridružijo tudi televizijski zasloni. Vse odtlej so bitke in pokoli, snemani v času poteka, rutinska sestavina nenehnega dotoka zabave na male zaslone naših domov (Sontag 2006, 18).

Fotografija postane dokument realnosti, hkrati pa so novinarji oz. fotoreporterji priče samega dogodka. Novinarji cenijo podobe za svoje »pričevanje« o dogodku in »da so tam« (Zelizer 2010, 15). Ustvarjanje privilegiranega kotička za ta ali oni konflikt v zavesti gledalcev, izpostavljenih pretresljivim dogodkom od vsepovsod, zahteva vsak dan večkratno doziranje

drobcev posnetkov o konfliktu. Razumevanje vojne med ljudmi, ki vojne niso izkusili, je danes v glavnem proizvod vpliva teh podob. Nekaj postane resnično, za tiste, ki so drugje, ki to spremljajo kot »novico«, s tem, ko je fotografirano. Toda katastrofa, ki jo doživimo na lastni koži, je pogosto videti grozljivo podobna svoji upodobitvi (Sontag 2006, 18). Kot pravi Sontagova: »Pretirano razširjene in razvpite podobe – trpljenja, uničenja – so neizogibna poteza naše s fotoaparatom posredovane vednosti o vojni« (Sontag 2006).

Grozodejstva postanejo torej ključen del vojne fotografije, tako moderne kot sodobne. Na tej točki pa je potrebno še definirati grozodejstva; to so grozljiva, zlobna dejanja, ki jih povzročijo oboroženi ljudje, vojska, tirani ali vlada drugim ljudem. Beseda se uporablja za dejanja, ki so v nasprotju s sprejetimi načini vojne in/ali so nelegalni v pravnem smislu, predvsem pa žalijo ljudi. Grozodejstva po navadi vključujejo genocid, zločine proti človeštvu, množične poboje, posilstva in rope, »odstranjevanje« nedolžnih civilistov, holokavst, ubijanje talcev itd. Taksonomične debate ali so množična grozodejstva tudi genocid so včasih napolnjena v odgovoru na grozodejstva; zatemnijo namreč bolj pomemben in trenuten problem, kako jih nasloviti in proizvajajo izgovor za neakcijo v grozljivih epizodah brutalnosti. Ruanda je vsekakor depresiven primer tega. Koncept se oprijema primerov genocida, ki zasedajo vrhunec neke hierarhične gravitacije pod mednarodnim zakonom; v kolikor pa se primer ne jemlje kot genocid, je njegovo zlo in trpljenje žrtev nekega nižjega reda (Abrams 2000, 303). Nadalje se bom v svoji diplomski nalogi osredotočila predvsem na množične poboje ter, kako je prikazana dejanska smrt, zato naj bi izraz grozodejstvo izražal predvsem konotacijo množičnega poboja.

3 MNOŽIČNI MEDIJI IN FOTOGRAFIJA KOT ŽANR

Kot že omenjeno, vojna fotografija pridobi na pomenu s svojo upodobitvijo v množičnih medijih. Možnost strateškega zamrzovanja trenutka v sekvenci akcije, je pridobila pozornost različnih mislecev od nastanka fotografije: Bresson to imenuje »odločilni trenutek«, Burgin »noseči trenutek«, Eisenstadt »trenutek, ki govori zgodbo«, vsi pa se nanašajo na »takojšnost v pripovednem toku«, ki prepriča gledalca, da prekine s svojo nejevero, vzbuja zaključke in vzbuja »namerni sentiment« v pripovedovanju (Zelizer 2010, 2). Prav tako pa fotografija izzove v nas napetost, ne zgolj o določenem trenutku, ki ga podoba prikazuje, ampak tudi o vseh trenutkih, ki peljejo do tistega nenehnega in o vseh trenutkih, ki bodo še prišli (Moeller v Zelizer 2010, 2). Tako je pomembno razumevanje, da fotografije lahko beremo na dva načina, in sicer na denotativni ravni, ki prikazuje zgolj to kar na fotografiji vidimo, in konotativni

ravni, ki nam govori o samem pomenu, ki ga fotografiji še lahko pripišemo, ali pa o njenem simboličnem pomenu. Pomemben je torej kontekst, ki ga ob potencialni fotografiji še imamo. Velikokrat pa imajo fotografije v množičnih medijih poleg napis, ki ga določi novinar, urednik ali pa sam fotoreporter oziroma fotograf. Vsekakor pa večina novičarskih organizacij, za izbiro fotografij, ki bodo objavljene v samem mediju, raje izbere urednike, ki so tekstovno izobraženi, kot fotografe. S pojavom slikovnih agencij, ki imajo v lasti svoje fotografe, se poveča možnost izbire fotografij v tisku in hkrati povečanje avtoritete za njihovo pokritost (Zelizer 2010, 3–5).

Zelizerjeva meni, da »večina pomembnih podob ponuja zgolj delčke razumevanja, in tako svoje gledalce usmerja drugam, da razumejo podobo – k namenom, procesom in formulacijam izven dela objektiv. Podobe tako ponujajo dele akcij, ki jih morajo ljudje dopolniti sami, z interpretiranjem in domišljijo izven objektiv.« (Zelizer 2010, 6).

3.1 LASTNOSTI FOTOGRAFIJE

Ker se smrt vedno dogaja izven fotografskega objektiv, je dejstvo smrti ključno za razumevanje podobe in njeno postavljanje v širše zaporedje. Nasprotno, če smrt ni prikazana dovolj dobro, gledalci ne morejo ustvariti zaključka h kateremu prikazovanje nakazuje. Z drugimi besedami, to kar občinstvo vidi, je nujno ločeno od tega, kar razumejo. Sledi morajo biti ponujene, da ustvarijo razumevanje, ki ga podoba ne daje, te sledi pa pogosto ustvarijo obliko vsebine. Zelizerjeva pravi, da se fotografije, ki nakazujejo smrt, opirajo na različne prakse in sicer na kompozicijo, tekstualnost, prezentacijo, gledanje in mnemoničnost, s katerimi vzpostavljamo pomen (Zelizer 2010, 53).

Podobe, ki nakazujejo smrt, zapisujejo kaj se je zgodilo posredno ali neposredno. Te podobe spominjajo na posnetke akcije v določenem trenutku, ki ga žene fotografova resničnost in vernakularna praksa. Čeprav se kompozicijske odločitve v različnih medijih razlikujejo, so ti posnetki urejeni. Njihov vizualni center – oseba, ki jo čaka smrt – je običajno poudarjena ali vsaj označena skozi druge objekte. Fotografi posameznike pozicionirajo na sredino ali na čelo posnetka kot največji in najenostavnejši vizualni element. Posameznik je pogosto prikazan izjemno ostro v fokusu v zapletenih okoliščinah, vsekakor pa so posamezniki prikazani v pretiravani velikosti in so bistveno bolj osvetljeni kot ostale stvari na fotografiji. Te podobe se razlikujejo od fotožurnalističnih konvencij, saj ne prikazujejo čistega posnetka fotožurnalističnega prikaza, ampak bolj nepopolno in sugestivno posledico. Posledica pa mora prikazati pravilne sledi – okoliščine, ki so zlahka videne kot ogrožajoče, nevarne in

nestabilne; žrtvina sključenost nakazuje, da jasno izraža strah in grozo. Včasih je to prikazano tudi s strani drugih ljudi na fotografiji (vojaki). Podobe so velikokrat prikazane tako, da jih gledalci povežejo z vojno, revščino, katastrofami, nesrečami, boleznijo in nasiljem – bližnji fokus bližnjega fizičnega srečanja med morilcem in njihovo žrtvijo. Prikazana je lahko tudi individualna nevarnost v nevarnih naravnih okoljih, zapor ali institucionalna kontrola. Osebe, ki so prikazane na fotografiji, po navadi vedo, da bodo umrle naravno ali pa bodo umorjeni. V vsakem primeru je sprednji pogled osebe, ki bo umrla. Ti posamezniki imajo žalujoče oči in nesamozavestno držo. Posamezniki se razlikujejo glede na starost, spol, raso, razred in etničnost, vendar jim je skupen obup in podrejanje, široko odprte oči, priprta ali zevajoča usta, kričanje, jok, čepenje, prošnja za milost in kolektivne objeme. Fotografije so prikazane v zadnjem trenutku, kjer je še moč upati, da uidejo smrti. Tako gledalci s pomočjo presežka emocij na fotografiji lahko zaključijo pripovedovanje, ki je prikazano. Pomembno je torej razumevanje, da fotografije neposredno prikazujejo smrt, čeprav le-ta posredno ni prikazana. Torej je od gledalca odvisno, da s pomočjo svojih zaključkov pride do realizacije pomena, ki ga daje fotografija (Zelizer 2010, 53–58).

Okoliščine v katerih se fotografija pojavlja niso edina lastnost, ki pripomore k pomembnosti in vrednosti fotografije. Prezentacijske možnosti so kritične v oblikovanju razumevanja, kar je prikazano. Možnosti so različne: ista fotografija je lahko prikazana z različnimi napisi, naslovi ali zgodbami in v različnih novičarskih organizacijah ali sekcijah novičarske strani. Pojavlja se lahko tudi v različnih točkah v času, tudi večkrat dnevno in se pojavlja v večih medijih. Pozicioniranje več kot ene fotografije je generiranje tretjega učinka v gledalcih. To olajšuje ustvarjanje prostorske in začasne kontinuitete okoli prikazanega dogodka in ponovno ustvarja sekvence akcije, ki je bila zamrznjena skozi fotografijo. Pogosto pa se z nizanem ne prikazuje dejanska smrt, ampak bolj podobe pred smrtjo. Tako novičarske organizacije raje prikazujejo dogodke, ki napeljujejo do smrti in s tem še vedno sklepajo fotograsko sekvenco akcije preden se smrt pojavi (Zelizer 2010, 60–62). Mediji fotografije pogosto uporabljajo tudi kot način razreševanja travmatičnih in pomembnih dogodkov, in to predvsem s povečanjem objave števila fotografij, ki se na nepisano pravilo ena fotografija na novico praviloma povrne šele z normalizacijo dogodkov (T. Tomanić 2008, 42).

3.2 PREFERENCE MEDIJEV

Množični mediji se trudijo prikazovati fotografije, ki bodo kot neka presoja »dobrega okusa«. Velikokrat pa se zgodi, da v tej vlogi presoje »dobrega okusa« ne prikazujejo grozljivih

fotografij mrtvih. Čeprav se prikazovanja smrti pojavljajo že pred fotografijo, kjer so v tisku še risali podobe, začetki prikazovanja grozljivih fotografij segajo v čas Bressona in drugih, ki so kader na fotografiji »nastavili«. V zadnjih nekaj desetletjih je prikazovanje mrtvih teles nekaj, kar je prikazano s skrbno izbiro urednikov. Omejenost uporabe fotografij zla naj bi javnost zavarovala predvsem pred inflacijo sočutja in pretirano izpostavljenost tovrstnim podobam (Tomanić T. 2008, 44). Tako je prikazovanje smrti v novicah dramatično in ne zmedeno, zavajajoče, hkrati pa je teh fotografij še zmeraj malo. V času, ko se fotografije smrti in ostalih grozovitih aktov nasilja širijo drugje, veliko gledalcev občuti neudobje v sami podobi, ki je predstavljena kot del novic (Zelizer 2010, 21). »Bolj kot je prizorišče odmaknjeno ali eksotično, večja je verjetnost neposrednih frontalnih prizorov mrtvih in umirjajočih« pravi Sontagova (Sontag 2006, 67). Nacistični poboji druge svetovne vojne so sicer boleči, vendar ljudje vseeno lažje opazujejo podobe, ki prikazujejo bolj eksotične kraje, saj jim oddaljenost ponuja sočutje, ki mine, hkrati pa si težko priznajo, da se grozote dogajajo tudi na njihovih tleh. Kot pravi Chrétien glede vojne v Ruandi (2007, 60): »Tragedije, ki se zgodijo daleč stran, vsebujejo pomembne eksotične etnografske faktorje, ki še zmeraj ovirajo bolj senzibilno percepcijo afriških družb.« Kažejo nam trpljenje, ki je nezaslišano, nepravilno, in ga je treba odpraviti. Obenem pa pravijo: da, to so reči, kakršne se dogajajo v takšnih krajih. Neizbežno je, da vsepričujočnost teh fotografij in grozot utrjuje prepričanje o neizogibnosti tragedije v nevednih ali zaostalih revnih delih sveta (Sontag 2006, 67). Ali kot pravi Zelizerjeva (2010, 22): »Nikoli ni bilo debate o tem ali bomo prikazali okrvavljeno telo umorjene žrtve. Preprosto tega ne bomo naredili. Če pa žrtev ni ena izmed nas, če živijo daleč stran ali nimajo imen ali kulturnih komoditet, je to poštena igra. Zato je popolnoma sprejemljivo prikazovanje na kupe trupel in lobanj ali otrok na robu smrti.« Vse smrti si torej niso enakovredne, prav tako pa je nekatere žrtve bolj dopustno gledati kot druge.

Hkrati pa nastaja problem pri prikazovanju fotografij tudi v obstoju sodobnih novic, ki ljudi želijo zabavati. Problem fotoreporterstva tako postaja, da trend komercialnih novic izničuje nekdanjo kritično funkcijo fotoreporterstva, ki zdaj proizvaja podobe le še za zgodbo, zabavo ali senzacionalne fotografije. Glavni namen industrije postaja predstavljanje novic v določeni obliki, kot produkt, ki ima malo potrebe po fotografijah, razen za predstavljanje stereotipnih prikazov (Taylor 2000, 129). Problem torej nastaja, ker mediji ne želijo prikazovati grozodejstev v vojni fotografiji v vsej svoji veličini, saj s tem vzbujajo neželjene reakcije v občinstvu. Uredniki torej vse preveč poudarjajo življenjski stil, namesto da prikažejo neprijetno realnost, saj vedo, da bralci nočejo preveč realnosti, niti v obliki fotografij. Drug

problem nastaja v spodobnem in nespodobnem gledanju, torej katere fotografije lahko vsakdo vidi v javnosti. Ko so fotografije enkrat objavljene, prispevajo k znanju in državljanski zavesti, zato ni vseeno kako izgledajo in kaj prikazujejo. Uredniki morajo izbrati enega od mnogih »pravih« javnih glasov, ko se odločajo, kaj bodo in česa ne bodo prikazali v mediju. Sporne fotografije, ki so bile prikazane, pa so med bolj pomembnimi za dokumentiranje dogajanja (Taylor 2000, 130). Prikazovanje zla in smrti je torej strateški resurs, ki razkriva ideološki konsenz, ki okvirja delovanje določenega medija: odločitve, kdaj, koga in kako je dovoljeno gledati, ne odsevajo le politične orientacije medijev, ampak tudi kolektivno identiteto, samopodobo družbe in njeno razumevanje lastne umeščenosti v svetovna dogajanja (Tomanić T. 2008, 44).

Kot že prej omenjeno, naj bi fotografija predstavljala glas realnosti. Vendar ni nujno, da bodo fotografije, objavljene v množičnih medijih, tiste z največjo vrednostjo resnice. Kot pravi Zelizerjeva (2010, 16): »Od kar smo videli skoraj vse, kar se je dalo videti v teh letih, se uredniki trudijo pri gledalcih vzbuditi čustva, da nekaj občutijo.« Sontagova prav tako globoka čustva gledalcev povezuje z grozotami na fotografiji:

Nekdaj so mislili, da bo prikazovanje nečesa, kar je treba videti, približevanje boleče realnosti očem, nujno spodbudilo gledalce, da to globlje začutijo. A v svetu, v katerem fotografija sijajno služi potrošniški manipulaciji, učinek fotografskih posnetkov bede še malo ni samoumneven. Zato so se začeli moralno osveščeni fotografi in ideologi fotografije vse bolj ukvarjati z vprašanji izkoriščanja čustev (usmiljenja, sočutja, ogorčenosti) v vojni fotografiji in z rutinskimi načini njihovega razvnanja. Fotografi pričevalci nemara mislijo, da je moralno pravileneje, če spektakularno prikažejo kot nespektakularno. (Sontag 2010, 76–77)

Čustva, ki naj bi jih gledalec občutil pa so nekdanj bila bolj v smislu olepševanja, sedaj so fotografije tiste, ki morajo na novo vzbuditi čustva v gledalcu. Na ta način se s pomočjo nespektakularnosti razvije, da je v gledalcu potrebno vzbuditi šok in to je najlažje doseči s prikazom grdega kot spektakularnega. V svoji didaktičnosti morajo spodbujati aktiven odziv. Da bi fotografije obtoževale in nemara vplivale na spremembo vedenja, morajo šokirati (Sontag 2006, 78).

Tako je pomembno razumevanje, da se s prikazom spektakularnosti v gledalcu vzbujajo najbolj globoka čustva. Vendar to ni nujno vedno tako, saj živimo v svetu, kjer se fotografije redno prikazujejo v množičnih medijih. Tako smo ljudje vajeni grozljivih podob in tako se

poraja vprašanje ali smo prenasičeni s podobami množičnih medijev. Množični mediji nas vsak dan zasipajo s pretresi iz vsakdanjega življenja, pa vendar se nam nekateri dogodki zdijo bolj presenetljivi kot drugi. Sontagova pravi, da šok lahko postane nekaj vsakdanjega, šok se lahko izčrpa. Tudi če se ne, lahko vselej ne gledamo. Ljudje poznajo različna sredstva, kako se ubraniti pred tem, kar jih vznemirja. To je videti običajno, prilagoditveno vedenje. Tako kot se lahko navadimo na grozo v resničnem življenju, se lahko navadimo tudi na grozo določenih podob (Sontag 2006, 79). Na tej točki bi torej lahko rekli, da brezbržnost ljudi do trpljenja drugih ni toliko učinek fotografij kot posledica njihovega gledanja v modernih institucionaliziranih družbah (Tomanić T. 2008, 46).

Hkrati pa se zdi, da množični mediji niso več edino sredstvo, ki nam sporoča grozljive dogodke. V zadnjem desetletju, ob pojavu raznovrstnih novejših medijev, se pojavljajo fotografi amaterji, ki nas ponovno šokirajo in predstavljajo podobe, ki si jih mediji ne upajo prikazati. Tako prihajajo v ospredje nove vrste groze, ki jo gledalci občutijo. Hkrati pa lahko amaterske fotografije prav tako zaidejo v množične medije kot je na primer tisk.

3.3 PRIKAZOVANJE SMRTI V MNOŽIČNIH MEDIJIH

Pomen uporabe novinarske fotografije v medijih ni zgolj potrjevanje spoznavanja (Verjamem (le) to, kar vidim.), temveč tudi implicitno verovanje v premoč podobe nad besedami. Fotografijam se pripisuje močno mobilizacijsko vlogo, saj naj bi še pred razumsko percepcijo pri občinstvu sprožale močne čustvene dražljaje, od žalosti prek krivde do ogorčenja. Mobilizacijski potencial podob postane še posebej očiten in problematiziran v vojnih razmerah, ko si vojaško-politične strukture prizadevajo za čim bolj celovit nadzor nad ponudbo podob vojne. Fotografije vojne, nasilja, zla in smrti postanejo teren spopadov različnih skupin političnega sistema prav zaradi verovanja, da lahko privedejo do spremembe podpore javnosti ali celo njenega eksplicitnega delovanja, če se bodo lahko ljudje na lastne oči prepričali o realnosti, podrobnostih in razsežnostih dogodkov (Tomanić T. 2008, 42).

Perlmutter razlikuje dve vrsti grozot in s tem dve vrsti prikazovanja smrti. Prvo imenuje »upravičene grozote« in drugo »plemenite smrti«. Plemenita smrt je zmeraj tista, ki upodablja vojnega heroja ali voditelja, katerega vojna dejanja naj bi bila plemenita. Hkrati tudi pravi, da vojna goji logiko ubijanja, ki v civilnem življenju ne bi bila sprejemljiva. Iz tega sledi, da je grozota, kot katerikoli drug aspekt vojnih podob, relativno določena in ovrednotena. Tisti, ki sodelujejo v vojni so torej »upravičeni« grozote, hkrati pa nedvomno postanejo sovražniki, za katere ni podpore in v katere je usmerjen ves prezir. Tako zmeraj nastaneta dva pola

razkrivanja resnice, ki je moteče: simbol gneva nekoga je trofejska fotografija nekoga drugega (Perlmutter 2008, 57–61).

Zelizerjeva v svoji knjigi *About to die* problematizira prikazovanje smrti v množičnih medijih. Je namreč mnenja, da je prikazovanje fotografij, ki nakazujejo smrt, zelo čustveno in povzroča večje odzive javnosti. Nadalje fotografije bližnje smrti razdeli v tri kategorije in sicer: fotografije predpostavljene smrti, fotografije verjetne smrti in fotografije nedvomne smrti.

3.3.1 FOTOGRAFIJE PREDPOSTAVLJENE SMRTI

Fotografije predpostavljene smrti ponujajo najmanj eksplicitno stopnjo informacije podrobnosti, hkrati pa vsebujejo največjo stopnjo čustev, kontingence in domišljije v gledalcih. Na fotografiji žrtve domnevne smrti niso nikoli prikazane in so le redko identificirane. Največkrat so prikazani člani določenih skupin oziroma skupnosti – ubežniki, prebivalci vasi, potniki, ki so nevidene oziroma največkrat anonimne žrtve neizmernega števila ljudi, ki so umrli v večjih tragedijah oziroma katastrofah, njihove smrti pa niso bile videne oziroma potrjene. V tem pomenu je njihova bližajoča se narava smrti podoba, ki zamrzne opustošenje v trenutku pred njihovo vizualizacijo ali potrditev smrti.

V primeru predpostavljene smrti morajo gledalci zapolniti podrobnosti, ki jih novičarski mediji ne prikazujejo. Predpostavljena smrt žrtve se nanaša na javnost, ki si zamisli njen propad. Čeprav naj bi se smrt pojavila hitro, njena potrditev po navadi pride z zamudo, kar dovoljuje, da gledalec domneva, kaj se je zgodilo iz predstavljenih dokazov v razvijajočih novicah (Zelizer 2010, 69).

Ambivalenten odnos do vizualizacije zla in smrti je najbolj očiten v vojnah, ko njihovega bistva – človeških žrtev in trpljenja – kljub kontinuiranemu in podrobnemu poročanju o poteku dogodkov večinoma ne vidimo, objavljene fotografije pa se namesto deklariranega realizma odkrito spogledujejo s simbolizmom, preigravanjem vizualnih stereotipov, ikoničnih trenutkov ali uveljavljenih umetniških ali popularno-kulturnih motivov. Mediji večinoma uporabljajo fotografije, ki so bolj shematske kot podrobne, ki so konvencionalne in poenostavljene, pri čemer je njihova kakovost velikokrat povezana s tem, da nam povedo več, kot le prikazujejo. Element simbolnega se kaže kot nujen pogoj za učinek in pripovedno moč »dobre« fotografije, kar je zelo očitno že pri starejših slavnih vojnih fotografijah (Tomanić T. 2008, 44).

3.3.2 FOTOGRAFIJE VERJETNE SMRTI

Fotografije verjetne smrti ponujajo več eksplicitnih informacijskih podrobnosti kot fotografije predpostavljene smrti. Fotografije pogosto prikazujejo smrt, večjega števila neimenovanih ljudi, v večih časovnih točkah, ki so ločene od dejanskega dogodka, ki je povzročil to smrt. To pomeni, da običajni označevalci okoliščin smrti niso upodobljeni v običajnih novičarskih parametrih: raztezajo se namreč čez čas in vsebujejo več ljudi, kot jih je lahko zajeti z novičarskimi orodji, še posebej podobami. Fotografije verjetne smrti vključujejo gledalce v različnem smislu, kjer se pričakuje, da bo gledalec vzpostavil vez med tem, kar je prikazano in tem, kar ni, čeprav jim iztočnica ni podana. Ogrožena človeška telesa so oblika, ki vzpodbuja gledalce, da razvijejo misel o možni smrti (Zelizer 2010, 69–71).

Prikazovanje verjetne smrti namesto predpostavljene ali nedvomne smrti, zarisuje sinekdotično ali simbolno povezavo med tem, kar je prikazano in tem, kar se dejansko izkaže v razvijajočem dogodku, kar pa kaže na možnost, da oseba na podobi slej kot prej umre. Čeprav prikazana oseba lahko umre ali ne, pravzaprav prikazuje smrt tistega, ki zagotovo umre. Ker se smrt zadržuje kot izključna stvar, je naloga gledalcev, da pogojno smrt spremenijo v nedvomno prav iz tega, kar je prikazano. Javnost podobe prepozna kot simbolne, čeprav usoda prikazanega posameznika ni nujno takšna kot jo posameznik prikazuje. Čeprav gledalci ne vidijo vseh sekvenc prikazane akcije, so fotografije verjetne smrti najbolj učinkovite, ko ljudje domnevajo smrt, v kolikor se ta zgodi ali ne. Gledalci morajo tako posplošiti verjetno smrt na tiste osebe, ki niso prikazane, s tem, da se zatečejo k domišljiji, ki presega vizualizacijo. Te okoliščine naredijo fotografije verjetne smrti uporabne širom novinarstva (Zelizer 2010, 72).

3.3.3 FOTOGRAFIJE NEDVOMNE SMRTI

Fotografije nedvomne smrti ponujajo največ informacij o podrobnostih. Za razliko od ostalih, te fotografije vzpostavijo smrt prikazanega posameznika. Čeprav smrt ni vzpostavljena s samo fotografijo – nanaša se na sekvenco vizualnosti, ki presega fotografijo, ki kaže smrt samo – je pomembnost verbalnih podrobnosti ključna. Besede tukaj proizvajajo obliko, s katero gledalci sprejmejo ali zavrnejo možnost smrti na fotografiji (Zelizer 2010, 72).

Za razliko od ostalih prikazovanj smrti, fotografije nedvomne smrti vzpostavljajo neizogibno smrt. To nakazujejo z vzorčnimi, eksplicitnimi in izoblikovanimi besednimi sledmi. Tako

gledalec na podlagi besedne predložitve presodi, ali bo sprejel ali zavrnil smrt na fotografiji. Te fotografije prikazujejo posameznike na robu smrti in zraven uporabijo besedilo (naslovi, napisi), da izpostavijo smrt, ki ni tipično prikazana. Kontingenco fotografije morajo izničiti gledalci, ki se opirajo na različne sledi in konvencije, da podobo spremenijo v gotovost, čeprav le-ta ni prikazana. Informacije, ki spremljajo te fotografije, se pojavljajo skupaj s sliko tudi kasneje. Te fotografije namreč lahko kasneje nakazujejo situacije, v katerih bo posameznik resnično mrtev. Takšna besedna podrobnost lahko ponudi različno stopnjo identitete prikazane žrtve: žrtev lahko ostane anonimna, nadenejo ji ime, relevantno njeni smrti, zaznamujejo razvpitost ali nakazujejo nesmrtnost. V vsakem primeru gledalci vedo, da je oseba mrtva, še preden so videli fotografijo njene nedvomne smrti (Zelizer 2010, 74).

4 RUANDA

4.1 VOJNA V RUANDI

Za razumevanje konteksta vojne v Ruandi, je potrebno razmisliti o razlogih za nastanek. Ruanda je bila in ostaja ena izmed najbolj revnih držav tega planeta. Ruanda leži stran od morja, ima le malo gozdov in je še vedno necivilizirana, hkrati pa so se pokoli dogajali že prej. Kakršnikoli poskus razumevanja, kaj se je dogajalo leta 1994, zahteva znanje zgodovine te države. Populacija Ruande vpada v tri skupine: Hutu, Watutsi (Tutsi) in Twa. Hutu in Watutsi nista enotni skupini. Medetnična nasprotja so pogubna zapuščina kolonializma. Belgijci so namreč ustvarili elitne Tutse, ki so sčasoma povzročili vstajo Hutujev in beg Tutsijev v Ugando, Burundi in Tanzanijo (Palmer 2002, 17). Gledano z ideološkega vidika, je ta socioetnični populizem narekoval prominenco Hutu ljudstva, čigar popolna pravica je temeljila na dejstvu, da predstavlja večino prebivalstva (percipirana kot homogena). Pravica je temeljila tudi na trditvi avtohtonega značaja skupnosti, ki je bila v nasprotju s t.i. tujo naravo Tutsi skupnosti (prav tako naravno homogena) (Chrétien 2007, 56). Med leti 1900 in 1994, še posebej leta 1991, je revija Kangura vsebovala veliko člankov, ki so narekovali negativizem proti Tutsijem. Tutsiji so postali tisti, ki so vzeli vse, ki so bili vsepovsod, ki so nadzirali zaposlitveni sektor, ki so se pojavljali v vladi in predstavljali večino v šolskem sistemu – kot učitelji in učenci, in se pojavljali v sferah, ki so predstavljale napredek (Kabanda 2007, 63). Ruandistična patriotska fronta (RPF) je kasneje rekrutirala pobegle Tutse v Ugandi in vdrla v Ruando leta 1990 in leta 1992, kar je leta 1993 rezultiralo kot dogovor delitve moči Arushe. Učinek tega je bil smrtni nalog za predsednika Habyarimana, ki ga je umoril ekstremist

Hutuja leta 1994. Predsednik Habyarimana je bil predstavljen kot demokratični državni vodja, predstavnik Hutu skupnosti. Njegov umor predstavlja začetek genocida (Palmer 2002, 17).

Spletko (Akazu) je ustvarila predsednikova žena. Njen namen je bil ustvarjanje nadzora njenih nasprotnikov, primarno Hutujevih oporečnikov in nato Tutsijev. Azuki so upali, da bo množični pokol prisilil storilce, da se jim podredijo in tako v populacijo vcepijo strah in podreitev. Dogodki leta 1994 niso bili zgolj preprost učinek medetničnih tenzij, saj so bili poboji načrtovani leta vnaprej. Med 10.000 in 150.000 prebivalcev Ruande je bilo vpletenih v pokol, pod prisilo ali prostovoljno (Smith v Palmer 2002, 17). Državljska vojna v Ruandi je ena izmed najhujših humanitarnih katastrof po drugi svetovni vojni. V državi z 8,1 milijona prebivalci, jih je več kot pol milijona mrtvih, več kot 4,5 milijona pa jih je bilo izseljenih (Dzubow 1994, 513).

Med preživelimi je bilo 70 % žensk. Mnogo izmed njih je bilo posiljenih in so rodile nezaželjene otroke. Veliko jih je izgubilo svoje otroke, mnoge so postale vdove z minimalnimi ali nikakršnimi pravicami nad lastnino. Proti koncu leta 1994 je preko 100.000 otrok osirotelo. 170.000 Hutujev je pribežalo v Zaire. Morbidnost in mortaliteta v teh skupinah je bila ekstremno visoka (Palmer 2002, 18).

4.2 RUANDA IN MNOŽIČNI MEDIJI

Ruanda je bila od nekdanj prepletena s trenji med skupnostmi Hutujev in Tutsijev. Trenja, ki so se dogajala že konec 50-ih in v začetku 60-ih let prejšnjega stoletja, naj bi vzpostavila demokracijo, vendar temu potihoma ni bilo tako. V začetku 90-ih let so se trenja med skupnostmi še povečala, razloge lahko pripišemo tudi množičnim medijem.

Vianney Higiroy v svojem eseju navaja štiri kategorije tiskanih medijev, ki so bili v obdobju pred letom 1994 v privatnem lastništvu. Ti mediji so bili politično naravnani:

- časopisi usklajeni z gibanjem *Républicain National pour la Démocratie et le Développement* (MRND) in koalicijo *pour la Défense de la République* (CDR),
- politično opozicijski časopisi,
- časopisi Ruandistične patriotske fronte (RPF),
- tiskani mediji Ruandskih Tutsijev diaspora.

(Vianney Higiroy 2007, 73)

Poleg teh štirih kategorij tiskanih medijev pa pomembno vlogo ves čas igra tudi revija Kangura. Ker skupina imenovana »deset komandantov«, ni bila dovolj za vzpostavljanje nasprotne strani proti Tutsijem, se je pojavila Kangura. Kangura je svojim bralcem prinašala razloge, da so verjeli v svoj moto, da so jih prepričali o neizbežni nevarnosti in jih prepričali, da potrebujejo mesijo. Kangura je bila aktivna v kontekstu obdelanega z neizpodbitnimi težavami, kjer je vse večja revščina ovirala dostop do izobrazbe, zdravstvene nege in zaposlenosti, hkrati pa je delovala v družbi, ki je odvisna od agrikulture, medtem ko je zemlja postajala vedno manj dostopna in rodovitna. V okviru tega in hkrati obtoževanja Tutsijev, da so pograbili vse privilegije in jih identificirali kot grešne kozle, je to postala taktika mobiliziranja. Uspešno je zbrala podporo večine mladih, ki niso bili šolani, podporo nezaposlenih in tistih, ki niso imeli upanja za boljšo prihodnost. Priljubila se je tudi večjemu številu diplomantov, ki se niso mogli več zaposlovati v vladi, zaradi sprememb v skladu s strukturnimi spremembami programov mednarodnega denarnega sklada (Kabanda 2007, 63).

Kljub vsem medijem pa sta soobstajala dva pogleda množičnih medijev na prebivalstvo Ruande. Chrétien omenja dva očitna pogleda s strani Radio-Télévision Libre des Mille Collines (RTL), radio-televizije, ki je igrala ključno vlogo v ruandskem genocidu. Prvi je povezan z rasistično vneto proti Tutsem (imenuje jih *cockroaches* - ščurki) in drugi, ki se nanaša na legitimno odpravo »ščurkov« s strani večine ljudi (Hutujev). Prvi pogled, ki je etnično-rasistični, pride na dan, ko novinarji uporabijo epitete kot so »psi« ali »kače«, ki se nanašajo na Tutsije in jih obtožujejo kanibalizma in neusmiljeno pozdravljajo njihovo izginotje. To se kaže tudi takrat, ko novinarji pričnejo teoretizirati o primarnosti etičnih premislekov o končni bitki med Bantuji in Hima-Tutsiji in o potrebi izginotja ljudi, ki nimajo osebne izkaznice na kontrolnih točkah. Pravzaprav je bil inter-etnični pogled konflikta poudarjen blizu konca pokola in v posledicah genocida kot naraščajoča zavest mednarodnega nestrinjanja (Chrétien 2007, 56).

Za čas vojne, ko so ostali razglabljali o možnosti spreminjanja sistema, je Kangura ignorirala takratne afere in težave. Večino časa je bila zaposlena s prepričevanjem prebivalstva Ruande, da še zmeraj živijo v razmerah, ki so se dogajale leta 1957. Posledično je to prisililo tiste, ki so želeli spremembe, da je edina in častivredna bitka tista, ki so jo izvedli njihovi predniki. Hkrati pa je bilo Kangurino diagnosticiranje situacije Hutujev v Ruandi katastrofalno. Rešitev, ki so jo predlagali je bila radikalna in nepopustljiva (Kabanda 2007, 68). Kangura je v 90-ih izdala ogromno člankov, ki so se navezovali na trenja v 60-ih in so jih pisali celo takratni znani novinarji. Zanimivo je, zakaj so se pri Kanguri odločili navezati govore

Kayibanda in Makuza iz leta 1964 ali Josepha Gitera iz leta 1976. V družbi, kjer starost in izkušnje podeljujejo avtoriteto, so glasovi starejših konstituirali odličen argument. Preteklost je določila dokaze, da je nasilje proti Tutsijem normalno in legitimno. Kakorkoli, jasno je, da so tiste zgodovinske reference favorizirale določen trend, trend Parmehutu. Ob prebiranju teh dokumentov je posameznik presenečen nad natančnostjo, kateri je genocid izpostavljen: identifikacija Tutsijev kot očitnih sotorilcev v katerikoli akciji, ki so jih izvajali begunci; celotna komponenta populacije, katere člani so bili talci in obtoženi biti sovražniki republike preko dednosti; utemeljitev pobojev, če ti ljudje ne bodo ubogali (Kabanda 2007, 71).

Kaj je manifest danes, je očitni kontinuum propagande, ki jo je zasnoval RTL, zdaj pa so to aktualne teze zanikanja genocida. Vsekakor ta stališča ne zanikajo pokolov, ampak jih bolj opravičujejo v terminih »etničnega sovraštva«, »spontane jeze«, »legitimnega popularnega vstajenja« ali »mednarodne dezinformacije« (Chrétien 2007, 59). Rasistična propaganda, ki je oblečena v masko demokracije – pogosta nit ekstremističnih medijev – je bila izražena tudi po uradnih poteh in je poskušala najti soglasje, bodisi preko odvrčanja ali preko resničnega pogovora med zahodnimi partnerji. To naj bi pojasnilo, zakaj so zahodni mediji potrebovali dva meseca, da so pričeli s pokrivanjem dogodkov v Ruandi. Predsednik Médesins Sans Frontières je primerno povzel situacijo: »Niti Francija, niti mednarodne skupnosti si niso dale sredstva za označevanje genocida in nemudnih prevzemanj njegovih posledic.« (Biberson v Chrétien 2007, 60).

4.3 ZUNANJI MNOŽIČNI MEDIJI V ODNOSU DO VOJNE V RUANDI

Državljska vojna v Ruandi je bila v polnem teku, medtem, ko se je poročanje o samih dogodkih v ostalem svetu zgodilo šele mesec ali dva kasneje. Dve desetletji kasneje se še vedno sprašujejo čemu je tako. Kdo je tukaj krivec – mediji ali novinarji? Doyle, novinarski predstavnik BBC-ja je v Ruandi preživel več mesecev med samo vojno. O vojni pravi sledeče:

Bilo je pozno aprila leta 1994. Bil sem v Kigaliju, kjer sem delal seanso z BBC-jevim voditeljem v Londonu, ko me je voditelj prosil, da razčistim zakaj toliko streljanja in pobijanja. Rekel sem, da mora razumeti, da se dogajata dve vrsti vojne. Obstaja vojna streljanja in vojna genocida. Obe vojni sta povezani, ampak različni. V vojni streljanja sta dve konvencionalni vojski uperjeni ena proti drugi in v vojni genocida je ena izmed teh vojsk – stran vlade s pomočjo civilistov – vključena v množične poboje. (Doyle 2007, 145)

Na vprašanje kdo je kriv, da se za genocid ni vedlo, Chaonova odgovarja, da so mediji tisti, ki so v tem primeru spodleteli, novinarji pa ne. Novinarji, ki so bili v Ruandi so bili namreč močno predani, da so poročali o tamkajšnjih dogodkih, hkrati pa so pokrivali stvari, ki so se dogajale (Chaon 2007, 161). Možen razlog za slabo pokritost, ko se je vojna v Ruandi že dogajala, je tudi, da je bilo istočasno še zmeraj veliko poročanja o dogajanju v Bosni in tamkajšnji vojni. Novinarji iz ene države so tako morali pokrивati dogajanje v Bosni in Ruandi. Drugje po svetu pa so namenili pozornost drugim stvarem, ki so se zdele za čas pomembnejše. Hkrati pa novinarji, ki so bili navzoči množičnim pobojem niso popolnoma vedeli, da gre za genocid. V Ruando so prišli z le malo znanja o sami državi, poboje pa so pripisali državljanski vojni. Pokole so opisali kot »stranski učinek« vojne (Chaon 2007, 162). Problem je torej nastal v urednikih iz zunanjih držav, ki so namenili večjo pokritost drugim dogodkom, hkrati pa so pobojem pripisali učinke, kot je prevelika čustvena vpletenost novinarjev. Ameriški in britanski mediji so vzroke za množične poboje v Ruandi jemali kot posledico etničnih trenj, ki so se v državi dogajala že predhodno. Uporaba tega klišeja je dominirala v začetku poročanja o genocidu. Osnovna sklepanja so se nanašala na nenadzorovana ubijanja divjaškega plemena, kjer ne morejo ukrepati. Eden izmed britanskih časopisov je celo poročal, kako se različni klani morijo med seboj. Ruando so tako opisovali kot propadlo državo, kjer sta vladala kaos in anarhija (Hilsum v Melvern 2007, 198). Kar pa so novinarji dejansko lahko videli, je bila vojna med RPF (Rwandan Patriotic Front) in vlado, in trupla. Sprva niso vedeli, kdo je koga ubil, ko pa se je pojavila vojna streljanja, so videli kaos, kjer so se menjale prve čete in rdeča telesa (Doyle 2007, 145).

Čeprav je večina mnenja, da so krivec še vedno mediji in ne novinarji, so tudi nekateri novinarji že na samem začetku vojne pri poročanju uporabljali izraz genocid. Eden izmed njih je bil francoski novinar Ceppi, ki je napisal članek Libération. Ceppi je napisal, da je RPF napredovala proti Kigaliju, saj je bila takrat oddaljena le še 15 kilometrov in, ko bodo prispeli, se bo genocid nad Tutsi že zgodil. Ceppi je prav tako trdil, da so 8. aprila, potem, ko je prispel v Kigali, že vsi iz Burunde uporabljali besedo genocid. Srečal se je z Gaillardom, ki mu je povedal, da se je genocid že začel. Tako je Ceppijev članek, ki je izšel 11. aprila, prvo poimenovanje genocida v medijih v relaciji s tem, kar se je dogajalo. To poimenovanje kmalu zamre (Melvern 2007, 201). Pojavila so se namreč drugačna stališča, predvsem ameriška, novinarja Rogerja Winterja, ki so trdila, da so spopadi vzrok etničnih trenj. Poleg poročanja o samem genocidu oziroma pobojih pa so bile pomembna tema tudi evakuacije francoskih priseljencev v Ruandi. Vsekakor pa zahodne sile v Ruando niso želele poslati svojih čet, saj

naj Ruanda tega ne bi bila politično vredna (Melvern 2007, 202). Poročanje o genocidu je sicer bilo malce večje ob koncu samega genocida, vendar je bil vzrok tega bolj kolera, ki je izbruhnila v vojaških taborih (Chaon 2007, 164). Vsekakor pa mediji niso edini krivec, ki bi lahko poskrbel za boljšo pokritost dogajanja v Ruandi. K pokritosti bi lahko prispevale tudi dobrodelne organizacije kot sta Oxfam in Amnesty International. Poleg njiju pa tudi sama UN, ki si je o dogodkih dolgo zakrivala oči, saj je bila Ruanda tako rekoč na koncu seznama pomoči, hkrati pa so pomoč namenili dogodkom v Bosni.

5 REAKCIJE POSAMEZNIKA

Grozodejstva na vojni fotografiji v gledalcu sprožajo različne odzive, ki jih percepirajo. Ob pogledu na takšne fotografije se gledalec največkrat počuti nelagodno, posledično pa se mu stvari ali subjekti na fotografijah zdijo grozni. Občutijo lahko tudi tesnobo, sočutje, nelagodje, usmiljenje, šok, presenečenje, trpljenje itd. To so torej čustva – duševni procesi, s katerimi doživljamo poseben odnos do pojavov, predmetov, oseb, njihovo privlačnost ali pa neprivlačnost, njihovo svojevrstno doživljajsko vrednost in barvitost (Musek in Pečjak 2001, 67). S čustvi so povezane tudi fiziološke reakcije, s katerimi prav tako izražamo svoja čustva. Čustva imajo pomembne funkcije: 1) vrednostno, ki našemu doživljanju dajejo obeležje pozitivnega ali negativnega, prijetnega ali neprijetnega, 2) usmerjevalno, ki nas usmerja, da se usmerimo k objektom ali stran od njih in 3) prilagoditveno, s katero prilagajamo čustva določenim situacijam. Slednjo lahko razdelimo še v tri podvrste, in sicer usmerjevalno, spodbujevalno in obrambno funkcijo (Musek in Pečjak 2001, 69-70). Obrambna funkcija je tako pomembna pri reakcijah posameznika na grozodejstva na vojni fotografiji, saj se posamezniki poslužujejo prilagajanja, ki je obrambne narave. Vsako čustvo bom razdelala v nadaljevanju. Prav tako pa imajo čustva temeljne sestavine, ki so: vrednost, jakost in aktivnost (Musek in Pečjak 2001, 70). Bistveno razlikovanje pri čustvih pa so afekti in razpoloženja. Slednji se bistveno razlikujeta in sicer: afekti so kratkotrajna in močna čustva, ki se pojavijo v hipu v celotnem organizmu, hkrati pa zmanjšajo miselno kontrolo in povzročajo intenzivne telesne reakcije; razpoloženja so dolgotrajna in šibka čustvena stanja, ki nimajo objekta in se razvijajo počasneje, vplivajo pa na nastanek drugih čustev (Musek in Pečjak 2001, 72). Zaradi ključne razlike v trajanju, bi torej lahko rekla, da se reakcije posameznikov ob ogledovanju grozljivih fotografij afekti.

Vojna ima v družbeni zavesti ambivalenten pomen. Po eni strani se enači s pogumom in preizkusom volje človeka in naroda, po drugi strani je sinonim za trpljenje in smrt (Jazbec

2012, 74). »Grozote so bile od nekdaj, ne glede na to, kako jih definiramo, del vizije vojne.« pravi Perlmutter v svoji knjigi o grozotah (Perlmutter 2008, 55). Vojne grozote so vizualizirane in ocenjevane skozi prelomljeno prizmo; grozote, ki jih vidimo, in tiste, ki jih ne vidimo, so določene s tem, s čimer se identificiramo, in s simpatijami, ki jih čutimo. Nekatere vojne grozote zahtevajo pravico; druge se zdijo upravičene. Kvaliteto pravičnosti vedno filtriramo in določamo prek naših predsodkov in kvaliteta usmiljenja je vedno precenjena (Perlmutter 2008, 62). Velja tudi, da je najbolj realističen prikaz vojne še vedno selektiven, saj nobena vizualna podoba ne prikazuje vseh grozot vojne. Hkrati pa Perlmutter razlikuje realnost vojne na tiste, ki so jo doživeli in na javnost. Pravi, da »ni nujno, da *realistični* - torej direktni – pogledi na vojno šokirajo ljudi in jih odvrnejo od podpiranja ter iskanja vojne. Kljub temu se zdi, da mnogo »grozljivih« vizij, v katerih je protivojno razpoloženje podprto s priskutnimi podobami, predpostavlja močne učinke« (Perlmutter 2008, 56). Veliko posameznikov ob pogledu na fotografijo, ki je grozna, doživlja sočutje. Sočutje se opisuje na mnoge načine in številne definicije težko opišejo, kaj nam sočutje predstavlja. Nekateri menijo, da je sočutje tista sposobnost, ki nam omogoča, da se vživimo v občutke drugega in poskušamo razumeti doživljanje te osebe – torej kaj ta oseba čuti. Vživljanje v občutke drugega nima namena, da bi tudi mi trpeli enake občutke kot ta oseba (Lunder in Kersnik 2003), hkrati pa nam empatična izkušnja omogoča razumevanje, kako se nekdo počuti (Singer in drugi 2004, 157). Sočutje je torej čustvena prizadetost oziroma žalost ob nesreči, trpljenju drugega. Usmiljenje se nanaša na trenutek, ko človek ob pogledu na drugega trpi, četudi sam tega ne želi, vendar pa je po naravi nagnjen k temu. Usmiljenje je sočutje z nesrečo drugega (Simonič 2010, 27). Čutiti usmiljenje in sočutje za druge ljudi pomeni, da mora posameznik navezovati svojo lastno kapaciteto, svoje lastne izkušnje. Pomeni, da se skozi spominjanje izkušenj oskrbovanja sami učimo biti oskrbovani posamezniki. Sočutja se prav tako učimo skozi opazovanje resničnih življenjskih izkušenj drugih ali posrednih izkušenj ustvarjalnih karakterjev v literaturi, drami ali filmu. Prav tako spomini podpirajo povezovanje, ki prispeva k našim emocijam v življenju (Ferbežer 2011, 101). Zaradi multidimenzionalnosti koncepta sočutja pa je potrebno zarisati ločnice v merjenju posameznikovega sočutja oz. empatije. Hogan je konstruiral empatijo iz kognitivnih elementov (tisti, ki presojujejo intelektualne odzive) in emocionalnih elementov (tisti, ki presojujejo posameznikov čustven odziv), vendar je mnenja, da se posameznik lahko odziva tudi v obeh elementih hkrati (Hogan v Davis 1980, 4). Poleg sočutja oz. usmiljenja pa psihologija priznava še en, podoben termin, in sicer simpatijo. Simpatija je nagnjenje k temu, da s komunikacijo sprejemamo naklonjenost in občutja drugih, četudi so ta popolnoma različna ali celo nasprotna našim. Je pojav v naši

notranjosti, katerega rezultat sta moralno čutenje (sočutje) in tudi motivacija za moralno delovanje navzven (Simonič 2010, 27).

Freud izhaja iz nemške terminologije, kjer se ukvarja s konceptom grozljivega (nem. das Unheimliche). Unheimlich pomeni nasprotje heimlich, kar je domač, znan, vendar Freud ugotavlja, da ima heimlich med mnogimi pomenskimi odtenki tudi enega, ki sovпада z njegovim nasprotjem unheimlich (grozljiv). Poleg tega opozori še na Schellingovo razumevanje unheimlich, kjer je grozljivo vse, kar naj bi ostalo skrivnost, prikrito, in je prišlo na dan (Freud v Tratnik 2008, 52). Salecova (2007, 17) pa grozo definira kot eno od oblik strahu, za slednje pa velja, da je povezan z nečim, kar je mogoče izraziti z besedami. Tesnobo pogosto dojemamo kot stanje strahu, ki je brez objekta, tako da le težko povemo, kaj v nas zbuja tesnobo. Zatorej je tesnoba neprijetno čustvo, ki je grozljivejše od strahu natanko zato, ker ni jasno kaj ga izzove. Vsekakor pa je potrebno razlikovati med strahom in tesnobo. Strahovi so skupina čustev, za katera je značilno, da jih subjekt doživlja, ko oceni, da je ogrožena katera izmed njegovih vrednot in bojazen, da se ne bo mogel ustrezno zoperstaviti objektu ali situaciji, ki ga ogroža. Subjekt občuti strah, kadar ocenjuje, da je ogrožena določena vrednota, da se ogrožujoči sili ne more zoperstaviti, vendar bi se lahko umaknil iz te situacije. Kadar se posameznik sooča z ogrožajočo silo, ki je močnejša od njega, je strah zelo koristno čustvo, saj omogoča hitro avtomatično oceno ogrožajoče situacije, takojšnjo mobilizacijo organizma in pripravljenost za adaptivno vedenje. V evolucijskem pomenu strah pripomore k preživetju in samozaščiti posameznika, kot tudi k zaščiti njegovih vrednot. Strah je reakcija, ki nastane tukaj in zdaj, takrat, ko se človek sooča z nevarnim objektom ali z nevarno situacijo. Ocena, da gre za nevarnost, sama po sebi ni dovolj za čustvo strahu. Potrebna je tudi subjektivna ocena, da je sila, ki ga ogroža, močnejša od njega (Milivojević 2008, 490–491). Ekspresija strahu je torej beg, boj ali ohromitev, ki se kaže v reakciji avtonomnega živčnega sistema. Strah je lahko različno močan in različno dolgo traja. Šibkejši se imenuje opreznost. Človek občuti najmočnejši strah (afekt strahu) tedaj, ko oceni, da bo uničena njegova najvišja vrednota (Milivojević 2008, 492). Veliko strahov je prirojenih, nekateri pa so priučeni. Strah ni primeren odgovor vsem okoliščinam, neustrezen strah se kaže v anksiozni motnji, ki je posledica namišljenega ali resničnega dražljaja. Lahko se pojavi spontano ali brez povoda. V primeru patološkega izražanja strahu, ki nastane kot posledica namišljenega dražljaja govorimo o anksioznosti. Anksioznost se jemlje kot posledica in ne vzrok (Zalar 2010, 61), je torej vrsta strahu, ki nastane, če oseba ocenjuje, da njena celotna življenjska situacija presega njene zmožnosti. Z drugimi besedami, oseba je anksiozna, če

ocenjuje, da ne zmore obvladovati življenjskih težav, največkrat se kaže kot razpoloženje ali kot afekt ali kot čustvo srednje jakosti (Milivojević 2008, 525–528). Ne smemo pa enačiti anksioznosti in tesnobe, saj obstaja razlika. Tesnoba je bojazen, ki je skupno ime za strahove, ki so usmerjeni v prihodnost, v svojem ožjem smislu pa označuje reakcijo na sedanjo situacijo (Milivojević 2008, 491). Pojavlja se kot sinonim anksioznosti, saj smo termin prevedli iz drugih jezikov. V skladu s psihoanalizo se vsak afekt kakega čustvenega vzgiba, ne glede na vrsto, s potlačitvijo spremeni v tesnobni element potlačenega, kar se vrača. Ta vrsta tesnobnega bi bila prav grozljivo in pri tem mora biti vseeno, ali je to izvorno bilo tesnobno ali pa je bil nosilen kak drug afekt. Drugič, če je skrivna narava grozljivega res taka, potem je razumljivo, da v nemški jezikovni rabi domače prehaja v svoje nasprotje, grozljivo, kajti to grozljivo res ni nič novega ali tujega, temveč je nekaj, kar je duševnemu življenju že od nekdanj domače, kar pa se mu je odtujilo šele s procesom potlačitve. Grozljivo je torej nekaj, kar bi moralo ostati skrito, pa je prišlo na dan (Freud v Tratnik 2008, 52). Kasneje v svojem življenju pa Freud uvede razliko med dvema vrstama tesnobe. Realna tesnoba pomeni zaznavo kake zunanje nevarnosti in je povezana z refleksom bega, je izraz nagona po samoohranitvi. V poznejših fazah razumevanja tesnobe je premaknil sedež tesnobe iz Onega (Ida) na Jaz (Ego), kot pogoj za tesnobo pa je postavil izgubo objekta. Tesnoba ni simptom nečesa, kar je v ozadju, temveč se simptomi formirajo ravno zato, ker je v ozadju tesnoba – Jaz se namreč hoče na tak način zaščititi. Opazil je dvojnost tega afekta: ne prinaša le neugodja, pač pa tudi nekakšno (sprevrženo) ugodje, olajšanje. Tesnoba torej temelji na stopnjevanju vzbujenja, ki po eni strani producira značaj neugodja, po drugi pa prinese olajšanje z reakcijami odvajanja (Freud v Hribar 2007, 79). Hkrati pa je najpogostejša reakcija oz. izraz tesnobe specifično doživljanje čustva anksioznosti v prsih, torej stiskanje, mučenje, dušenje, tesnoba v prsih (Milivojević 2008, 525).

Če se nekoliko vrnem nazaj na grozo, ne glede na različne vrste grozljivega, Freud verjame, da za vse velja zvajanje na že dolgo potlačeno (Freud v Tratnik 2008, 52). Bolj sodobna psihološka poimenovanja pa definirajo, da subjekt občuti grozo, kadar ocenjuje, da je ogrožena katera od njegovih vrednot, da se ogrožujoči sili ne more zoperstaviti in da ni izhoda iz te situacije oz. ne more pobegniti in ni rešitve (Milivojević 2008, 490). Vendar pa obstaja razlika med strahom in grozo, ki se meri v jakosti, to pomeni, da gre za različna čustva, od katerih lahko vsako variira od šibkega do zelo močnega. Subjekt začuti strah, ko oceni: 1) da njega ali katero njegovih vrednot ogroža objekt ali situacija, 2) da se objektivno ne more zoperstaviti sili, ki ga ogroža in 3) da lahko pobegne. To trojno oceno imenujemo kognitivna

triada strahu, groza pa se razlikuje od strahu prav po tretji oceni (Milivojević 2008, 492). Posameznik pri grozi zaradi ocene neizhoda, ki poteka avtomatično in nezavedno, aktivira parasimpatični sistem do te stopnje, da se mu zmanjša mišični tonus, bruha, spusti urin in blato ali se onesvesti. Groza se manifestira tudi z zavrtostjo motorike (otrpniti), »zledenelostjo« in ohromelostjo. Popusti mu telesna moč, dobi občutek, da izgublja ravnotežje, nastanejo parastezije, depersonalizacija ali derealizacija (Milivojević 2008, 494).

Nelagodje se lahko pojavlja v dveh oblikah, in sicer kot duševno ali telesno nelagodje, ker pa na tem mestu preučujem reakcije posameznikov, se bom osredotočila zgolj na duševno nelagodje. Sedlarjeva v svoji raziskavi hendikepiranih žensk s pomočjo freudove teorije Ojdipovega kompleksa ugotavlja, da pride ob pogledu na hendikepirano telo do energetsko investiranih asociativnih povezav med kastracijskimi predstavami in vidno hendikepiranim ženskim telesom, ki povzroča nelagodje; saj je hendikepirana ženska poleg tega, da nima enega organa, prikrajšana tudi za atribut, s katerim bi ta primanjkljaj lahko kompenzirala. Skozi identifikacijske fantazme »Kaj, če bi imela jaz takšno telo kot ga ima ona?« pride pri ženskah običajno do usmiljenja do »nemočne« hendikepirane ženske. Lahko bi rekli, da je od tega kako je uspela deklica razrešiti kastracijski kompleks, odvisna njena reakcija na hendikepirano telo. Kaže, da želijo nekatere ženske pogled na hendikepirano telo utajiti, ker jim povzroča nelagodje, ki je tako močno energetsko investirano, da ne prenesejo v bližini hendikepiranih oseb. Drugim se hendikepirana ženska močno smili in ji na vsak način želijo priskočiti na pomoč. Na drugi strani pa, ko moški zagleda hendikepirano telo, se mu strah pred kastracijo, skozi asociativne povezave s potlačenimi kastracijskimi predstavami, energetsko močno okrepi. To vračanje infantilno potlačene kastracijske tesnobe mu povzroča nelagodje, ki je včasih nevzdržno in porabi kar nekaj psihične energije, da zaznavo izrine (Sedlar 2002, 88-89). Na drugi strani se Elkins sprašuje po nelagodju, ki ga občutimo, ko gledamo fotografije golih teles. Nelagodje definira malce drugače kot Sedlarjeva. Pravi, da ob soočenju s fotografijami golih, mrtvih teles občutimo nelagodje, saj so telesa poleg vizualne reprezentacije identificirana edino še z načinom njihove smrti. Način njihove smrti je lahko viden s same fotografije ali pa napisa poleg fotografije, ki nas vpelje v določen kontekst. Hkrati pa smo pri fotografijah soočeni z golimi telesi tujcev, omogočeno nam je, da jih natančno opazujemo. S tem vstopamo v intimni prostor teh ljudi, postavljeni smo v vlogo voajerjev. Fotografije mrtvih na nas učinkujejo čustveno, ko s pogledom drsimo po reprezentiranem telesu, okoli in za njim in ko nas ima, da bi preiskali tudi psihološka stanja opazovane osebe. Podobe teh teles povzročajo bolečino oziroma opazovanje telesa v

podrobnostih povzročča neprijetna občutja. Elkins imenuje takšno vrsto empatetične izkušnje »metamorfoza v izolaciji« in celo misli, da so lahko te izkušnje tako nasilne kot fizične distorzije, ki povzročajo bolečino. V skladu s tem bi torej na nek način čutili bolečino, ki je indicirana v reprezentaciji (Elkins v Tratnik 2008, 53).

Predstavila sem torej čustva: sočutje, usmiljenje, simpatijo, strah, tesnobo, anksioznost, grozo ter nelagodje. Le-ta sem opisala predvsem zato, ker sem se v nadaljevanju, v empiričnem delu diplomske naloge, ukvarjala s poglobljenimi intervjuji. Intervjuvancem sem prikazovala fotografije, hkrati pa sem od njih pričakovala reakcije oziroma čustva. Sočutje je torej sposobnost, ki nam omogoča, da se vživimo v občutke drugega in poskušamo razumeti doživljanje te osebe. Vsekakor pa nimamo namena, da bi trpeli tudi mi. Medtem, ko se usmiljenje razlikuje od sočutja prav v tej noti. Pri usmiljenju gre namreč za sočutje z nesrečo drugega. Pričakujemo pa lahko reakcijo v smislu intelektualnega ali čustvenega odziva. Za simpatijo, za razliko od prejšnjih, pa velja, da s komunikacijo sprejemamo naklonjenost in občutja drugih, četudi so ta popolnoma različna ali celo nasprotna našim. Rezultat tega čustva je moralno čutenje (sočutje) in motivacija za moralno delovanje navzven.

Kot že omenjeno, obstajajo zelo majhne razlike med strahom, grozo in tesnobo. V ta namen sem predhodno dotično raziskala definicije teh čustev, saj so razlikovanja pomembna, za moje kasnejše raziskovanje. Strah subjekt doživlja, ko oceni, da je ogrožena katera izmed njegovih vrednot in bojazen, da se nebi mogel ustrezno zoperstaviti objektu oziroma situaciji, ki ga ogroža. Pričakujemo torej, da se subjekt lahko umakne iz situacije. Strah omogoča adaptivno vedenje, ki je reakcija tukaj in zdaj, kaže pa se lahko v begu, boju ali ohromotvi. Subjekt torej oceni nevarnost, hkrati predivdi subjektivno oceno, ki se rezultira v strahu. Tesnoba na drugi strani je stanje strahu, ki pa je brez objekta in subjekt težko pove, kaj v njemu vzbuja tesnobo. Je torej bojazen, ki je usmerjena v prihodnost, reakcija pa kaže na sedanjo situacijo. Posameznik na tesnobo reagira z znaki kot so stiskanje, mučenje, dušenje, tesnoba v prsih, neugodje in olajšanje. Vsekakor pa je tesnoba povezana z refleksom bega ter izgubo objekta. Nadalje sem razlikovala tudi anksioznost, vendar je le-ta izraz strahu, ki nastane kot posledica namišljenega dražlja. Je torej posledica in ne vzrok, zato je tega čustva nisem podrobneje preučevala, saj ni relevantno za moje nadaljnje raziskovanje. Naslednje čustvo, ki sem ga podrobneje razdelala je groza, za katero se je našlo kar nekaj definicij. Nekateri prej omenjeni avtorji kot grozljivo dojemajo navidezno smrt in ponovno oživitev, spet drugi so mnenja, da je groza izraz potlačenega. Vsekakor pa je groza, kadar subjekt oceni, da je ogrožena katera od njegovih vrednot, da se ogrožujoči sili ne more zoperstaviti in da ni izhoda iz te situacije

oziroma ne more pobegniti, torej ni rešitve. Reakcija posameznika v takšni situaciji je v ekstremu zmanjšanje mišičnega tonusa, bruhanje, uriniranje, onesvečenje, parastezija, depersonalizacija, v blažjih situacijah pa lahko občutijo zavrtost motorike, ohromelost in izgubo ravnotežja. Zadnje opisano čustvo je nelagodje, ki je lahko duševno ali telesno. Pri nelagodju je znan vzrok, ki v nas povzroča nelagodje (v mojem primeru način smrti). Reakcija nelagodja na konotativni ravni je prepoznavanje trpljenja, torej sposobnost, da čutimo bolečino drugega.

Reakcije posameznika pa niso odvisne zgolj od njegove trenutne reakcije in tistega, kar čuti v tistem trenutku. Čutni impulz je namreč lahko različen glede na predhodne izkušnje in domišljijo posameznika, kar posledično vpliva na različne reakcije pri posamezniku kot tudi na intenzivnosti posamezne reakcije. Branje podob je torej odvisno od različnih dejavnikov, pa naj bodo to kontekst, tekst poleg podobe, kulturni kapital posameznika, znaki, izobraževanje itd. Interpretacija podob je odvisna od reprezentacije, konteksta gledanja/branja in kulture kot osmišljanja sveta (Berger 1985). Barthes vztraja pri t.i. »tretjem pomenu« fotografij, ki zajame gledalca po srečanju z informativno in simbolično dimenzijo fotografije; hkrati pa je tretji pomen težko opisati in ugotoviti, saj le-ta vsebuje slikovno dolgočasnost, naglas ali anaforično stran. Barthes tretji pomen uporablja, da v ospredje razprave potisne idejo določene točke, za katero je opazil, da je za gledalca ključnega pomena za razumevanje same fotografije (Barthes v Zelizer, 2010, 12). »Ta moment, da me gleda naravnost v oči«, je tisti, ki zanima Barthesa, kajti vpraša se, »kako lahko gledaš, ne da bi videl? Lahko bi rekli, da fotografija ločuje pozornost od percepcije in pušča samo prvo, ki pa je brez druge nemogoča.« (Barthes v Tratnik 2008, 52). Sontagova je drugačnega mnenja, saj naj bi bile podobe neizčrpna vabila dedukcije, špekulacij in fantazije. S pomočjo fantazije, gledalec tako prehaja preko meja vsakdanje percepcije, ki drugače ne bi bile možne (Sontag v Zelizer 2010, 12).

Po Freudu je grozljivo, ki sproža občutek strahu, povezano s sprevrženo željo. Ni brez pomena poudariti, da ravno zaradi medija fotografije reprezentacije mrtvih nosijo dvoumnost glede življenja in smrti – telesa na takšnih fotografijah bi prav lahko pripadala tudi živim ljudem. Vsekakor se moment njihove subjektivitete z njimi ohranja, niso le preprosto vrženi tja čez, onstran meje življenja, kjer smrt (le) inficira življenje in ni povratka. Nasprotno – tu obenem življenje »inficira« smrt. Freud tako prepozna navidezno smrt in ponovno oživitev mrličev kot grozljivo (Freud v Tratnik 2008, 53). Fotografija je torej tista, ki je tesno vezana na smrt. Če je po Barthesu fotografija anticipacija smrti (Barthes v Tratnik 2008, 52), bi lahko

rekli, da fotografija prav tako izkorišča trenutnost svojega posega. Tratnik pravi, da se preko fotografije namreč ohranja moment telesnosti glede življenja in smrti, ki ga povezujemo z živim človekom. Moment dvoumnosti glede življenja in smrti v naši percepciji pa ostaja (Tratnik 2008, 53).

6 EMPIRIČNI DEL

V empiričnem delu diplomske naloge sem preverjala odzive posameznikov na fotografije. Rdeča nit le-teh so bila tri raziskovalna vprašanja, in sicer: 1) Kakšne so prakse izpostavljenosti oziroma neizpostavljenosti?, 2) Kaj sproža grozo v občinstvu? in 3) Kakšne so reakcije občinstva na grozodejstva na vojnih fotografijah? Izvedla sem poglobljene intervjuje šestih študentov, starih med 21 in 24 let. Za poglobljene intervjuje sem se odločila, ker so definicije čustev, s katerimi sem operirala in sem jih že razložila v teoretičnem delu naloge, zelo podobne. Posameznik namreč lahko hitro zamenja določeno čustvo, za katerega misli, da ga doživlja. Zato sem intervjuvance spraševala podvprašanja o njihovih občutkih, saj sem le tako lahko preverila, katero čustvo iz prej navedene teorije občutijo. Intervjuvanci so mi tako sami opisali, kako se počutijo, npr. ali jih stiska v prsah, kar sem lahko pripisala, da občutijo tesnobo. Vsa pričevanja intervjuvancev so v analizi v poševnem tisku, ter v pogovornem jeziku, saj le tako izražajo polnost njihovih občutkov. Poleg ubesedenih čustev, ki so mi jih intervjuvanci zaupali, da jih doživljajo, sem preverjala tudi fizične reakcije, ki so značilne za določeno čustvo in z njim povezano fizično reakcijo, ki sem jo opazila, v kolikor so te bile prisotne. Intervjuvancem sem predložila sklop enajstih vojnih fotografij. Fotografije prikazujejo genocid, ki se je dogajal v Ruandi, prikazujejo torej človeška trupla, brazgotine in mačete. Fotografije iz Ruande sem izbrala predvsem zato, ker sama vojna tam ni toliko poznana kot kakšne druge vojne. Prav tako pa so bili intervjuvanci v tistem času, ko se je dogajala vojna še otroci, zato nimajo dovolj izoblikovanega mnenja o tej vojni. Avtor izbranih petih fotografij je James Nachtwey, ostale fotografije pa so po premisleku vzete iz interneta, vendar so se le-te ali pojavljale v množičnih medijih, ali pa je avtor vojni fotograf. Devet fotografij je v črno-beli tehniki, ena pa je v barvni tehniki (glej Sliko 6.11). Nekaj fotografij je bilo v originalu posnetih v barvni tehniki, vendar sem jih predelala v črno-belo tehniko, saj sem mnenja, da morajo biti fotografije usklajene v tehniki, hkrati pa mislim, da so črno-bele fotografije lahko nabite z več čustvi. Fotografijo v barvni tehniki (glej Sliko 6.11) sem predložila tudi v črno-beli tehniki in tako preverjala, ali so določeni elementi na barvni fotografiji bolj grozljivi kot na črno-beli fotografiji, ravno iz prej naštetih razlogov. Prav tako sem preverjala odziv na fotografije s simbolnim pomenom (glej Slike 6.8, 6.9 in 6.10) z

ostalimi, ter katere se posameznikom zdijo bolj grozljive, ter zakaj. Sprva sem simbolne fotografije trem intervjuvancem pokazala na začetku, v drugi polovici intervjujev pa sem jih postavila na predzadnje mesto, saj odzivi posameznikov niso bili kot sem predvidevala. Prvi trije intervjuvanci namreč niso občutili večje stopnje groze, kot sem pričakovala. Vrstni red fotografij v nadaljevanju je takšen, kot sem ga prikazovala zadnjim trem intervjuvancem, torej so simbolne fotografije na končnem delu prikazovanja. Zakaj sem izbrala določeno fotografijo, bom opisala v naslednjem podpoglavju (Primeri fotografij in analiza), razlog bom namreč navedla pod posamezno fotografijo. Zaporedje fotografij, z izjemo simbolnih, sem postavila na podlagi tega, kaj je prikazano. Sprva sem želela začeti z malce »lažjimi« fotografijami, kot so fotografije žrtev, ki so otroci, saj so te fotografije posnete že ob koncu vojne in naj bi prikazovale nekakšno upanje. Kasneje sem se odločila prikazati trupla, da intervjuvance nekoliko razburim, saj le-te fotografije niso prijetne. Kot naslednji dve fotografiji pa sem prikazala žrtve, vendar sta ti dve fotografiji bistveno bolj neprijetni kot fotografiji otrok. Z njima sem v intervjuvancih želela vzbuditi nekoliko več razmišljanja o posledicah vojne in o krutostih Ruande tistega časa. Na koncu pa sem intervjuvancem pokazala še barvno in črno-belo fotografijo, z že prej navedenim razlogom.

V celoti so me torej zanimale reakcije posameznikov, ki jih sem poskušala opredeliti s pomočjo prej navedenih psiholoških definicij čustev. Raziskovala sem, kakšni so občutki (tesnoba, anksioznost, groza, nelagodje in strah), ki jih posameznik doživlja ob pogledu na grozodejstvo vojne fotografije, ter kakšna je bila reakcija. Reakcijo sem opredelila v dve vrsti, in sicer na reakcijo, ki se izraža kot sočutje, usmiljenje ali simpatija in v drugo vrsto, ki se izraža kot nesočutje oziroma indiferenca. V kolikor so intervjuvanci občutili še kaj, sem le-to tudi izpostavila. Vzrok za eno izmed reakcij je lahko tudi frustracija, da posameznik v določenemu primeru oceni nezmožnost moralnega delovanja ali gledanja. Vendar pa frustracijo posameznik lahko doživlja, ko občuti oboje - sočutje ali nesočutje.

Poleg reakcij posameznikov, so me zanimale tudi jakosti čustev, ki so jih doživljali ob gledanju fotografij. Na ta način sem preverjala psihični in fizični odziv, ter njuno ujemanje oziroma ali intervjuvanec zares občuti tolikšno jakost, kot jo opisuje. Intervjuvance sem prosila, da ocenijo lestvico jakosti od ena do deset, kjer je bila ena najmanjša možna vrednost občutenja in deset največja. Če je intervjuvanec fotografijo ocenil z jakostjo osem, sem stopnjo že tretirala kot visoko, če je bila stopnja nižja od sedem, sem stopnjo obravnavala kot nižjo. Intervjuvance sem spraševala tudi po različnih jakostih čustev med prikazanimi fotografijami. Prav tako so intervjuvanci lahko občutili različno stopnjo groze, in sicer

direktno ali indirektno. Zaradi narave fotografij je bila groza lahko prikazana direktno, ali v tistih fotografijah z bolj simbolnim pomenom – indirektno.

6.1 PRIMERI FOTOGRAFIJ IN ANALIZA

V diplomskem delu sem poskušala odgovoriti na tri raziskovalna vprašanja, in sicer: Kakšne so prakse izpostavljenosti oziroma neizpostavljenosti?, Kaj sproža grozo v občinstvu? in Kakšne so reakcije občinstva na grozodejstva na vojnih fotografijah? Pri poglobljenih intervjujih sem sprva preverjala prakse izpostavljenosti oziroma neizpostavljenosti, kjer sem ugotovila, da skoraj vsi intervjuvanci berejo zgolj domače medije, le eden izmed njih redno bere tudi tuje. Vsak izmed intervjuvancev je že zasledil vojno tematiko v medijih, katerim sledi. Prav tako se vsi spominjajo posamezne vojne fotografije, vendar ne vsi istih fotografij. Največkrat se spomnijo pokrajin, kjer se je dogajala vojna ali fotografijo žrtev. Žrtve na fotografijah sicer ne opisujejo kot okrvavljene ali da so le-te na robu smrti, ampak jih opisujejo kot preživele, ki so jih fotoreporterji kasneje fotografirali. Nekateri intervjuvanci so tudi mnenja, da so fotografije lahko produkt manipulacije. Vsi intervjuvanci se ob pogledu na vojno fotografijo počutijo nelagodno, hkrati pa si jo, ko zasledijo takšno fotografijo v množičnih medijih, večinoma ogledajo, nekateri tudi bolj podrobno. To naredijo, ker jih tematika zanima oziroma želijo slediti novicam po svetu. Eden izmed intervjuvancev je eksplicitno odgovoril, da vojnih fotografij ne želi gledati, zato jih tudi velikokrat preskoči, saj se ob tem počuti nelagodno. Prav tako vsi intervjuvanci zasledijo kar nekaj vojnih fotografij, tudi v naših medijih, vendar se večini zdi, da je teh fotografij ravno prav, saj si po njihovem mnenju ljudje ne želijo videti krute realnosti tega sveta. Nekateri intervjuvanci so opazili, da je takšnih fotografij morda premalo, saj niso seznanjeni, kaj točno se nekje dogaja. So namreč mnenja, da bi določene fotografije lahko bile bolj nazorne, vendar ne preveč in prevelikokrat. Vsi intervjuvanci so se spomnili pokritosti vojne v Iraku. Zdelo se jim je, da je bila ta vojna najboljše pokrita od vseh, ostalih vojn se le redko spomnijo (npr. vojna v Ukrajini). Ena izmed intervjuvank je povedala, da je vojna pokritost druge svetovne vojne še zmeraj največja, saj se o tem še vedno veliko govori. Vsekakor pa se jim zdi, da če se vojna dogaja bližje, je pokritost potemtakem večja. To so intervjuvanci ugotavljali na podlagi svojih izkušenj, ki so jih dobili v medijih. Kar nekaj intervjuvancev je omenilo tudi vpletenost držav, ki naj bi vplivalo na pokritost vojne, omenili so ZDA.

Intervjuvancem sem pokazala enajst črnobelih fotografij. Sprva sem jih prikazovala v vrstnem redu, ki sledi v nadaljevanju. Po treh intervjujih sem ugotovila, da intervjuvanci po mojih

pričakovanih ne kažejo dovolj čustev za simbolne fotografije (glej Slike 6.8, 6.9 in 6.10), zato sem te tri fotografije pri naslednjih treh intervjujih pokazala najprej.

Slika 6.1: Ranjen deček

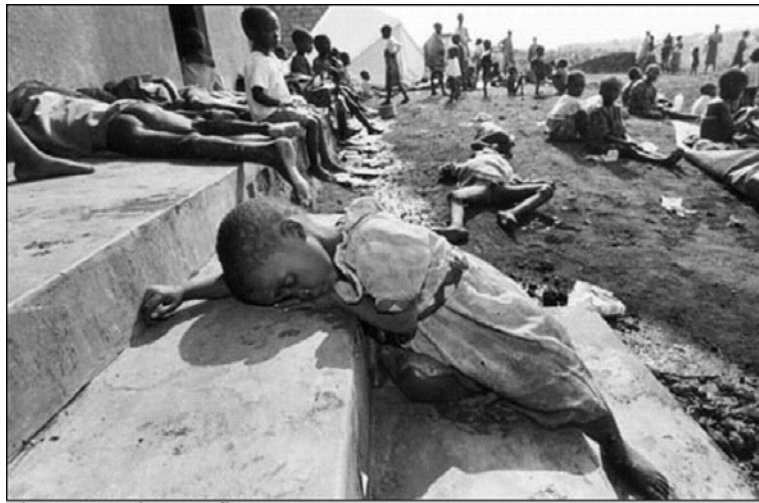

Photo © Corinne Dufka

Vir: MyDragonNet (2015)

Prvo fotografijo (glej Slika 6.1) sem izbrala predvsem zato, ker je na sliki umirajoči deček, kar lahko intervjuvancem prikaže podobe, ki jih vidijo vsak dan s strani raznih dobrodelnih organizacij. Prav tako je ta fotografija kot tudi naslednja (glej Slika 6.2), ena izmed tipičnih prikazovanj vojne fotografije, ki sem jo opredelila že v teoretičnem delu naloge. Izbrala sem jo tudi zato, ker se na fotografiji ne ve, ali deček spi ali je na robu smrti. Poleg tega je fotografija posneta že ob koncu same vojne, zato je lahko morda lažje gledati fotografijo, saj je v ozdaju vidna lokacija taborišča, kjer so skrbeli (ali tudi ne) za ranjence. Intervjuvanci so to tudi prepoznali, saj se jim je zdelo, da deček na fotografiji spi ali pa je že skoraj mrtev. Tako je Zala vprašala: *»A je ta fantek mrtev?«* (Skubic 2015), medtem, ko je Nejc na moje vprašanje ali fantek spi ali je mrtev odgovoril z: *»Mrtev.«* (Lampret 2015). Vsekakor je vidna razlika med prvimi tremi intervjuvanci (Zala, Maja in Nejc) in med drugimi (Polona, Rok in Anita), saj prvi trije intervjuvanci doživljajo to fotografijo kot bolj grozno, saj še niso videli simbolnih fotografij. Večinoma občutijo grozo in zgroženost, hkrati pa občutijo nelagodje, žalost in tesnobo. To občutijo predvsem *»zato ket so otroc«* kot pravi Zala. Hkrati pa opažajo tudi ostale stvari na fotografiji, kot je dejala Maja: *»Najbolj grozn mi je to, da vidš tle polhno trupel pa dečki zravn, verjetno so sami dečki no. Am... ker so to verjetno njihovi starši. Predvidevaš. Pa velik jih je, pa tukaj spodaj (požake na mlako na fotografiji), ki je verjetno mlaka krvi, ful mokro. Pač ne vemo, ampak jst si tko predstavljam in to mi je tko, da vidš prbližn velik krvi. Pa to, da so te kr kle po tleh na sred, da jih sploh še niso razvrstil, ker*

najverjetneje sta mrtva te dva, ker če bi spal... jst mislm da so bolj po grupah.» (Slanc 2015). Jakost čustev ocenjujejo z 8 in 9 (Zala in Nejc), Maja pa jo ocenjuje s 6, saj: »Jst mislm, da si znam predstavljat, kok je moja groza, kako jst občutim grozo v najvišjem nivoju, tam nekje od 8 do 9. Kar je pa 10, pa res nimam pojma, ne morš si predstavljat. Ker dejansko niti v situaciji ane, nikol nisi biu in si težko predstavljaš. Tko, da če bi tole ocenjevala od 1 do 9 recimo. Pač 10 je največ in ne vemo kolk je, bi za tole rekla... Bi rekla 6.« (Slanc 2015). Vsi so mnenja, da fotografija ni tako grozna, »Če gledam sam sliko, mi nekak prinaša upanje, če ne gledam skupi z vojno ane,« (Špindler 2015) pravi Rok. Ostali trije intervjuvanci občutijo večjo mero sočutja in »eno tako, rečmo lažje olajšanje,« (Špindler 2015) kot pravi Rok, saj so na fotografiji prikazani živi ljudje. Prav tako Polona pravi: »Ampak mi je ful grozn, k vidm, da nimajo osnovnih stvari sploh za žvet.« (Marinko 2015b). Svoje občutke ocenjujejo z manjšo jakostjo kot prvi trije, in sicer s 6 in 7 (Polona in Rok) in Anita z 9,5. Vsi intervjuvanci občutijo nelagodje, saj si ne želijo, da bi se kaj takega zgodilo tudi njim ali kot pravi Anita: »K vidš ljudi k so tko ljudje k js pa ti, in si lahko predstavljam kako živijo normalno in jih neki tazga čaka.« (Marinko 2015a).

Slika 6.2: deček ob truplih

Vir: Icke (2015)

Drugo fotografijo (glej Sliko 6.2) sem izbrala zato, ker je podobna prvi fotografiji (glej Sliko 6.1), razlikuje se v tem, da prikazuje dečka ob množici trupel. Deček občuti smrad, saj si zatiska nos, hkrati pa je ostal živ med množico trupel, kar lahko sproža različne reakcije intervjuvancev. Smrad na fotografiji sta prepoznala dva intervjuvanca (Maja in Nejc), kot pravi Maja: »Ker ga tale deček zlooo dobr prkazuje.« (Slanc 2015), ostali pa so zaznali večjo stopnjo groze, žalosti in nelagodja, zato, ker vidijo »kako je tem otročkom hudo, ker je res ful mrtvih in ležijo kr vse povprek, ne da bi se zavedal kaj se jim je sploh zgodil.« (Marinko 2015b) kot pravi Polona. Nekateri so omenili, da je fotografija bolj grozna, ker je fantek na

fotografiji sam in nima več nikogar, ne družine, ne prijateljev. Nejc opisuje to kot opustošenje, »Da so vse zravnali z zemljo.« (Lampret 2015), Anita pa kot »Divje odlagališče.« (Marinko 2015a). Maja ob tej fotografiji občuti tudi strah: »Ker se jst tok močno lahko živim, tok močno si lahko predstavljam in sočustvujem z njem, da me rata strah, da bi tut jst kej tazga doživela. Sej na rabim, da bi bla jst ta fantek, ampak da si že zraven tega fantka. To.« (Slanc 2015). Zanimiva je bila tudi njena fizična reakcija ob tej tretji fotografiji, saj so se njene roke pričele tresti. Torej lahko sklepam, da so fotografije povzročile tudi fizično reakcijo, ki potrjuje njen opis strahu. Ta fotografija (glej Sliko 6.2) se jim zdi bistveno bolj grozna kot prva (glej Sliko 6.1), saj jakost njihovih čustev ocenjujejo med 9 in 10, kot pravi Rok: »Tko res ful groza, 10 groza.«, jakost te fotografije pa Polona ocenjuje drugače: »In mislš, da maš potem ti neke probleme, pol pa vidš take fotke in si tko (pavza), vidš da to ni nč ane. Tko, da ta bi bla pol sedem.« (Špindler 2015). Nekateri doživljajo večjo mero simpatije in usmiljenja do dečka na fotografiji, na primer Zala, ki pravi: »Ker je on (pokaže na fantka na fotografiji) tuki res sam ane. Pa ker so kle vsi mrtvi zraven in ne more potem to otrok mejhn to gledat. Se mi zdi, da otroc res tega nebi smel nikol vidt.« (Skubic 2015).

Slika 6.3: Razpadajoča trupla, James Nachtwey

Vir: Stolnik (2015)

Tretjo fotografijo (glej Sliko 6.3) sem izbrala zato, ker je prikazano eno izmed »odlagališč« trupel oziroma prostori kako kruto so umorili ljudi v Ruandi. Trupla na fotografiji so tam že nekaj časa, saj lahko opazimo, da postopoma že prehajajo v okostnjake. Vsi intervjuvanci so odgovorili, da ob pogledu na to fotografijo občutijo največjo grozo zaradi razpadajočih trupel. Poleg groze občutijo tudi tesnobo, nekaj strahu, jezo in gnus. Tesnobo občuti Zala, saj ji prikazan trupla predstavljajo že mrtve ljudi, kot pravi: »Kle sploh ne vem, kaj jim sploh lahko

pomagaš.» (Skubic 2015). Na podlagi tega občuti tudi sočutje in usmiljenje, saj bi jim lahko še kdo pomagal, v kolikor bi bili še živi ali kot pravi: *»Kle pa itak se je zgodil, kar se je in je grozn, kar se jim je ane.*» (Skubic 2015). Anita in Maja poleg groze občutita tudi strah, saj se v fotografijo zelo vživita ali kot pravi Maja: *»Nekak se mi zdi, da se itak najbolj bojimo, če govorimo spet o strahu kle ane, da se najbolj bojimo tistga trenutka, ko umreš. To je neki kar smo potlačil ane. Kaj je pol po tem pa itak noben ne ve in nas ni tok tega strah in se ne bojimo in ni tok grozno.*» (Slanc 2015). *»Lih kar sm drgač pomislina, da kolk hitr se lahko to kjerkoli zgodi. Kok more bit grozn, če si ti tist k nočeš tega delat pa te pol ubijejo zarad tega k si hotu samo dobr.*» pravi Anita na odgovor, zakaj jo je strah ob pogledu na to fotografijo (Marinko 2015a). Trupla jima torej predstavljajo potencialno smrt, ki lahko doleti človeka v vojni. Nejc in Rok sta poleg groze občutila tudi jezo ali kot pravi Nejc: *»Sm pa nastrojen.*» (Lampret 2015), kar bi lahko pripisala moški naravi in nagnjenju, da želita ob tej situaciji nekaj ukreniti, saj se te stvari ne bi smele dogajati. Polona poleg groze občuti tudi gnus in pravi: *»Je res tko ful smradu in bolezn zarad tega.*» in *»Jim niso dali možnosti. To mi je res tko (pavza) grozn, da so jih kr pustil. Kle so jih pa pustil, da gnijejo.*» (Marinko 2015b). Ocene jakosti čustev intervjuvancev variirajo, in sicer so med 6 in 10, povprečno pa ocenjujejo jakost z 8. Najvišjo jakost (10) izrazita Nejc in Rok, kar bi lahko povezala z nastrojenostjo, ki jo občutita ob pogledu na fotografijo, kot pravi Rok: *»Ma, tko, mal sm spet jezen, zakaj morjo ljudje na ta način umirat na tem svetu, k jim ni treba.*» (Špindler 2015). Zanimivo je tudi dejstvo, da le prvi trije intervjuvanci občutijo simpatijo oziroma sočutje do ljudi na fotografiji (Lampret 2015, Skubic 2015, Slanc 2015). Ostali navajajo zgolj nekakšno mero nelagodja zaradi razpadajočih trupel (Špindler 2015, Marinko 2015a, Marinko 2015b).

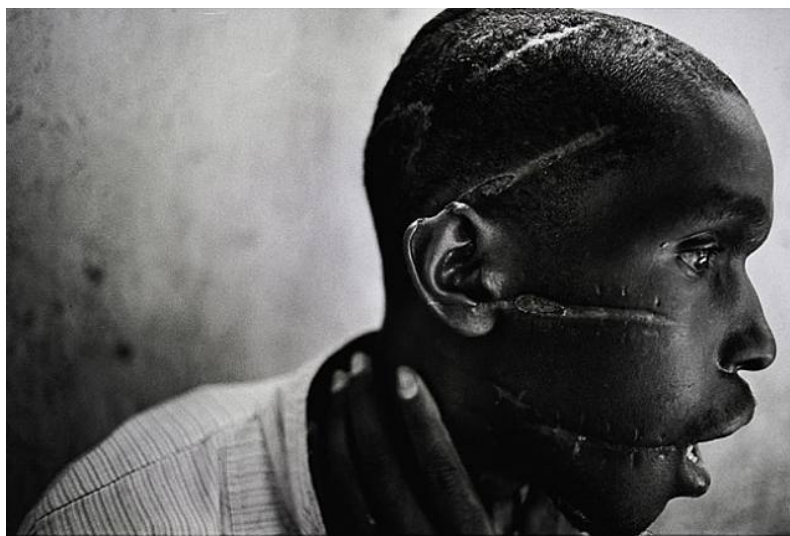
Slika 6.4: Trupla, James Nachwey

Vir: Mr. Edsall's Blog on Genocide (2015)

Četrto fotografijo (glej Sliko 6.4) sem izbrala, ker se nekoliko razlikuje od prejšnje fotografije (glej Sliko 6.3), saj so tukaj prikazana »sveža« trupla oziroma je odlagališče fotografirano še prej, kot na prejšnji fotografiji. Torej tukaj lahko predpostavljamo dejansko situacijo umora na mestu, kot so to počeli v Ruandi. Intervjuvanci so ob tej fotografiji največkrat občutili grozo, kot pravi Nejc: »*Svašta (šokirano). Dizi...(pavza) ja, tko k prej. Neki tazga, čeprav je kle še mal bolj ponazorjen, tko da je že bl grozn.*« (Lampret 2015). Hkrati so intervjuvanci poudarili, da so se na prejšnji fotografiji (glej Sliko 6.3) bolj natančno videle noge in deli telesa, ali kot pravi Maja: »*Tam se je res vidlo, da so posušeni in so že neki časa mrtvi, je že skor zgledal kot umetna zadeva ane. Tle se pa velik bolj nazorno vidjo te noge.*« (Slanc 2015). Poleg groze so največkrat občutili tudi nelagodje in tesnobo, saj se jim zdi, da ljudje na fotografiji še niso dolgo mrtvi. Nelagodje jim povzročajo isti elementi kot grozo, »*in sicer zarad tega, ker niti ne vem, kje so noge, kje je trup, kaj je od koga. Vse je nametano spet k eno smetišče, kokr da ni nč vredno,*« pravi Anita (Marinko 2015a), navajajo pa tudi razliko med simbolnimi fotografijami, kot to pove Polona: »*Bolj mi je grozn kot tko, predmet. Kle vidš prou meso.*« (Marinko 2015b). Vsi intervjuvanci občutijo tudi sočutje, vendar se jim zdi, enako kot pri prejšnji fotografiji (glej Sliko 6.3), da jim ne morejo pomagati, saj so že mrtvi. Zanimiva je tudi Rokova izjava na vprašanje ali občuti kaj sočutja: »*Am, mogoče ne, mogoče ga mam do otrok še najbl. Am, mam ga, je prisotno, ampak je do tistih otrok še najbl. Tut zato, ker so živi ja, mam pol več sočutja.*« (Špindler 2015). Izjava je zanimiva predvsem zato, ker kljub občutkom groze, še zmeraj občutijo več sočutja do otrok. To bi morda lahko pripisala nasičenosti s podobami dobredelnih organizacij, ki se pojavljajo v množičnih medijih. Hkrati pa lahko njihovo reakcijo pripišem tudi izogibanju gledanosti tako grozljivih podob. Jakost čustev ocenjujejo bolj močno kot pri prejšnji fotografiji (glej Sliko 6.3) prav zaradi »svežine« trupel. Jakost ocenjujejo med 7 in 10, moška intervjuvanca sta ponovno ocenila fotografijo z 10, kot pravi Rok: »*Drgač pa grozn mi je res to gledat, 10 grozn.*« (Špindler 2015).

Slika 6.5: Žrtev genocida, James Nachtwey

Vir: Nachtwey (2011)

Peto fotografijo (glej Slika 6.5) sem izbrala, ker je najbolj »slavna« fotografija ruandskega genocida, hkrati tudi najpomembnejša fotografija Jamesa Nachtweya. Fotografija prikazuje žrtev genocida, predvsem pa so nazorno prikazane posledice dejanj storilcev in čustva posameznika na fotografiji. To fotografijo in naslednjo (glej Slika 6.6) sem prikazovala v nekakšnem sklopu, saj so me zanimale razlike med obema fotografijama, ki so se nanašale na podrobnosti na fotografiji. Intervjuvanci so ob pogledu na to fotografijo največkrat občutili manj groze, kot pri prejšnjih fotografijah ali kot pravi Zala: *»Ja ta fotografija mi ni tok grozna kokr ostale slike.«* (Skubic 2015), vendar jih je kar nekaj poudarilo, da čutijo žrtvino bolečino. Maja se je v to fotografijo precej vživela in pravi: *»Prvo je ta njegov filing, te delne njegove bolečine občutm. Ker is ne želi bit več živ, takoj naslednja stvar je, da jst nočm bit nikol na njegovem mestu ali vidt v živo kakršnokoli podobno situacijo. Tretja stvar je pa, da je... faak (zgrožena)... a so mu mogl to nardit?«* (Slanc 2015). Torej bi lahko rekli, da občutijo veliko mero sočutja do posameznika na fotografiji, predvsem zaradi njegovih brazgotin, ki so več kot očitne. Intervjuvanci občutijo tudi nekakšno olajšanje, saj *»je bolš, ker ni mrtev, ampak se vidi, da je trpel ko sto mater.«* pravi Nejc (Lampret 2015) ali kot pravi Rok: *»Nekakšno olajšanje čutm, ker vidm, da je že oskrbljen, še vedno pa ne morem mimo dejstva, da so se klal tko k Egipčani, Grki.«* (Špindler 2015). Zaradi narave brazgotin pa občutijo tudi nekaj nelagodja. Maja se o fotografiji in kaj sporoča zelo razgovori: *»Najprej mi je bil grozn njegov pogled, bolj kot brazgotine z ušesom vred, naslednji trenutek pa to, ko se drži za vrat. In*

dejansko ta rez, da ne vidi več prihodnosti pred sabo. Ampak da ne vidi nič (poudarjeno) več. Da je čist blank. To je, da se ne morem z njegovo osebnostjo povezati, ker je ni več ane.» (Slanc 2015). Rok celo primerja prikaz fotografije z vsakdanjo situacijo, če bi posameznika srečal na ulici: *»Če bi ga vidu v Lublani bi si mislu grozn, grozn, dej a ti dam kej, pomagam? Zdej (pavza) tuki pa pač vidm, da so ga uspel zakrpat in mogoče eno tako u izi olajšanje, da je konc tega, in se je ljudem pomagal in se jim še zdej. In, da bojo čimbolš zaživel, kljub takim zadevam.«* (Špindler 2015). Ocena jakosti čustev je manjša in se giblje med 4 in 8, izstopa zgolj Anita, ki ocenjuje, *»da je tuki 9,5 stopnja.«* (Marinko 2015a). Manjšo jakost čustev ponovno pripisujejo razlogu, da je posameznik na fotografiji še živ, kar jim da vedeti, da bo lahko nadaljeval s svojim življenjem, kljub travmam, ki jih je doživel (Skubic 2015, Špindler 2015, Marinko 2015b).

Slika 6.6: Žrtev genocida v taboru, Gilles Peress

Vir: Verini (2014)

Šesto fotografijo (glej Slika 6.6) sem izbrala zaradi pogleda žrtve. Zdelo se mi je namreč, da fotografija potencialno lahko izzove več čustev v intervjuvancih, prav tako pa je obraz žrtve precej iznakažen. Tudi njegove oči pripovedujejo grozno zgodbo, ki se je pripetila v Ruandi. Prav tako sem v prej navedeni teoriji razglabljala o postavitvi žrtve na vojni fotografiji. To, da je žrtev v ospredju in kaže določena čustva, je tipična vojna fotografija, zato sem uporabila primer te fotografije. Intervjuvanci so ob pogledu na to fotografijo občutili večjo mero groze, *»zato ker ima res tako izmaličen obraz. Pa ker se mi zdi, da je v neki bolnici, da res trpi... (pavza) da so ga bolj mučli, kot prejšnjega, zato mi je potem ta malo bolj grozna. Pa tut želiš pomagat.«* pravi Zala (Skubic 2015). Zaradi tega, intervjuvanci občutijo večjo stopnjo

usmiljenja, hkrati pa se jim zdi, »če sm prej čutu mal olajšanje, me zdej pr tej drugi ni več tok tega olajšanja prisotnga.« pravi Rok (Špindler 2015). Poleg tega občutijo tudi nelagodje, predvsem zaradi »njegovih oči, ker prov vidš v očeh to grozo in bolečino in žalost. Ker je tok dobra fotka, da preko nje vidš ane.« pravi Polona (Marinko 2015b). Zanimivo je bilo tudi, da nekateri intervjuvanci niso vedeli ali gre za moškega ali žensko, in so šele po daljšem opazovanju ugotovili, da gre za moškega (Slanc 2015). To nakazuje, da je žrtev zelo iznakažena ali kot pravi Maja: »ker sploh ne zgleda več človeško, ker zgleda že mal umetno. Ubistvu še clo živalsko, ker ma tut take podpludbe, tut oči so čist take vesoljske.« (Slanc 2015). Prav tako je zanimivo, da se je ocena jakosti čustev za vsakega intervjuvanca dvignila za eno oceno. To bi lahko pripisala večji iznakaženosti žrtve in pa sam pogled, ki nagovori gledalca fotografije, saj so nekateri na moje vprašanje Kaj je tisto, kar je bolj grozno na tej fotografiji (glej Sliko 6.6) kot pri prejšnji (glej Sliko 6.5)? odgovorjali takole: »Zaradi teh oči, ker imaš ti kontakt z njimi.« (Lampret 2015).

Slika 6.7: Pokrita trupla, James Nachtwey

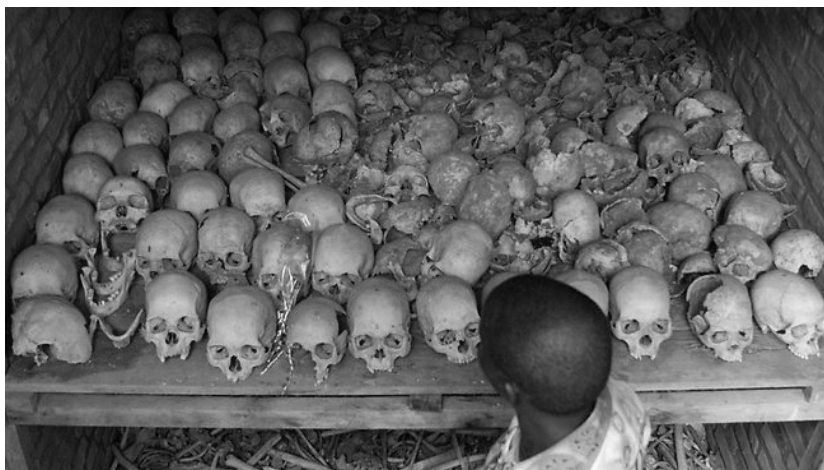

Vir: World Press Photo (2015)

Sedmo fotografijo (glej Sliko 6.7) sem izbrala, ker so trupla na njej prikrita, hkrati pa glava, ki gleda izpod odeje vzbuja drugačne občutke ob pogledu na fotografijo. V ozadju te fotografije je možno opaziti tudi sprehajalca, za katerega pa se ne ve točno, kaj počne tam. Zanimalo me je, ali bodo intervjuvanci te podrobnosti opazili, hkrati pa me je še zanimalo, ali bo fotografija po jakosti ocenjena z nižjo oceno, zaradi pokritosti trupel. Intervjuvanci so ob pogledu na to fotografijo največkrat občutili grozo, in sicer predvsem zaradi glave, ki vztrajno štrli izpod kupa. Njihov odziv na glavo, ki štrli izpod kupa, je bil: »Zmeden sm, ker tm kr ena glava vn gleda.« (Lampret 2015) ali »Mal je creepy« kot pravi Polona (Marinko 2015b). »Am... mi je

pa ta glava, zobje, čeljust grozn, ne vem pogled ni videt, da je v grozi. Zgleda sicer, če zakrijem ostalo, zgleda kot živ človek.« pravi Maja o svojih občutkih o glavi (Slanc 2015). Ko so pogledali še preostale podrobnosti na fotografiji, pa se jim je ozadje zdelo bistveno manj grozno, saj so videli, da so na sliki trupla, vendar so le ta zakrita. Zdelo se jim je, da so ti ljudje na nek način pridobili nekaj dostojanstva, saj to že meji na nek dostojen pokop (Marinko 2015a). Nekateri so ob pogledu na to fotografijo občutili tudi žalost, predvsem pa so bili vsi malce zmedeni, ker so kasneje v ozadju opazili osebo, ki se sprehaja mimo trupel. Zaradi tega je Maja občutila slednje: *»Druga stvar je pa ta človek zadaj, ki zgleda zelo srečen. Iz tega vidika, mi je grozn glih ta tip zadi. Pogled mi je ostal na tej glavi, tem truplu, tam pa je bil nek šok. Kr šokirana sm bla, kako, ta je pa kr vesel al kaj?«* (Slanc 2015), Rok pa je bil malce zmeden in ni ravno vedel kakšna je vloga človeka v ozadju: *»Po drugi strani, maš pa potem na sliki tega modela, k ne vem kaj čist točn tuki dela, se razteguje. Am, zdej ne vem a on tuki živi al kaj?«* (Špindler 2015). Nekateri so bili tudi mišljenja, da je oseba v ozadju potencialni krivec oziroma storilec teh groznih dejanj (Lampret 2015). Poleg vseh teh čustev vseeno občutijo tudi sočutje in usmiljenje do žrtev na fotografiji, vendar kot pravi Polona *»Nimam tok sočutja kle ker je zakrit.«* (Marinko 2015b). Vsekakor pa se jim zdi fotografija bolj skrivnostna, *»Mogoče zato, ker ne vidim trpljenja, ker je tuki prikrit.«* pravi Polona (Marinko 2015b). Ocene jakosti čustev, ki so jih udeleženci občutili se gibljejo med 7 in 9. To je še vseeno manj, kot pri prikazovanju fotografij s trupli (glej Sliki 6.3 in 6.4), le to pa pripisujem temu, da so trupla pokrita, kar so navedli že sami intervjuvanci.

Slika 6.8: Lobanje žrtev

Vir: Rublev in Tinsky (2009)

Osmo fotografijo (glej Sliko 6.8) sem izbrala, ker prikazuje lobanje številnih žrtev, hkrati pa potencialno ne pušča toliko občutkov v posameznikih, ko si ogledujejo fotografijo. Lobanjo namreč lahko dojemamo kot abstraktno reprezentacijo. Prvi trije intervjuvanci (Zala, Maja in Nejc) ob pogledu na to fotografijo niso občutili tolikšne mere groze kot ostali trije intervjuvanci, ki so to fotografijo videli prvo. Maja (Slanc 2015) je na primer dejala: *»To mi je pa mejčkn laži padl na srce, zato ker vsi poznamo fotografije tiste podzemne cerkve iz kosti. Se mi zdi, da so oči že mal navajene, ker šok pride tut fizično. Pač predvsem zarad teh lobanj ane. Pa tut lažje, ker so spet te lobanje, ker niso dejansko odsekane glave. Bi blo velik hujš za videt kot tole.«*, Zala (Skubic 2015) je navedla še en razlog: *»Ja ta je tut grozna, ampak ne tolk grozna kot ostale, ker mene osebno lobanje ne strašijo. Sem jih tudi navajena iz faksa, da jih gledam vsak dan.«* Vsekakor poleg majhne mere groze občutijo tudi določeno stopnjo sočutja, predvsem zaradi dečka, kot pravi Zala: *»On si predstavlja, da so to njegovi prijatli in je grozn.«* (Skubic 2015). Ostali trije intervjuvanci so ob pogledu na to fotografijo občutili večjo stopnjo groze, poleg tega pa še gnus in nelagodje. Anita je svoje občutke opisala tako: *»Ob tej sliki občutim velik nelagodja. Mislim pa tut groza, zaradi tega ker je taka velika količina lobanj. To, da so tuki zložene, se mi zdi kot da so ful nepomembni te ljudje, mislm, da ni važn katera oseba, pač vsi so pomrli. Ni važn a je ženska, moški al je otrok a je odrasu, nima veze. Pa recimo tuki so ene še raztreščene, kar pomen, da najbrž niso umrl prijetne smrti, česar si ne morem niti predstavljat.«* (Marinko 2015a). Te občutke so pripisali kontekstu same vojne, saj si ne morejo predstavljati, *»Krutost človeštva, kaj lohk prpele do tega.«* (Špindler 2015). Enako kot prvi trije intervjuvanci, so tudi oni občutili sočutje do žrtev iz istih razlogov kot prvi. Ocena jakosti čustev se giblje med 7 in 8, kjer odstopa samo ocena Maje, ki je oceno svojih čustev ocenila zgolj s 5, kot razlog navaja: *»Je velika razlika, zakaj je tolk manj, je pa verjetn zato, ker so samo lobanje. Mogoče to tut razosebi osebo in količinsko.«* (Slanc 2015). Zanimivo je tudi, da Rok ob tej fotografiji občuti nesočutje iz enakega razloga, kot ga je navedla Maja, hkrati pa navaja, da je lobanj navajen iz filmov (Špindler 2015).

Slika 6.9: Kupi majic žrtev

Vir: The Journal (2015)

Deveto fotografijo (glej Slika 6.9) sem izbrala zaradi abstraktne vrednosti fotografije, saj le-ta predstavlja število žrtev poboja. Intervjuvanci lahko križ položen preko majic žrtev, dojemajo kot verski simbol ali kot znak smrti. Vsi intervjuvanci so ob pogledu na to fotografijo občutili bistveno manjšo stopnjo groze kot pri kateri koli drugi fotografiji. Večina je le občutila zgroženost nad dejstvom, koliko ljudi je bilo ubitih, kot to pravi Zala: *»Pač ja je grozno ane, pa se mi smiljo, ampak nebi zdej kej nardila, ker to so itak sam kupi oblačil ane. Bolj k vidm enga človeka, k preživi, mu skušaš pomagat, kokr tistim, umrlim.«* (Skubic 2015). Nekateri so po intervjuju celo spraševali po točni številki umrlih v genocidu v Ruandi (Špindler 2015). Poleg zgroženosti in groze so nekateri občutili tudi nelagodje, vsekakor pa se jim je fotografija zdela veliko manj osebna kot prejšnja fotografija (Slika 6.8), kot to pravi Polona: *»Zato, ker so samo predmeti.«* (Marinko 2015b). Občutek groze jim definitivno vzbuja sama količina majic, ki je številna, vendar je zanimiva izjava Anite, ki pravi: *»Še zmer mi pove še večjo količino žrtev, kot sm prej vidla ane, kar je pač mogoče zarad tega še zmer groza, nelagodje je pa ja zato ker je manj osebno.«* (Marinko 2015a). Čeprav so prikazana oblačila žrtev, se ji majice ne zdijo dovolj osebne za fotografijo. Nekaterim križ na fotografiji oznanja neko boljše življenje umrlih, spet drugim pa nakazuje, da *»je bolj skrivnostna, bolj kaže na to da, naj se imajo lepo v drugem življenju.«*, kot pravi Nejc (Lampret 2015). Nekateri so tudi spraševali po verski usmerjenosti ruandskih prebivalcev, saj naj bi križ predstavljal krščansko vero in ne zgolj umrlih ljudi (Slanc 2015). Intervjuvanci so tudi mnenja, da jim kontekst,

prikliče določene občutke, ki jih ob nevedenju konteksta ne bi zaznali. Rok je namreč mnenja, da je *»ta križ kle mal usekan, ampak drgač se mi zdi, da bi to lahko blo čist karkol, sploh glede na to, da mamozdejtak dobr photoshop in vse in to novinarji tut spretno uporabljajo.«* (Špindler 2015). Zanimivo je tudi to, da so bili intervjuvanci veliko bolj usklajeni glede občutkov pri tej fotografiji, kot pri prejšnji (glej Sliko 6.8), kljub temu, da so jih videli v različnem zaporedju. Ocene jakosti čustev se gibljejo med 6 in 8, vseeno nekoliko več kot pri fotografiji prej (glej Sliko 6.8), čeprav so bili mnenja, da je ta fotografija bistveno manj osebna in bolj skrivnostna.

Slika 6.10: Zasežene mačete, James Nachtwey

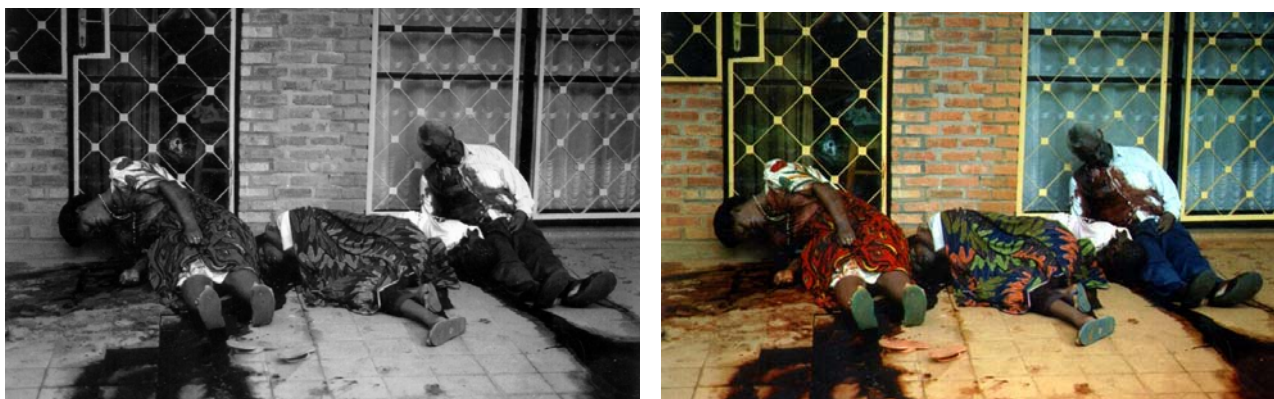

Vir: Nachtwey (2011)

Deseta fotografija (glej Sliko 6.10) predstavlja zasežene mačete v ruandskem genocidu. To fotografijo sem izbrala, ker predstavlja, koliko ljudi je morilo, predstavlja torej številčnost mačet. Predstavlja tudi krut način ubijanja, ki je značilen za prejšnja obdobja vojn. Mačete torej predstavljajo nevsakdanje orožje, ki prikazuje manualno in ne mehanično ubijanje. Predvsem pa prikazuje, da je bilo to ubijanje veliko bolj osebno, kot pa ubijanje z atomsko bombo, ki je bistveno bolj neosebno. Morilci so se tako morali soočiti s samo žrtvijo, kar pa v kontekstu ruandskega genocida ni bilo problematično zaradi prejšnjih verskih trenj. Intervjuvanci so ob pogledu na to fotografijo občutili grozo in zgroženost, vendar se njihovi občutki bistveno delijo v dve skupini, in sicer v tiste, ki jim mačete predstavljajo zgolj predmete (Marinko 2015b), ki ne nosijo nekega vsebinskega naboja, in na tiste, ki ob pogledu na to fotografijo začutijo sam kontekst vojne, kot to pove Zala: *»To je grozn, k se pol poglobiš in vidš kok ljudi so s tem pobil ane.«* (Skubic 2015). Tisti, ki zasežene mačete občutijo kot predmete, poleg groze, ki se pojavlja v manjši meri, občutijo tudi olajšanje, kot pravi Nejc: *»Počutim se manj obremenjeno. Čeprav je samo orožje, pa čeprou so s tem orožjem moril, ampak bolš se počutiš, ker jih ne uporabljajo več.«* (Lampret 2015). Tisti drugi pa ob tem

občutijo tudi strah, da bi se jim takšna stvar pripetila. Vsekakor se jim zdi samo število mačet šokantno in s tem vzbuja določeno jakost groze. Zanimivo je, da so vsi intervjuvanci navedli tudi čustvo jeze, kot to navaja na primer Anita, ko pravi: *»Zdej mi sproža ta fotografija, da bi najrajš enga »počla«.* (Marinko 2015a). To so pripisali temu, da je orožje vendarle mačeta in ne neka puška ali bomba, ki so jih vajeni. Pokoli z mačetami kot pravi Rok: *»...je sick, da se v 20. stoletju to še sploh dogaja v tem stoletju.«* (Špindler 2015). Ocene jakosti čustev pa so na tej točki izjemno zanimive, saj tisti, ki mačete vidijo kot predmete, svojo jakost čustev določajo med 4 in 5, ostali pa jih ocenjujejo bistveno višje, in sicer med 7 in 9, čeprav se vsi zavedajo konteksta fotografije. Zanimivo je tudi dejstvo, da jim ta fotografija sproža nesočutje, kot pravi Rok: *»Kle, ga sploh nimam, ker so od storilcev mačete.«* (Špindler 2015), saj sem pričakovala, da bodo občutili večjo mero sočutja, ker bi iz količine mačet razbrali število storilcev in posledično žrtev. Intervjuvanci pa so nasprotno to razbrali zgolj kot število storilcev, za katere ne čutijo sočutja, ampak zgolj nesočutje, brez navezave na žrtve.

Slika 6.11: Pokol družine

Vir: Daily Mail (2015)

Enajsto fotografijo (glej Slika 6.11) sem iz barvne pretvorila v črno-belo, saj sem želela izvedeti kaj je tisto, kar sproža grozo v občinstvu, prav tako me je zanimalo ali je to kri, saj je ta fotografija v tem smislu izjemno zgovorna. Prikazani so ubiti člani družine Tutsijev pred njihovim domom. Intervjuvanci so ob pogledu na črno-belo fotografijo primarno občutili grozo, hkrati pa tudi tesnobo, nelagodje, strah in žalost. Kot pravi Zala: *»Itak mi je grozn... pa tut tesnoba ane. Nelagodje tut. Sočustvujem s temi ljudmi, ker zgledajo neki normalni ljudje, pač niso vojaki, ki bi umrli. In so umrli v nepravilnih okoliščinah in jih je nekdo res umoril. In šla bi jim pomagat itak.«* (Skubic 2015). Grozo so občutili predvsem zaradi krvi, kot pravi Nejc: *»Ker vidš, kako ležijo po tleh polni krvi ane.«* (Lampret 2015) ali Polona: *»Grozne so*

mi te mlake krvi (pokaže na kri), pa ubistvu to, da so jih nekje na sredi dela doma ane.» (Marinko 2015b). Grozo so občutili tudi zaradi umorjene družine, medtem ko so občutili strah in tesnobo predvsem zaradi tega, ker je družina ubita pred svojim domom, kar jim je dalo misliti, da se to lahko pripeti tudi njim, kot to pravi Anita (Marinko 2015a). Žalost so občutili predvsem zaradi tega, ker so opazili, da je bila ubita tudi hči, kot pravi Zala: *»...ker to so neki navadni ljudje ane in tuki je spet prikazan otrok ane.»* (Skubic 2015). Ko so intervjuvanci videli še barvno fotografijo, se jim je ta v povprečju zdela bolj grozna, vendar ne toliko grozna, da bi jo ocenili z višjo jakostjo kot črno-belo. So namreč mnenja, da je barvna fotografija bolj zgovorna v smislu podrobnosti, Anita je med drugim opazila *»...natikače od še ene osebe za katero ne vemo kje je. K jih prej recimo nism vidla sploh.»* (Marinko 2015a). Nekateri so šele na barvni fotografiji opazili, da gre za domače okolje, saj so šele takrat opazili opečnato hišo in lepa okna, iz česar so sklepali, da je hiša Tutsijev (Špindler 2015). Prav tako so lahko opazili bogat nakit na starejši ženski, kot to navaja Maja (Slanc 2015). Fotografija se jim je zdela tudi bolj grozna zaradi same barve krvi, ki na barvni fotografiji pride bistveno bolj do izraza, kot navaja Polona: *»Predvsem zaradi teh mlak ja, ker se jih zdej še bolj vid ja.»* (Marinko 2015b). Zanimivo pa je bilo tudi to, da Roku kri ne sproža večjega občutka groze, tako kot pri ostalih, pravi namreč, *»...da je ta kri kle na tleh že neki cajta, k se vid, da je že mal strjena, tko črna. To smo spet oprani od teh filmov, smo navajeni na tisto živo rdečo kri, k te kr zareže. Ta kle je pa taka res tmna, že zasušena. Pr men, mi je bl grozna tista kri, da res šprica vse.»* (Špindler 2015).

7 SKLEP

V diplomski nalogi sem preučevala kakšne so prakse izpostavljenosti oziroma neizpostavljenosti. S poglobljenimi intervjuji sem ugotovila, da vsi intervjuvanci spremljajo večinoma naše medije, tuje namreč le redko. Vsi so že zasledili vojno tematiko kot tudi vojne fotografije. Izpostavljenost intervjuvancev takšnim fotografijam pa je raznolika, saj se nekateri izmed njih želijo takšnim fotografijam tudi izogniti, nekateri pa pregledajo tudi podrobnosti na fotografijah. Intervjuvanci navajajo, da v množičnih medijih zasledijo večinoma fotografije žrtev, vendar te fotografije ne prikazujejo smrti, ampak neko simbolično podobo trpljenja žrtve. To vsekakor sovпада s prej navedeno teorijo o preferencah medijev, kjer so uredniki tisti, ki izbirajo, kaj se bo pojavilo v medijih. Prav tako lahko navežem tudi Taylorjevo tezo, da se kritična funkcija fotoreporterstva izničuje (Taylor 2000), kar lahko povežem z ugotovitvijo, da intervjuvanci ne zasledijo takšnih fotografij, ki bi prikazovale fotografije v vsej svoji krutosti oz. direktnih fotografij. Intervjuvance je torej v nadaljevanju

čakalo enajst bistveno grozljivejših fotografij, kot jih lahko zasledijo v množičnih medijih. Nekateri intervjuvanci navajajo, da so podobe dečkov na fotografijah podobne tistim iz dobrodelnih organizacij. Torej lahko zaključim, da so intervjuvanci izpostavljeni vojnim fotografijam, vendar so na le-teh največkrat podobe predpostavljene smrti, kot to navaja Zelizerjeva (Zelizer 2010). Fotografije konkretne smrti ali nedvomne smrti pa največkrat ne zasledijo.

Kakšne so reakcije občinstva na vojne fotografije, v mojem primeru na vojne fotografije iz Ruande, sem preučevala v naslednjem delu poglobljenih intervjujev. Ugotovila sem, da intervjuvanci največkrat začutijo grozo ob pogledu na fotografijo, vendar se jakost groze spreminja glede na vsebino fotografije. Kot najbolj grozljive fotografije so intervjuvanci ocenili fotografije trupel (glej Slike 6.3 in 6.4), saj so se jim razpadajoča trupla zdela najbolj grozna. Nekateri so bili mnenja, da bi si osebe na fotografijah zaslužile dostojen pokop, spet drugim je bilo najbolj grozno še razpadajoče truplo. Poleg trupel so intervjuvanci občutili grozo tudi pri fotografijah z žrtvama, kjer je bil sporžilec groze predvsem brazgotina oziroma kontekst vojne, ki se jim je zarisal v glavah. Največkrat so se jim žrtve smilile. Poleg groze posamezniki občutijo še druga čustva in sicer so to strah, tesnoba, jeza, nelagodje, usmiljenje in sočutje. Nelagodje se je v majhni meri pojavljalo pri vseh fotografijah predvsem, ker intervjuvanci niso bili vajeni takšnih fotografij. Strah so občutili predvsem takrat, ko so lahko situacijo na fotografiji primerjali s svojim življenjem, torej na zadnji fotografiji, njihov argument je bil predvsem ta, da se to lahko zgodi vsakomur. Jeza se je pojavljala večinoma pri simbolnih oziroma fotografijah mačet, saj je bilo prikazano število storilcev¹. Tesnobe intervjuvanci niso občutili v veliki meri, prav tako so jo občutile zgolj intervjuvanke in še to zgolj nekatere. Ena izmed intervjuvank se je med intervjujem zaradi povečane jakosti groze in tesnobe pričela celo tresti, medtem ko se je eden izmed intervjuvancev spretno izogibal odgovorom na vprašanja glede grozljivejših fotografij in podrobnosti na njih. Usmiljenje in sočutje so intervjuvanci občutili skoraj na vsaki fotografiji, vendar se je usmiljenje povečalo, če je bil na fotografiji prikazan otrok. Kar nekaj intervjuvancev je namreč bilo mnenja, da otroci ne bi smeli biti prisotni v vojni, vsekakor pa ne bi smeli doživeti takšnih hudih izkušenj. Nekoliko drugače pa so intervjuvanci razmišljali, ko so si ogledovali fotografije žrtev – moških. Vsekakor so čutili sočutje do žrtve na fotografiji, vendar so jim želeli pomagati na drugačen način. Pri otrocih so razmišljali v smeri, da pomagajo otrokom, ki so v

¹ Zanimivo pa je bilo, da sta moška intervjuvanca bistveno bolj čutila jezo kot dekleta. Torej lahko rečem, da glede občutja jeze ni soglasja med spoloma. Vsekakor bi bilo razliko med spoloma zanimivo preučevati v kakšni nadaljni raziskavi.

stiski, medtem, ko so pri odrasli osebi razmišljali bolj na splošno – torej, kako lahko pomagajo celotni državi, zadevi. Zanimivo je dejstvo, da simbolne fotografije, npr. fotografija z lobanjami, povzroča večjo mero nesočutja oz. indifferenice pri posameznikih. Kot razlog navajajo predvsem nasičenost s takšnimi podobami iz filmske industrije. Torej se na tej točki sprašujem, ali lahko potemtakem takšno fotografijo sploh imenujemo simbolna fotografija. Bistveno boljše bi jo bilo imenovati dokumentarna fotografija, ker vsebuje abstraktna ali konkretna telesa. Tako lahko rečem, da so nekatere fotografije bolj direktne in druge bolj nedirektne v prikazovanju. Torej bi lahko rekla, da ni problem, da so intervjuvanci navajeni fotografij, na katerih so prikazane lobanje, temveč so navajeni reprezentacije lobanje same. Le-ta pa je kot taka lahko izraz prenasičenosti iz filmske industrije. Intervjuvanci so poleg vseh čustev občutili tudi frustracijo ob nedelovanju, večina namreč navaja, da je Ruanda bistveno predaleč in potemtakem ne morejo ničesar narediti, da bi preprečili dejanja. Hkrati se zavedajo, da kot posamezniki prav tako ne morejo delovati, zato so mnenja, da bi s pomočjo raznih organizacij in z ustrezno ozaveščenostjo uspeli boljše delovati. Vsekakor pa bi o svojih dejanjih prav tako razmislili, če bi se vojna dogajala bližje nam. So namreč mnenja, da bi v tem primeru lahko storili nekaj več, vendar še zmeraj omejeno, zaradi navedenega razloga, da kot posamezniki nimajo vpliva na tako veliko stvar kot je vojna. Zanimivo je tudi, da ima Ruanda večinsko rasno prebivalstvo temne rase, zaradi česar se rišejo vzporednice med intervjuvanci, da je prizadetim afriškim ljudem potrebno pomagati. To sklepajo predvsem iz že prej videlih podob iz medijev ali dobrodelnih organizacij. Torej bi lahko sklepala, da te vzporednice sovpadajo s prej navedenima teorijama Sonntagove in Chrétiena, da so afriške države, države potrebne pomoči, saj fotografije teh pokrajin prikazujejo neizbežno, nezaslišano trpljenje, obenem pa so to reči, ki se dogajajo v teh krajih (Sonntag 2006, Chrétien 2007). Torej bi lahko rekla, da na nek način prikazujejo »legitimno« trpljenje. Zaključim lahko, da intervjuvanci občutijo sočutje, saj čutijo bolečino drugega, kot pravi Sonntagova v svoji knjigi Pogled na bolečino drugega, hkrati pa občutijo neko mero simpatije, saj želijo nekaj storiti, vendar ne morejo, zaradi česar občutijo frustracijo ob nedelovanju, čemur je vzrok oddaljenost od prizorišča. Tukaj pa se lahko vprašam tudi o časovni distanci same vojne, saj so vsi intervjuvanci mladi in se je vojna v Ruandi dogajala, ko so bili sami še otroci. Torej bi lahko sklepala, da njihova frustracija ob nedelovanju, ali na

neki točki tudi indiferenca, izhaja tudi iz časovne distance te vojne. Če bi se vojna dogajala bližje in zdaj oziroma pred kratkim, bi se intervjuvanci lahko odzivali bistveno drugače.

Poleg reakcij in izpostavljenosti oz. neizpostavljenosti sem preverjala tudi elemente groze oziroma kaj sproža grozo v posameznikih. Ugotovila sem, da največjo stopnjo groze povzročajo razpadajoča trupla, medtem ko lobanje ne povzročajo tolikšne jakosti groze. Poleg strohnelih trupel posameznikom povzročajo grozo tudi brazgotine na žrtvi ter podoba otroka. Podoba otroka priključ predvsem misel oziroma kontekst, koliko otrok je umrlo in, da otroci niso krivi. Vsekakor vojne fotografije otroka prikazujejo predpostavljeno smrt, česar so intervjuvanci že vajeni, saj so tako navedli že na začetku intervjuja. Torej bi lahko rekla, da teza Sonntagove, da so posamezniki prenasičeni s takšnimi podobami in da ob tem ne občutijo ničesar oziroma kot sama navaja prilagoditveno vedenje (Sonntag 2006, 79), ne drži. Poleg tega so intervjuvanci občutili večjo stopnjo groze pri barvni fotografiji, saj so tam opazili več podrobnosti, poleg tega pa jim je grozo sprožala tudi kri, ki je bila bistveno bolj vidna kot na črno-beli fotografiji. Torej bi lahko rekla, da posameznikom sprožajo grozo podrobnosti na fotografiji, v kolikor pa je prisotna kri, pa se jakost groze stopnjuje. Prav tako bi se stopnja groze potencialno povečala, če bi bile vse fotografije v barvni tehniki, vendar sem se odločila za črno-belo tehniko prav iz tega razloga, da intervjuvanci razberejo določene elemente, ki jim sprožajo grozo. Vsekakor pa lahko zaključim, da so simbolične fotografije oziroma fotografije predpostavljene smrti bolj kulturne, ker bolj elegantno prikazujejo smrt, ki se je zgodila ali pa se morda ne bo. Zanimivo je bilo tudi dejstvo, da so bile te fotografije manj grozne, ko sem jih pokazala intervjuvancem kasneje, medtem ko so intervjuvanci, ki so jih videli prve, občutili večjo stopnjo groze. To lahko pripišem manjši meri »navajenosti« gledanja groznih fotografij v samem intervjuju, saj so to opazili tudi posamezniki sami.

Reakcije na vojne fotografije torej še vedno ostajajo odvisne od posameznika, pa vendar vsak posameznik odreagira po nekih pričakovanjih. Vsekakor so takšne fotografije pomembne za ozaveščanje javnosti o nastalih dogodkih v vojni, prav tako pa jih gledalci še vedno gledajo le, če jih želijo. To vsekakor odpira polemike glede prikazovanja grozljivih vojnih fotografij v množičnih medijih. Vseeno pa je takšnih fotografij vedno več, ne glede na smernice urednikov medijev za prikazovanje takšnih fotografij. Upam, da sem koga z branjem te diplomske potisnila v premislek, da si bo kdaj drznil pogledati kakšno grozodejstvo na vojni fotografiji več kot do sedaj, hkrati pa to grozljivo podobo gledal v drugačni luči.

8 LITERATURA

1. Abrams, Jason. 2000. *The Atrocities in Cambodia and Kosovo: Observations on the Codification of Genocide*. Dostopno prek: <http://www.nesl.edu/userfiles/file/LawReview/Vol35/2/abrams.PDF> (12. junij 2015).
2. Berger, John. 1985. *Ways of seeing*. Harmondsworth: Penguin.
3. Chaon, Anne. 2007. Who failed in Rwanda, Journalists or the Media? V *The Media and the Rwanda Genocide*, ur. Allan Thompson, 160-166. London: Pluto Press.
4. Chrétien, Jean-Pierre. 2007. RTLM Propaganda: the Democratic Alibi. V *The Media and the Rwanda Genocide*, ur. Allan Thompson, 110-124. London: Pluto Press.
5. *Daily Mail*. 2015. Dostopno prek: <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2598189/Incredible-story-Rwandan-genocide-survivor-survived-machete-attack-friends-man-killed-child.html> (13. april 2015).
6. Davis, H. Mark. 1980. A Multidimensional Approach to Individual Differences in Empathy. *Catalog of Selected Documents in Psychology* 10: 85. Dostopno prek: http://www.researchgate.net/profile/Mark_Davis18/publication/34891073_Individual_differences_in_empathy__a_multidimensional_approach_/links/0046352dee2296ea54000000.pdf (25. maj 2015).
7. Doyle, Mark. 2007. Reporting the Genocide. V *The Media and the Rwanda Genocide*, ur. Allan Thompson, 145–159. London: Pluto Press.
8. Dzubow, A. Jason. 1994. International Response to the Civil War in Rwanda. *Georgetown Immigration Law Journal* 8: 513.
9. Ferbežer, Ivan. 2011. *Povezovanje razuma in moralnega karakterja nadrejenih*. *Anthropos* 1-2 (221-222): 93–109.
10. Hribar, Mojca. 2007. *Razmejitev anksioznosti (tesnobe) od nekaterih sorodnih fenomenov*. *Psihološka obzorja* 16 (3): 75–88.
11. Icke, David. 2015. *France declassifies Rwanda massacre documents*. Dostopno prek: <http://www.davidicke.com/headlines/tag/rwanda/> (13. april 2015).
12. Jazbec, Gregor. 2012. *Vojna*. Trbovlje: samozal. G. Jazbec.
13. Kabanda, Marcel. 2007. Kangura: the Triumph of Propaganda Refined. V *The Media and the Rwanda Genocide*, ur. Allan Thompson, 62–72. London: Pluto Press.
14. Lampret, Nejc. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 1. junij.

15. Lunder, Urška in Janko Kresnik. 2003. Sporočanje slabe novice. *Med razgl.* 42(1): 73–89.
16. Marinko, Anita. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 3. junij.
17. Marinko, Polona. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 3. junij.
18. Melvern, Linda. 2007. Missing the Story: the Media and the Rwanda Genocide. V *The Media and the Rwanda Genocide*, ur. Allan Thompson, 198-210. London: Pluto Press.
19. Milivojević, Zoran. 2008. *Emocije*. Novi Sad: Psihopro.
20. *Mr Edsall's Blog on Genocide*. 2015. Dostopno prek: <http://edsallwhistorygenocide.blogspot.com/p/rwandan-genocide.html> (13. april 2015).
21. Musek, Janek in Vid Pečjak. 2001. *Psihologija*. Ljubljana: Educy.
22. MyDragonNet. 2015. Dostopno prek: <http://mydragonnet.hkis.edu.hk/blog/post.php?id=48898> (13. april 2015).
23. Nachtwey, James. 2011. *When the World Turned Its Back: James Nachtwey's Reflections on the Rwandan Genocide*. Dostopno prek: <http://time.com/3449593/when-the-world-turned-its-back-james-nachtweys-reflections-on-the-rwandan-genocide/> (13. april 2015).
24. Stolnik, Ivana. 2015. *James Nachtwey: Photojournalist documenting the devastating impact of conflict*. Dostopno prek: <https://stonybrookstories.wordpress.com/2015/02/23/james-nachtwey-photojournalist-documenting-the-devastating-impact-of-conflict/> (13. april 2015).
25. Palmer, Ian. 2002. Psychosocial costs of war in Rwanda. *Advances in Psychiatric Treatment* 8: 17–25.
26. Perlmutter, David D. 2008. Grozote. *Fotografija* (37, 38): 55–62.
27. Rublev, Alexander in Grigory Tinsky. 2009. *The empire of lie part 3: African skeletons in the U.S. cupboard*. Dostopno prek: <http://www.globoscope.ru/eng/content/articles/450/> (13. april 2015).
28. Salecl, Renata. 2007. *O tesnobi*. Ljubljana: Založba Sophia.
29. Sedlar, Tatjana. 2002. Aplikacija Freudovega koncepta kastracije na občutenje telesnega hendikepa. *Psihološka obzorja* 11(3): 81–93.
30. Simonič, Barbara. 2010. *Empatija: Moč sočutja v medosebnih odnosih*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
31. Singer, Tania, Ben Seymour, John O'Doherty, Holger Kaube, Raymond J. Dolan in Chris D. Frith. 2004. Empathy for Pain Involves the Affective but not Sensory Components of Pain. *Science* 303: 1157–1162.

32. Skubic, Zala. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 30. maj.
33. Slanc, Maja. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 30. maj.
34. Sontag, Susan. 2006. *Pogled na bolečino drugega*. Ljubljana: Založba Sophia.
35. Špindler, Rok. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 1. junij.
36. Taylor, John. 2000. Problems in Photojournalism: realism, the nature of news and the humanitarian narrative. *Journalism Studies* (1)1: 129–143.
37. *The Journal*. 2015. Dostopno prek: <http://www.thejournal.ie/rwanda/news/> (13. april 2015).
38. Tomanić T., Ilija. 2008. Gledanje brez vpogleda: ambivalentno prikazovanje trpljenja in smrti v novinarski fotografiji. *Fotografija* (37, 38): 42–47.
39. Tratnik, Polona. 2008. Fotografija in smrt. *Fotografija* (37, 38): 48–54.
40. Verini, James. 2014. *In Rwanda Reconciliation Is Hard Won*. Dostopno prek: <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/04/140402-rwanda-genocide-anniversary/> (13. april 2015).
41. Vianney Higiroy, Jean-Marie. 2007. Rwandan Private Print Media on the Eve of the Genocide. V *The Media and the Rwanda Genocide*, ur. Allan Thompson, 73–89. London: Pluto Press.
42. *World Press Photo*. 2015. Dostopno prek: http://www.archive.worldpressphoto.org/search/layout/result/indeling/detailwpp/form/wpp/start/8/q/ishoofdafbeelding/true/trefwoord/photographer_formal/Nachtwey,%20James (13. april 2015).
43. Zalar, Bojan. 2010. Celostni vidik anksioznosti. *Farmaceutski vodnik*: 61-65.
44. Zelizer, Barbie. 2010. *About to die*. Oxford: Oxford University Press.

PRILOGA A: vprašalnik

Kaj veš o dogajanju vojne v Ruandi iz leta 1994?

Katere novice spremljate? Kdaj in koliko časa jih spremljate? Katere vrste novic spremljate, so to tiskani mediji ali elektronski? Ali so to tuji ali naši mediji?

Ali v množičnih medijih zasledite vojno tematiko? Ali jo redno spremljate?

Ste že kdaj zasledili v množičnih medijih kakšno vojno fotografijo?

Kakšna je bila? Iz katere vojne? Kaj je prikazovala (žrtve, pokrajina, simboli)? Kdo je bil v ospredju – žrtev, vojaki?

Kaj naredite, ko vidite takšno fotografijo? Si jo podrobno ogledate, jo preskočite? Zakaj?

Se vam zdi, da opazite veliko vojnih fotografij v časopisih in ostalih medijih? Kateri časopisi (naši, tuji)? Se vam zdi, da je teh fotografij preveč/premalo? Zakaj?

Se spomnite kakšne vojne, kjer je bila pokritost medijev večja kot pri kakšni drugi? Se vam zdi, da če je vojna bližje, da je pokritost večja? Obratno?

Fotografije:

Kako se počutiš ob pogledu na fotografijo? Kakšna čustva/občutja ti vzbuja ta fotografija? Kako bi opisali svoje počutje? Ali lahko svoje občutke opišete z besedo?

Kaj je tisto, kar na fotografiji vzbuja to čustvo (tesnoba, groza, nelagodje, strah, anksioznost)? Kateri so tisti elementi na sliki, ki povzročajo to občutje? Ali so ti elementi tisto, kar izvede iz fotografije (pomen) ali točno določena stvar na fotografiji (npr. kri, brazgotine)?

Kako bi opisali jakost vašega čustva? Šibko, močno?

Kako bi delovali/reagirali glede na to fotografijo? Se vam zdi, da bi želeli kaj ukreniti (neko moralno delovanje) ali je to kar občutite zgolj nekakšna frustracija, da ne morate nekaj narediti?

Kaj bi želeli narediti? Kako/ V kakšni smeri želite nekaj narediti?

Kaj je tisto, kar vam povzroča frustracijo ob nedelovanju? Je to samo gledanje? Ali to, da v zvezi s tem ne morate ničesar storiti (zaradi oddaljenosti prizorišča)?

Ste ob kateri drugi fotografiji kdaj želeli kaj storiti (navezava na izpostavljenost/neizpostavljenost)?

Se vam zdi fotografija bolj grozna (ali katero drugo čustvo) če ni na fotografiji prikazana direktna smrt? So vam takšne vrste fotografije bolj grozne? Zakaj? Kaj je tisto, kar vam poda takšne občutke?

Se ti zdi črno-bela fotografija bolj grozna kot barvna? Zakaj?

Kateri so tisti elementi, ki se ti zdaj zdijo bolj grozni?

PRILOGA B: intervju z Zalo Skubic

Koliko veš o vojni v Ruandi?

Zelo malo.

Koliko je to »malo«?

To, kar smo se učili v šoli pa recimo dost mi je prababica govorila o tem. Ona je govorila večinoma zgodbe o tem, kako so oni pomagal ranjencem... pa tko bolj zgodbe no.

No... potem ti bom pa sama povedala malo več konteksta o vojni v Ruandi in kaj vse se je dogajalo tam. Torej vojna v Ruandi je bila predvsem etnična vojna, do katere je prišlo zaradi kolonizacije v prejšnjem stoletju. Po kolonizaciji je bila struktura Ruande razdeljena na tri plemena, in sicer na manjšinske Tutsije, ki jih je bilo tam nekje 9% in preostale Hutuje in pleme Twa. Etnična trenja so se dogajala že v 60ih, kjer je bila že tudi vojna. Do genocida v 90ih pa je prišlo, predvsem zaradi nadvlade Tutsijev, vojna pa je izbruhnila, ko so Hutuji umorili takratnega predsednika države. Genocid se je takrat dogajal zelo hitro, prebivalci so se med seboj pobijali z mačetami, hkrati pa naj bi bili te umori že vnaprej načrtovani. Pomembno je tudi to, da je bilo na koncu pomorjenih $\frac{3}{4}$ prebivalcev Ruande, veliko preživelih pa se je izselilo iz države. Hkrati pa vsi fotoreporterji in novinarji, ki so bili prisotni genocidu, niti niso vedeli, da je to množično pobijanje. Zato še vedno obstajajo trenja, kdo je kriv, da ostale države, kot so npr. Amerika in Evropske države, niso pomagale oz. je pomoč in pokritost medijev prišla s skoraj dvomesečno zamudo.

No... zdaj ko pa veš nekoliko več o kontekstu same vojne, pa imam pripravljenih nekaj splošnih vprašanj in nato fotografije. Torej zanima me katere novice spremljaš?

Kako katere spremljam?

Tako na splošno, po televiziji, po spletu, tisk? Katere so te novice in tako naprej?

Ful berem 24ur, predvsem online. Po televiziji Dnevnik pogledam takrat, ko se je res kaj drastičnega dogajalo, ker so potem bolj zanimive novice. Drugače pa tudi radio, ki ga večinoma skos poslušam. Drugače pa največ 24ur pomoje no.

Koliko približno spremljaš novice in kdaj največkrat?

Največkrat ko sem v službi. Drugače pa skor vsak dan, največkrat zjutraj ko grem na Facebook pa potem še pogledam na 24ur, če se je kaj zgodilo. Po televiziji, da bi pa prav gledala Dnevnik pa mogoče enkrat na teden.

Tiskane medije, časopise potem bolj malo spremljaš?

Ja...

Potem so to tudi večinoma naši mediji, ne bereš nobenih tujih?

Ne, samo naši.

Si kdaj zasledila vojno tematiko?

Večinoma ne, edino te ko so se zdej pobijal, v Iraku pa Afganistanu pa tko. Večinoma se mi pa zdi, da je to čisto odvisno od obdobja, ker kdaj poročajo cel teden samo o tem, pa potem kej pogledam, drugače pa niti ne.

Si že zasledila kakšno vojno fotografijo?

Ja... sem.

Kakšna pa je bila? Oziroma se spomniš iz katere vojne?

Ne vem iz katere vojne je bilo, ampak pomoje te v Iraku recimo, niso bile zdej prav tisto klanje, ampak bolj te policisti proti tem vaščanom. Ali pa kakšne te, ko jih samo zaprejo, v glavnem nč tazga prestresljivga.

Si mogoče kdaj zasledila fotografijo, ki je prikazovala npr. mati, ki je jokala?

Ja, ja, sem.

Potem niso bili zgolj vojaki?

Ne, ne.

Kakšne pa so bile potem te drugače fotografije, ki niso prikazovale vojakov?

To je bilo ful grozno. A veš kakšni te k držijo svojga otroka v naročju k je okrvavljen pa tko ane. To sm tut že vidla ja, samo ni to zdej tko...to ni pogosto, verjetno zato, ker potem bi bla cela panika. Ampak ja dost je tut teh vaščanov no..

Potem teh res krvavih fotografij niti nisi zasledila?

Ne.

Kaj narediš, ko vidiš takšno fotografijo žrtve?

Ja kr zmrazi me no.

Potem to fotografijo gledaš ali jo zapreš, preskočiš?

Ja...pogledam jo itak ane, ker je vseeno to zanimiv pogledat, pač pritegne pozornost ane. Ampak ja, potem greš itak naprej ane, kaj bi to gledou, ker je itak grozn.

Se ti zdi, da opaziš veliko vojnih fotografij?

Se mi zdi, da v časopisih se kar najdejo kakšne fotke od teh zdej, ki se bojujejo. Večinoma so pol to slike kakšnih vojakov, ki so tam ali pa samo kakšen opis tistih, ki so tam. Drugače pa kakšne res grozne pa ne no.

Pol grozних niti ni?

Ja teh iz vojne res ne no, se mi zdi da bl te iz kakšnih naravnih nesreč, pol maš pa svašta ane... al kakšni k jih pobijejo.

Se ti zdi, da je teh »realnih« fotografij v množičnih medijih preveč ali premalo?

Ja mislm, da jih je čist dost.

Zakaj?

Ker, se mi zdi, da če bi jih bilo preveč, potem itak noben nebi hotu tega gledat. Da bi jih bilo pa premalo pa tut ni dobr, ker potem ljudje ne vejo, kaj se dogaja ane.

Ker je to neke vrste realnost, se ti zdi, da bi vseeno moralo biti malenkost več fotografij, čeprav so grozne?

Ja... mogoče res, zato, da bi se potem kdo premaknil in neki naredil v zvezi s tem. Ker tako... sej so kakšne slike, ampak tok k nam pa oni še prikrivajo kaj se dogaja, pa se mi sploh ne zavedamo ... to bi pa res mogl mal več zvedet no. Sej pol recimo na 24ur maš neke te posnetke tut ane, ko res vidš kako se strelajo pa ti je mal bolj jasn, ampak tisti k so tam se res

mal bolj uživajo v tist kar se dogaja tam ane, mi pa mal bolj težko k itak nisi tam ane. Tko da ja če bi bilo malo več tega, bi se bolj zavedali in bi še kakšne druge države kej naredile več.

Če se spomniš kakšne vojne, se ti zdi, da so mediji katero vojno bolj pokrivali kot drugo?

Ja men se zdi, da o tej v Iraku skos govorijo ane. Pa ne vem a zato ker so tut naši dol, al zakaj. Mogoče potem tudi zato pokrivalo bolj, ker so vpleteni tut kakšni naši ali pa kej tazga...ampak se mi zdi, da pa po drugih državah, kjer se tut marsikaj dogaja pa nč ne poročajo. Se mi zdi, da te Irak pa Iran so najbolj no.

Se ti zdi, da če se vojna dogaja bližje, da je pokritost večja?

Ja verjetno ja, ker je tut država tok blizu ane pa se tut oni bojijo da bo to tut h nam kej pršlo. In potem se mi zdi, da bolj raziskujejo to, kok naših sosednih držav se je že kej zgodil... ker ne vem, tisti odročni kraji so tok daleč aveš... (pavza)...

Se ti zdi, da če je bolj daleč vojna, da ti je bolj vseeno?

Ja se mi zdi, da jim je ja... našim.

Kaj pa tebi?

Men je v vsakem primeru grozn, da se sploh to dogaja, sploh že zdej, v tem stoletju. Tok smo že napredoval, vsaj tko naša država. Potem pa vidš tko kakšne civilizacije k so še čist na nuli ane, pa je res bed ane.

No zdaj ti bom pa pokazala fotografije pa ti bom vmes postavljala vprašanja o tvojih občutkih. (pavza) No tole je prva fotografija, pa me zanima kako se počutiš, ko vidiš tole fotografijo?

A ta fantek je mrtu?

Ja... to je čist odvisn od konteksta... se ti zdi, da je mrtev?

Ne.

Se ti zdi, da je nastavljen na fotografijo?

Ja... mogoče. Al pa da spi. Čeprav, ta se mi zdi pa mrtev (pokaže v ozdaju na truplo, ki leži na tleh).

Kaj pa potem občutiš, ko vidiš to fotografijo?

Ja grozo... zato ker te črnčki so res bogi ane. To so že od nekdanj itak. In pol te otroci, ki so ... ne vem a so to otroci iz Afrike al iz kje so?

To so prav vojne fotografije iz Ruande.

A res? (zgroženo) No v glavnem o teh itak skos vidmo, kok nimajo za jest in kakšne imajo razmere... že od nekdanj zelo grozn ane. Ampak klele pa ja...

Se ti zdi, da to mogoče sploh ni vojna fotografija, ampak da je ena fotografija od Amnestya ali recimo Unicefa?

Ja... pomoje bl to ja, sam res ne vem, zakaj ta zadi tko leži ane.

Ker je dejansko vojna fotografija to.

Šit (zgrožena).

Zakaj pa ti je grozna?

Zato, ker so to otroci.

Kaj pa je tisto, kar ti vzbuja grozo? Katera stvar na fotografiji? Je to, da on mrtev leži al kaj?

Zato, ker pač so to otroci, ker itak nimajo staršev in nč, ker so sami. Pa klele aveš (pokaže na otroke v ozadju), ker oni so nedolžna bitja in, da se jim kaj tazga zgodi, se mi zdi to res grozn. Ne rečem uni k se nekak upirajo nekomu, pa potem zaradi tega potem umrejo v sami vojni. Oni pa res nč niso nardil ane in pol, da jih useen pobijejo je to res grozn ane.

Potem to, da on leži, ti da nekaj misliti za naprej?

Ja...Pa to je ful grozn, da so zravn te fantki, ki so živi in da jih vidjo (mrtve) in so vsi brez staršev.

Večkrat si rekla, da ti je grozno...kako bi to opisala, da je nekaj grozno?

Ne, da je strašljivo. Ni me strah zdele, ampak tisto, da občutiš žalost.

Aha... ker obstaja razlika v občutkih. Lahko se ob določenih trenutkih počutiš tut nelagodno.

Ja! Nelagodno.

Lahko tudi...

Tesnoba...

tudi tesnoba ja...so občutki bolj taki, da te bolj stiska v prsih...?

Ja! Tako, da se stiska, da na nek način ne želiš analizirat tega aveš... ker je to tok grozn.

Potem se ti zdi, da se ne počutiš samo nelagodno, v smislu, da se želiš samo izognit temu občutku?

Ne, ne. Ker jst drugače nisem občutljiva na takšne slike aveš, tako kot so kakšni, ko samo pogledajo ane. Men to ni ane, ampak verjetno če bi pa v živo vidla pa bi blo čist neki družga.

Kako bi reagirala na to fotografijo? Oziroma kaj je to kar ti ta fotografija sproža v tebi, kakšna je tvoja reakcija na to? Ali je to kakšno sočutje, usmiljenje ali neka simpatija?

Ja... pač...usmiljenje pomoje.

Torej želiš nekaj narediti v zvezi s tem ali...

Ja... jst bi vse te pač (potiho) pobila... če bi imela možnost. Pa tut, da greš kaj pomagat... to bi itak, vse bi naredila, da jim pomagaš ane. Ampak k pomisliš kok težko se je dejansko spravlja, pa dejansko to videt pa pol... to ane.

Kaj pa če bi bila to vojna, ki je bližje nas? Recimo, da se vojna v Bosni že zmeraj dogaja...

Ja... če bi rabil prostovoljce jst bi itak šla ane. Ja, ker jst sm zmeri v teh nesrečah pa tko, sm zmeri hotla pomagat pa tko, ker se mi zdi to ful lepo, da vsaj nekdo tam pride in je prjazn in te noče tam ubit al pa kej.

Torej se ti zdi ta oddaljenost od prizorišča, da ti o tem ne moreš nič narediti?

Mhm.

Če bi bilo bližje bi kaj?

Ja. Pomoje se je tut lažje pol spravlja pa tko. In pozivajo javnost, da grejo prostovoljci nekam kle blizu ane. Tako bi jih velik več dobil, kokr pa kam res tja daleč.

Si mogoče kdaj ob kateri koli drugi fotografiji, ki si jo videla, želela kaj narediti v zvezi s tem?

Ja... sam ni bla fotografija iz vojne, ampak mene tko bolj gane za živali al pa, ko so te potresi pa tko. To bi takoj jst šla pomagat... al pa isto tuki, k smo mel poplave ane... v kakšnih teh naravnih nesrečah bi ful pomagala, ker se mi zdi, da res rabjo, ker so tko... prestrašeni. Ker če greš pa v neko vojno stanje, se gre pa useen za tvoje življenje in potem trikrat premisliš. Sej hočš pomagat ane, ampak useen tut zase ti ni useen.

Prikaz druge fotografije....zdej me pa spet zanima, kako se počutiš, ko vidiš to fotografijo?

Ja... grozn ane.

Spet groza, ali je mogoče še kakšno drugo občutje?

Ja... to se mi zdi bolj žalostno od prejšnje. Ker je on (pokaže na fantka na fotografiji) tuki res sam ane. Pa ker so kle vsi mrtvi zraven in ne more potem to otrok mejhn to gledat. Se mi zdi, da otroc res tega nebi smel nikol vidt. Tko da ja... to mi je potem bolj žalostno, kot tisto prej.

So potem to občutki groze, tesnobe, nelagodja?

Tesnoba...

Te spet stiska v prsah?

Mhm... pa nelagodje.

Se ti zdi, da imaš neko simpatijo do dečka na sliki?

Ja. (prikima) Ker tam so bli vsaj nekak skupi ane, tukaj je pa on sam.

Torej, ker si videla v ozadju še nekaj...

Ja... pa ker so jim pomagal ane, ker so bli tam še neki odrasli ane. Kle pa res ane... (pavza) je sam.

Prikaz tretje fotografije: Kako se počutiš?

Tesnoba. Groza.

Zakaj?

Zato, ker so mrtvi ljudje (zgroženo, besede grejo težko iz ust). In trupla. In pač... to je pa res grozn. To mi je grozn. Kle sploh ne vem, kaj jim sploh lahko pomagaš.

Se ti zdi, da potem do njih sploh čustiš kakšno sočutje, usmiljenje, simpatijo? Ali se ti mogoče zdi, da si do njih celo nesočutna?

Pač... ja... je neko sočutje ane, sej so v takšnih groznih razmerah umrl, ampak...(pavza) ne vem, sej se ti smiljo, ampak pr tistmu otroku je useen to, da je on živ pa doživlja vse te stvari, kle pa vsi že umrl.

Torej se ti zdi, ker so oni že umrl, da jim posledično zato ne moreš več pomagati?

Ja, ker pr unmu fantku, se lahko še neki trudš pa pomagaš. Kle pa itak se je zgodil, kar se je in je grozn, kar se jim je ane.

Ko si rekla, da ti je grozn ane...od 1 do 10 koliko je grozna ta fotografija v primerjavi s prejšnjima fotografijama?

Uh... (premišljuje) jst bi rekla kakšna osemka. Saj je grozn, ampak oni so že mrtvi ane. In deset bi mi bila bolj kakšna slika, ko vidš nekoga, kako ga nekdo muč ane... k je un še živ pa to. No to bi mi bila bolj deset. Mislm, sej to je itak grozn ane, ampak so useen mrtvi ane. Bolj se ti smil tist, ki je še živ ane.

Prikaz četrte fotografije: Spet me zanima... kako se počutiš ob tej fotografiji, kaj je tisto?

Isto. Isto k pr prejšnji.

Enako groza, tesnoba?

Mhm. Isto ja.

Tudi nelagodje?

Mhm, ja.

Se ti zdi, da se z njimi tudi na nek način identificiraš?

Ja... pač na nek način, ko vidš, da je bil kle res pokol ane, pa da verjetno so bili to normalni ljudje (pavza)... je pač to grozn, ker se to lahko vsakmu zgodi. In če bi bil v takšni deželi recimo in to, da veš, da nisi ničesar kriv, pa da te useen tko...pustijo tam pozabljenga, brez spoštovanja je potem to res nekak tragično.

Kaj je tisto, kar ti vzbuja grozo?

Pač to, da vidm, da so to razpadajoča trupla in, da jih tam pustijo. Ne vem, mi smo navajeni lepga pokopa in da spoštuješ ljudi, ki umrejo. Tukaj si pa pozabljen, da noben ne ve da si sploh preživel al umrl.

Torej na nek način to, da oni tukaj ležijo..?

Ja... pač ne vem kako se reče...

Odvrženi?

Tko...(pavza – premišljuje) kot, da niso imel nobenga pomembnega cilja v svetu, da so jih tko aveš... odvrgl.

Tvoja reakcija je potem neko sočutje?

Mhm. Ja.

Ker ne moreš nič ukreniti glede tega?

Tako ja. Verjetno, če kej tazga vidš v realnem življenju te kar zaznamuje.

Prikaz pete in šeste fotografije: Zdaj ti bom pokazala dve fotografiji, pa bi te prosila, če bi mi lahko povedala razlike, vendar na isti način kako se počutiš. Zanimala me bo torej kaj je na eni in kaj na drugi fotografiji tisto, kar ti povzroča grozo oziroma bilokaj občutiš.

Ja ta fotografija mi ni tok grozna kokr ostale slike ane. Pač se mi smil, da se mu je neki zgodil, da so ga nekje mučil. Rada bi mu pomagala... (pavza) ni pa zdej tko.. pač...

Kakšna se ti zdi jakost tega čustva?

Štiri...(počasi, premišljeno)

Kaj je pa tisto, kar ti ni tok grozno, kot prej?

Pač to, da vidš, da ma brazgotine, da so ga očitno neki pretepl al pa neki. Zarad tega bi mu šla pomagat pa ker ima še možnost nekega preživetja.

Če pa pogledaš od konteksta odvisno, kaj se je dogajalo...on je verjetno zelo veliko pretrpel in ima vseeno takšne posledice...

Verjetno je itak že zaznamovan od vsega, kar je bilo in bo težko normalno živel naprej. Potem pa ja, ko pogledaš celotno zgodbo, kaj se je dogajalo, potem ti je itak bolj grozn kot sam tole na sliki. Ne vem, pri tej sliki ni na primer tiste tesnobe, kot je bila prej pri truplih...

Zato, ker je tukaj on še živ?

Ja... in ker ima mogoče še možnost za boljše življenje.

Prikaz šeste fotografije...

Ja... ta mi je pa bl grozna k prejšnja!

Zakaj?

Zato ker ima res tako izmaličen obraz. Pa ker se mi zdi, da je v neki bolnici, da res trpi... (pavza) da so ga bolj mučli, kot prejšnjega, zato mi je potem ta malo bolj grozna. Pa tut želiš pomagat, pa usmiljenje pa to...

V primerjavi s tisto drugo fotografijo, kaj je tisto kar se ti zdi bolj grozno? Je to mogoče to, da te tukaj ta fant gleda, tam pa ne?

Možna, mhm.

Ali je to zaradi »večjih« poškodb?

Pomoje zato, ker me gleda. Se mi zdi, da se itak vse spremeni, če vidš celotn obraz, pa oči... ko lahko v njih vidš res tisto žalost.

Kakšna se ti zdi jakost groze na teh fotografijah?

Tam nekje šest.

Definitivno se ti ta zdi manj grozna kot trupla?

Men je pač tko v teh vojnah...Od vseh stvari se mi najbolj smiljo otroci kot prvo, ker so majhni in zgubijo starše in ker morajo pri teh letih bežat nekam in živijo v strahu. Potem itak tut tisto, ki umrejo, brez kakršnega usmiljenja... pol pa ja... te žrtve.

Prikaz sedme fotografije: Kako se počutiš?

Ja tut zlo grozna, ker so spet trupla in ker te tale tukaj gleda (pokaže na glavo, ki gleda iz kupa trupel).

Ti te kupi trupel povzročajo tesnobo, nelagodje?

Nelagodje. Pa pač grozn, ker te ta tuki gleda, ker tam si vidu samo razpadajoča trupla. Kle pa tuki ta faca, sploh ne morem verjet, da bi kdo gledu tko sploh. Ne vem če je to sploh za v javnost. Kaj pa ta dela tuki zadi (pokaže na človeka v ozadju fotografije)?

(smeh) Ne vem, hodi?

Hodi. Okej... ta je grozn zato, ker vidš faco dejansko, pač k je en umru.

Se ti zdi, da zato, ker je nekdo umrl in vidiš njegov obraz, posledično bolj grozno kot trupla ali se ti zdijo razpadajoča trupla veliko bolj grozna?

Ne vem, mogoče bi bla trupla še celo bolj grozna, ker res vidiš, kako razpadajo. Tukaj so pa vseeno pokriti, okej dobr... ta faca je res grozna. Tako ... neprijetna ti je. Ampak tam pa useen vidš kako tm razpadajo. Kle je imel nekdo vsaj to neko usmiljenje in jih je pokril.

Kakšna je torej tvoja reakcija na to? Je to sočutje, simpatija?

Jst mislm, da bi osebno mogla narest, če so otroc vključeni ane, k vidš, da majo še celo življenje pred sabo ane. Kle pa itak lahko nrđiš samo to, da probaš ustavn to kar se dogaja ane, sam to itak veš kako je. Pač sej hočš ustavn itak ane, sam mi sami pr sep vemo, da nauemo nč mogl. Useen pa upaš d se bo to zrihtal al pa preprečl nekak.

Zdaj ti bom pa pokazal še malo drugačne fotografije, malo bolj simbolne fotografije. (prikaz osme fotografije) Kaj tukaj občutiš?

Ja ta je tut grozna, ampak ne tolk grozna kot ostale, ker mene osebno lobanje ne strašijo. Sem jih tudi navajena iz faksa, da jih gledam vsak dan ane. Če bi pa celo zgodbo vidu ane, kako je en človek umru, pa mučenje, pol je pa to čist drugo ane. Če pogledam tega fanta ane, on si predstavlja, da so to njegovi prijatli in je grozn...

Kaj pa količina teh lobanj? Ti je to bolj grozno?

Ja, je ja.

Torej to, kar ti je grozno, je dejansko količina lobanj in ne lobanje kot take?

Tako je. Pa to mi je grozn, da on ve, da so to njegovi prijatli.

Od 1 do 10, kolikšna ti je jakost, v primerjavi tudi z drugimi fotografijami?

Recimo 7, bolj mi je grozn, kot un k me je gledu v bolnci. Je pa manj grozn kot tist otroc pa to.

Sočutje?

Mhm. V zvezi z njem pa nebi nč nardila no.

Prikaz devete fotografije.

Kaj je to na sliki (zgroženo)?

To so kupi oblačil...

Sam oblačila?

Ja... majce večinoma. Kakšne občutke doživljaš?

Ja.. pač grozn da jih je tok ane, to je od umrlih. Vidi se, da je to bil res ne velik pokol. Pač ja je grozno ane, pa se mi smiljo, ampak nebi zdej kej nardila, ker to so itak sam kupi oblačil ane. Bolj k vidm enga človeka, k preživi, mu skušaš pomagat, kokr tistim, umrlim.

Ampak to so res kupi oblačil ane...

Ja, ampak to si sploh ne znaš predstavljat kok dejansko je tega ane.

Ampak količina majic, ti ne da razmišljat koliko trupel dejansko je to?

Ja itak ja, pač ful jih je ane.

Ampak ti je to še vseeno manj grozno kot prejšnje fotke?

Mhm.

Kaj pa jakost čustev tukaj?

Tam nekje 7, isto kot prejšnja.

Res? Še vseeno so ti razpadajoča trupla bolj grozna?

Ja.

Prikaz desete fotografije.

Kaj pa je to? sablje?

Ne, ne, zasežene mačete.

Mačete? O fak. A z njimi so pobijal (zgroženo)?

Ja. In... kakšna so občutenja ob tem?

Ja...šla bi tja in bi jih... (pavza) »pospravla« (smeh). Ne vem, to je res tut ful grozn, ker jih je tolk ane. Pač, čist preveč. Grozn je to, da se spomnš, kok ljudi so v tem pobil.

So ti te mačete, zdaj ko veš, da so to zasežene mačete,... je fotografija kaj bolj grozna od tistih majic, trupel?

To je grozn, k se pol poglobiš in vidš kok ljudi so s tem pobil ane. To je itak grozn ane. Ampak če razmišlam o jakosti mojih čustev, bi potem spet rekla, da so vseen te mačete tam nekje na sedmici, kot majice in lobanje. Kar pač to ni nč tazga direktna, kot trupla in potem to ni neki tok spet.

Kakšni so ptem tvoji občutki? Je to spet groza, tesnoba, nelagodje?

Nelagodje.

Prikaz enajste fotografije: No zdaj ti bom pa pokazala isto fotografijo, ki bo sprva v črno-beli tehniki, potem pa v barvni. Zanimale me bodo pa spet razlike med fotografijama in če so na barvni oz. črno-beli fotografiji katere stvari bolj grozne kot na drugi.

Ja... zdej na prvi fotki... itak mi je grozn... pa tut tesnoba ane. Nelagodje tut. Sočustvujem s temi ljudmi, ker zgledajo neki normalni ljudje, pač niso vojaki, ki bi umrli. In so umrli v nepravilnih okoliščinah in jih je nekdo res umoril. In šla bi jim pomagat itak.

Grozno ti je torej to, da oni tukaj ležijo, mrtvi?

Pač ja to, ker vidš da so neka družina ane, lepo so oblečeni ane. Da je bilo to iznenada in se niso mogli branit.

Prikaz bravne fotografije...

Ja... barvna je definitivno bolj grozna. Predvsem zarad te krvi pa to (skremžen obraz).

Potem ti mlaka krvi na črno-beli fotografiji ne deluje kot kri?

Ja pač...zdej ta rdeča barva, res vidš, da so jih onrg pobil ane, da so jih pustil izkrvavet. In to se mi potem zdi bolj grozn.

Kaj pa ocena jakosti med to in prejšnjo fotografijo?

Ta fotografija mi je tok grozna kot tista trupla, definitivno bl kot tiste lobanje, ker to so neki navadni ljudje ane in tuki je spet prikazan otrok ane. Na barvni fotografiji potem tut vidiš več podrobnosti ane, recimo tuki ma tale otroček neke natikačke pa tko ane. Res pride vse bolj do izraza ane.

PRILOGA C: intervju z Majo Slanc

Koliko veš o vojni v Ruandi?O samem dogajanju...

Ne prav veliko.

No... potem ti bom pa sama povedala malo več konteksta o vojni v Ruandi in kaj vse se je dogajalo tam. Torej vojna v Ruandi je bila predvsem etnična vojna, do katere je prišlo zaradi kolonizacije v prejšnjem stoletju. Po kolonizaciji je bila struktura Ruande razdeljena na tri plemena, in sicer na manjšinske Tutsije, ki jih je bilo tam nekje 9% in preostale Hutuje in pleme Twa. Etnična trenja so se dogajala že v 60ih, kjer je bila že tudi vojna. Do genocida v 90ih pa je prišlo, predvsem zaradi nadvlade Tutsijev, vojna pa je izbruhnila, ko so Hutuji umorili takratnega predsednika države. Genocid se je takrat dogajal zelo hitro, prebivalci so se med seboj pobijali z mačetami, hkrati pa naj bi bili te umori že vnaprej načrtovani. Pomembno je tudi to, da je bilo na koncu pomorjenih $\frac{3}{4}$ prebivalcev Ruande, veliko preživelih pa se je izselilo iz države. Hkrati pa vsi fotoreporterji in novinarji, ki so bili prisotni genocidu, niti niso vedeli, da je to množično pobijanje. Zato še vedno obstajajo trenja, kdo je kriv, da ostale države, kot so npr. Amerika in Evropske države, niso pomagale oz. je pomoč in pokritost medijev prišla s skoraj dvomesečno zamudo.

No... zdaj ko pa veš nekoliko več o kontekstu same vojne, pa imam pripravljenih nekaj splošnih vprašanj in nato fotografije. Torej zanima me katere novice spremljaš?So to elektronski, tiskani mediji, televizija?

Ja, elektronski oz. spletni pa včasih tut kej na tv-ju.

Kateri so ti spletni mediji, so to naši, tuji mediji?

Večinoma naši, 24ur ali pa Siol.net. Na tv-ju 24ur ali Svet. Zelo redko kej družga. Tuji so pa večinoma odvisni za katero stvar, ponavadi večinoma za kakšno umetnost.

Ali kje zaslediš vojno tematiko?

Ja, na 24ur.

Si že kdaj zasledila kakšno vojno fotografijo?

Ja... v šoli.

Kaj pa v množičnim medijih?

Aha...Kaj pa spada pod vojno fotografijo?

Karkoli povezano z vojno. So bili na fotografiji vojaki, žrtve?

Ja, vojake sm vidla.

Si mogoče vidla kakšno drugo fotografijo, kjer niso bili prikazani vojaki?

Ja... vidla sm fotografijo, ki je ponosno nad levom. Sej takih fotografij je polno. Pa je vojak bil... »Glej kaj sem dosegel!«...in potem je bila tut neka fotografija, ko je bil otrok, temnopolt, čist shiran, na tleh mrtev in zraven vojak nad njem.

Aha... potem je bila dejansko prikazana tudi neka žrtev ane?

Ja tudi, pa kakšne s talci pa tko.

Kaj narediš, ko vidiš takšno fotografijo?Si jo podrobno ogledaš, jo preskočiš?

Ja, si jo mal bolj podrobno pogledam, zato ker nas te stvari nekak... (pavza).. pritegnejo ti pozornost in si potem al ful uno »aaa nee« al pa vsaj pogledaš ane. Tko da ja, ponavad si jo pogledam, ampak me začne stiskati že notri ane. Ni glih prijetno te stvari gledati ane.

Se ti zdi, da opaziš veliko vojnih fotografij v časopisih oz. v ostalih medijih?

Ne. Glede na to kaj vse se dogaja, verjetno ne.

Sej to je bilo potem moje naslednje vprašanje. Se ti zdi, da je teh fotografij preveč ali premalo?

Ne gre se za to, da se mi zdi, da jih je preveč al pa premal, da bi hotla vidt več takih fotografij, sam se mi pa zdi, da nekak z mediji tut zadržujemo »mir« (reče v narekovajih) v svetu. Glih zarad tega, ker prikrivajo določene stvari, ki bi jih lahko poročal pa jih ne. V temu smislu bi si mogoče želela, da bi bilo mogoče več oz. druge novice, bi definitivno v primerjavi z njimi jih lahko bilo več.

Se ti zdi, da bi moglo bit neko prikazovanje realnosti v večjem obsegu?

Ja.

Se mogoče spomniš kakšne vojne, kjer je bila pokritost medijev večja kot pri kakšni drugi?

Ja. Zdej je bla ful za Ukrajino, se je ful govoril, pa ful poročal, pa je sigurno še kje kakšna, ravno tko pomembna vojna oz. nestrpnost, pa ni poročanja.

Se ti zdi, da če je vojna bližje, da je pokritost večja?

Mogoče za naše medije, ja. Mogoče je to en razlog, drug razlog pa mogoče to, da prikazujejo iste izredne razmere drugje, ki so podobni našim. Recimo s Španijo pa s temi študenti ane.

No... zdaj ti bom pa pokazala fotografije, vsega skupaj 11 fotografij. Vse fotografije so v Črno-beli tehniki, edino zadnjo, ti bom pokazala tudi v barvni tehniki.

Prikaz prve fotografije: Kaj občutiš, ko pogledaš to fotografijo?

Am... grozn. Valda je grozn, ampak dejansko mam občutke, da bi mogla velik hujš čutit, kokr dejansko čutim. Mogoče je razlog, ker že tolk objavljajo take fotografije v medijih in si jih navajen, mogoče zarad filmov, mogoče ker je to ratal v smislu kot »normalno« (povedano v narekovajih) v vsakdanjem življenju. Pač je vojna ane, sam dokler ni pr nas ane, nam že ni tolk grozn. Ampak definitivno je (pavza) grozn (zgroženo). Pa ne gledam zdej samo tega otroka kle, ampak gledam vse okrog, ker ni to samo individualno, ampak ker je v velikem večjem številu.

Kako pa ti definiraš to grozo? Mogoče poleg groze občutiš tudi strah, nelagodje, tesnoba?

Ja. Vse ja.

Vse? Ker namreč obstaja razlika med čustvi. Ker npr. tesnobo občutiš kot nekaj kar te stiska v prsah, nelagodje je, da se ne počutiš ravno prijetno, ko vidiš to fotografijo. Strah je, da lahko pobegneš iz situacije, npr. da bi zaprla to fotografijo, pogledala stran, groza je pa na drugi

strani čustvo, ki ga ti verjetno občutiš tukaj v neki zmerni meri, jakosti, kar te bom tut kasneje za vsako fotografijo tudi vprašala. Torej se ti po tej razliki še zmeraj zdi, da občutiš vsa ta čustva?

Vse to kar si naštela, s tem, da se strinjam, da je v zmerni jakosti.

Ok. npr. od 1 do 10, kako bi ocenila to fotografijo?

No ja, sej to je zlo težko ocent, ker je dejansko to, da ne morš vedet kok je 10, ker si ne morš nekak realno predstavljat, kok bi realno znal bit 10.

No potem pa rečva, da zaenkrat je tako kot je, pa bova jakost ocenjevale na podlagi naslednjih fotografij v primerjavi s to.

Razumem, ampak jst mislm, da si znam (pavza)... veš to je spet zelo kompleksno. Jst mislm, da si znam predstavljat, kok je moja groza, kako jst občutim grozo v najvišjem nivoju, tam nekje od 8 do 9. Kar je pa 10, pa res nimam pojma, ne morš si predstavljat. Ker dejansko niti v situaciji ane, nikol nisi biu in si težko predstavljaš. Tko, da če bi tole ocenjevala od 1 do 9 recimo. Pač 10 je največ in ne vemo kolk je, bi za tole rekla... če jo samo gledam, ne da si predstavljam?

Pa recmo bolj, kaj občutiš, ko pogledaš fotografijo?

Ko jo gledam?

Ja.

Bi rekla, da 6.

Kaj pa je tisto, kar ti sproža grozo? Kateri elementi so to na tej fotografiji?

Am... a kaj mi je najbolj grozn? Ker grozn mi je vse.

Kaj ti je najbolj grozn?

Najbolj grozn mi je to, da vidš tle polhno trupel pa dečki zravn, verjetno so sami dečki no. Am... ker so to verjetno njihovi starši. Predvidevaš. Pa velik jih je, pa tukaj spodaj (požake na mlako na fotografiji), ki je verjetno mlaka krvi, ful mokro. Pač ne vemo, ampak jst si tko predstavljam in to mi je tko, da vidš prbližn velik krvi. Pa to, da so te kr kle po tleh na sred, da jih sploh še niso razvrstil, ker najverjetneje sta mrtva te dva, ker če bi spal... jst mislm da so

bolj po grupah. Ta mi zglada tut mrtu (pokaže na fantka v ospredju), tko mi je tut ful tko (zgroženo) grozn. Se počutm, glede na to, da dejansko niso vseh pobil. Edin, če so to te k so zbežal p so nazaj pršli.

Ali ti občutiš kakšno reakcijo? Verjetno občutiš kakšno sočutje, usmiljenje, simpatijo?

Straah, velik strahu!

Ampak, se ti zdi, da bi mogla kej narediti v tej smeri?

Am... v bistvu niti ne vem, kaj bi lahko naredila. Ker jst, prvič kot ena oseba oz. katera koli oseba na tem svetu, zmeri je ena in bi bilo po mojemu mnenju premal vpliva. Bi bilo treba veliik enih ljudi in organizacije, da že samo začneš govort o enmu takmu problemu po celmu svetu ane. Čist iz antropološkega vidika pa povsod so, v vseh teh tribih, plemenih, povsod so se med sabo klal ane. Tko da po drugi strani, a bi se res mogla vmešavat? Jst mislm, da mi kot neki evropejci, ki sploh ne poznamo njihove kulture, itak ne. To, kako so pa oni rešil ta problem med sabo z genocidom in to so ga pač na ta način rešil. Jst osebno ga sigurno nebi hotla na ta način rešit, to je prva stvar. Druga stvar je pa, da to še ne pomeni, da to men ne vzbuja groze do vseh teh, ki so mogl it čez vse to.

Torej ob vsaki oz. tej fotografiji občutiš neko sočutje?

Ja valda, če bi jst mela neko moč na svetu bi valda probala kej narest ane, tko pa ne morem čist nč. Drugič se mi pa tut zdi iz antropološkega vidika, da se nebi sploh smel vmešavat.

Kaj pa če bi se vojna v Bosni še zmeraj dogajala?

Še zmeraj isti komentarji.

Čeprav je vojna po oddaljenosti veliko bližje?

Sej če bi bila vojna med nami in Hrvati, Srbi itd. bi bli še zmeri isti komentarji. Sam da bi mi blo verjetn velik bl grozn, bi verjetno uno grozo 10 občutla. Še zmeri sem pa istiga mnenja, da enostavno se ne mešaš v kulture in stvari, ki niso tvoje. To je zdej iz mojga vidika ane. Če pa gledamo iz strani držav, pa je že neka odgovornost ane. Ampak spet je vprašanje kok se je pametno vmešavat.

Prikaz druge fotografije: Kaj občutiš pri tej fotografiji?

Najprej sm začutla smrad (smeh), ker ga tale deček zlooo dobr prikazuje. Tu zelo dobra fotografija. (pavza) Pa groza. (pavza)

Kaj je tisto...

Množica.

Te kupi trupel?

Ja.

So ti grozni?

Ja. Grozn mi je nejev pogled (dečkov). Jakost... (pavza)

Prejšnjo si ocenila s 6, kaj pa to?

Velik več (premišljuje). Ja razmišljam o 8 ane.

Zakaj pa velik več?

Sigurno 8. Zakaj velik več? Zato ker (pavza), sm že rekla, da je zelo dobra fotografija. Zelo dobr prikazuje množico, umazanost, ki je ob tem (pavza), am... in pa tega dečka z očmi, pokritimi ustnicami, z umazano majčko, z vsem vred. Najbolj pa itak smrad, čeprav je slaba črno-bela fotografija, se to zlo dobr vid.

Ti je grozno tudi, da je on na fotografiji sam?

Ne, ker sej tle uzadi se vidi še neke ljudi, tko da vem, da ni bil čist sam, samcat. Ampak skor sigurn je pa ostal sam ane. Moram pa dodat še, da je ta forografija res dobra in zlo dobr prikazuje grozo in tut fantka je zlo dobr zravn ujel. Tko, da tut občutki potem zlo dobr pridejo zravn do izraza.

Potem je tvoja reakcija verjetno bolj sočutje, kot simpatija?

Ja, bolj ja. Strah, pomoje še najbolj. Pomoje povsod tukaj najbolj strah.

Zakaj pa strah?

Zato, ker se jst tok močno lahko vživim, tok močno si lahko predstavljam in sočustvujem z njem, da me rata strah, da bi tut jst kej tazga doživela. Sej na rabim, da bi bla jst ta fantek, ampak da si že zraven tega fantka. To.

Prikaz tretje fotografije: Spet me zanima, kaj občutiš?

Občutki (pavza). Am... grozni ane. Ampak (pavza).

Kateri so pa tisti elementi? So kateri elementi zdajd rugačni kot prej?

Noge (prestrašeno). (pavza) To mi je ubistvu najbl grozn.

Zakaj?

Ker so tako poudarjene. Am... (pavza) povsod so samo noge. Presušene so (pavza). Ubistvu se vidi... (pavza) ja te noge so... kle dejansko vidiš, kako kle na zraku, kako trohni ane. Najbl mi je grozn dejstvo, da so jih tko pustil, da si niso niti tolk... ne uni k so jih pobil, to razumem, da so jih tko pustil. Nebi se šli nekega genocida, če bi jim blo useen. Ampak vsi ostali ane, tisti, k so prežvel in pršli nazaj ane, al so jih mogoče že kakšne oblasti vzele in niti niso mogli tega narest ane. pol so pa oblasti tiste, ki so ful nesramno nrdile, da jih niso dostojno pokopale. A lestvica a?

Ja tudi to ja.

Za tisto sem rekla 8 ane? No za to bi tut rekla 6.

Zakaj se ti zdi ta manj grozna kot druga?

Zato, ker mi je ta prikazala trenutno, tam je pa prikazan deček in si prbližn vidu, kaj si bi on lahko znou predstavljat oz čutit v tistem trenutku. Že samo zaradi tega, ampak tut zarad tega ker je bilo tist tam, verjetno bolj trenutno, to je pa že strohnelo. Nekak se mi zdi, da se itak najbolj bojimo, če govorimo spet o strahu kle ane, da se najbolj bojimo tistga trenutka, ko umreš. To je neki kar smo potlačil ane. Kaj je pol po tem pa itak noben ne ve in nas ni tok tega strah in se ne bojimo in ni tok grozno.

Sočutje spet občutiš ane?

Ja. seveda, argumenti pa še zmerej ostajajo isti. S tem, da kle je velik manj strahu.

Prikaz četrte fotografije: Spet enako vprašanje kot prej, kaj občutiš?

Kaj ma ta tok zabuhlo nogo tuki? (smeh)

Ja verjetno, poškodbe.

Moram najprej razbrat, kaj sploh je kej na tej fotografiji.

Se ti zdi manj nazorna fotografija kot prejšnja?

Kako ni nazorna? Je nazorna! Sam mal se slabš vidi kaj je kej. Občutim pa grozo. Am... tle pač spet trohni, ampak na drugačen način, manj časa? Tam se mi zdi, da so bili tam starejši, kokr teli.

Samo grozo občutiš?

Nelagodje še občutim ja. Tesnobo, pri vsaki. Ampak mi je ta bolj grozna k prejšnja in če sm prejšnji dala 6, bi te zdej dala (pavza) 7.

Zakaj?

Am... (pavza), ker se še bolj vidijo noge, v smislu, ker so manj časa mrtvi. Tam se je res vidlo, da so posušeni in so že neki časa mrtvi, je že skor zgledal kot umetna zadeva ane. Tle se pa velik bolj nazorno vidjo te noge. Am.. (pavza) pa drugo stvar je mogoče, so bli tam, tko postavljeni v nekih linijah, tukaj pa je vse nametan.

Se ti potem nametano zdi bolj grozno?

Ja.

Reakcija, delovanje?

Sočutje, pri delovanju še zmeraj isti komentarji.

Prikaz pete in šeste fotografije: Zdaj ti bom pokazal dve fotografiji žrtev in me bo na nek način zanima razlika čustev na podlagi teh fotografij. Kako se počutiš ob tej prvi?

Da si najverjetneje ne želi bit več živ.

Kaj pa ti občutiš?

Ja najprej to občutim.

To, da si ne želiš bit na njegovem mestu?

Ja. Oziroma to je drugo, prvo je pa ta njegov filing, te delne njegove bolečine občutm. Ker is ne želi bit več živ, takoj naslednja stvar je, da jst nočm bit nikol na njegovem mestu ali vidt v

živo kakršnokoli podobno situacijo. Tretja stvar je pa, da je... faak (zgrožena)... a so mu mogli to naredit?

Se ti zdi, da si se na nek način identificirala z njem?

Ne to ne morm nikol za nobenga rečt. Ampak, čutš pa (pavza)... fotografija more bit zlo dobra, zato da te občutke iz teh žrtev potegne ven. Tut ta fotografija je zlo dobra, všeč mi je kompozicija, ker odreže, kam on gleda, ker potem tut on ne vidi več kako naprej. Fotka ful pokaže čustev.

Kaj pa je tisto kar ti je grozno?

Najprej mi je bil gorzn njegov pogled, bolj kot brazgotine z ušesom vred, naslednji trenutek pa to, ko se drži za vrat. In dejansko ta rez, da ne vidi več prihodnosti pred sabo. Ampak da ne vidi nič (poudarjeno) več. Da je čist blank. To je, da se ne morem z njegovo osebnostjo povezat, ker je ni več ane.

Prikaz šeste fotografije.

Joj, ta mi je bl grozna.

Zakaj?

Ja ker je velik bl iznakažen. Ker je ženska?

Mislm, da je moški.

Aha. Am... (pavza), ker sploh ne zgleda več človeško, ker zgleda že mal umetno. Ubistvu še clo živalsko, ker ma tut take podpludbe, tut oči so čist take vesoljske.

Kaj pa njegov pogled?

To, da on mene gleda, tist prej me pa ni, mi ni nič bl grozn.

Občutiš še kaj drugega kot samo grozo?

Ja spet sočutje, strah.

Katera ti je bolj grozna fotografija? Ali sta obe enako grozne, ampak da na drugačen način sporočata groznost?

Ja. Mislm, da je to.

Koliko bi ocenila z 1 do 10?

Med 7 in 8. Težko se odločim. 7 bi dala.

Torej ti te dve fotografiji nista takogrozni kot druga?

Deček še vedno, mogoče zaradi množice. Am.. (pavza) pa ne vem, njegov pogled je mene čist prevzel.

Kaj pa razlika, da je tisti tam bil otrok, ta dva pa nista otroka?

Se mi zdi, da tut tisti, ni bil več otrok. Tako, da razlika, ali je na sliki otrok al mož, mi ni zato bolj grozno.

Prikaz sedme fotografije.

O kok grozna fotka spet.

Kaj občutiš?

Občutim, da me je sram, da sem človek oz. da me je sram, da obstajajo takšni ljudje, kot je ta človek zadaj. Drugače pa žalost.

Zakaj?

Zato, ker vem, da smo lahko velik boljši kot... takšni kot so oni in tudi v drugačnih pogledih. Takšnih ljudi (kot človek na ozadju fotografije), pa je preveč in to se prevečkrat dogaja in tudi to je dokazano, da vsak lahko rata tak v izrednih razmerah. Ampak tok enostavno slabo luč mečejo na vse to kar bi mi lahko bili, in nikol ne bomo in hkrati mečejo slabo luč na celotno človeštvo.

Kaj najbolj občutiš?

Dejansko mi je najprej v oči padla ta glava, itak, ker tut tok seka vn. Druga stvar je pa ta človek zadaj, ki zgleda zelo srečen. Iz tega vidika, mi je grozn glih ta tip zadi. Pogled mi je ostal na tej glavi, tem truplu, tam pa je bil nek šok. Kr šokirana sm bla, kako, ta je pa kr vesel al kaj?

Torej ti je ta človek zadaj veliko bolj grozen kot ta glava?

Ne da mi je velik bolj grozn, me je pa velik bolj šokiral. Am... mi je pa ta glava, zobje, čeljust gorzn, ne vem pogled ni videt, da je v grozi. Zgleda sicer, če zakrijem ostalo, zgleda kot živ človek.

Se ti zdi, vem da na nek način ne želiš delovati, ampak se ti zdi da mogoče ne moreš delovati v nekem smislu? Se ti zdi, da ti to povzroča neko frustracijo ob nedelovanju?

Po pravici povedan ne, ker si niti ne želim. Pa ne to, da jim ne želim, da jim je bolj, ampak se mi zdi da bi me to zlo izčrpal, kot človeka in psihično.

Si kdaj ob kateri drugi fotografiji želel kaj ukreniti?

Vojni ne, ostalih pa. Ker se čutim delno odgovorna s svojim mišljenjem na tem svetu. Trenutno o splošnem življenju itd.

Jakost?

Tut 8.

Zakaj?

Glih zarad tega šoka.

Prikazovanje osme fotografije: Kaj občutiš?

To mi je pa mejčkn laži padl na srce, zato ker vsi poznamo fotografije tiste podzemne cerkve iz kosti. Se mi zdi, da so oči že mal navajene, ker šok pride tut fizično. Pač predvsem zarad teh lobanj ane. Pa tut lažje, ker so spet te lobanje, ker niso dejansko odsekane glave. Bi blo velik hujš za videt kot tole.

Kaj pa količina lobanj? Glede na to, da se še nadaljujejo.

Ja, je grozna. To, da zgleda kot da so v zaboju in ne vem koliko se še nadaljujejo naprej, men osebno zbijejo to grozo.

Kok pa bi dala na lestvici?

To bi pa dala 5.

Kaj pa še občutiš poleg groze?

Se počutim tudi tesnobno, sam je veliko manj kot prej ane. Res sem občutla razliko od prej, kjer sm se skor tresla, zdej se mi pa zdi, da sem se že skor na pol pomirila ane. Je velika razlika, zakaj je tolk manj, je pa verjetn zato, ker so samo lobanje. Mogoče to tut razosebi osebo in količinsko.

Se ti zdi, da na tej točki doživljaš že neke vrste nesočutje?

Ker si že tolk fotk vidu? Ja.

Ja, ker si tok prenasličena s temi podobami, lobanjami iz filmov in vsepovsod.

Ja, ja.

Prikazovanje devete fotografije: Kaj občutiš na tej fotografiji?

A to so samo cunje al so tudi trupla?

Samo majice.

Kaj pa ima križ kle veze?

Za to, da so mrtvi.

A pa so bli oni kristjani?

Nebi vedla.

Ker ta križ, če so oni kristjani oz. če to ni njihovo tradicionalno pol je to čist mim, ker potem lahko to zgleda kot da smo mi kristjani pobil njih. In sporoča napačno sporočilo, simbol je napačen. Če pa so kristjani, je pa to na mestu, super fotografija.

Katere občutke ti sproža fotografija?

Am... (pavza) Po tolkih fotografijah zdej že kr nekak pričakujem oo neki ful groznga in potem dobim tako fotografijo, kjer ni nobenga človeka, k ful trpi gor in ni tolk grozn. In potem začneš tok enih drugih stvari zavn razmišlat in opazat. In ta križ me moti in obleke, in se probaš postavt v situacijo in te kr motjo stvari in začneš razmišlat. In zato drugačne občutke dobim, ker se ne postavlam tok v njihovo kožo.

Kaj pa ta količinskost teh majic, te ne moti? Ne razmišlaš potem koliko ljudi je dejansko umrlo?

Količinsko ful dvigne tole lestvico, definitivno ti da mislt kok ljudi je bilo kle pobitih in, da je bilo to množično. Vse te količnskosti ti vedno dvignejo to. Tle se pokaže, da tut množica lahko nima možnosti. In potem pride uzadi ta strah. Tko, da me pomoje zarad tega ta množica tolk zlo znervira. Zdej občutki kle so grozni ane. Sočutje, ampak kle predvsem strah, ker se probam postavt v njihovo situacijo. Tko da močan strah res.

Koliko bi potem postavila lestvico?

Am... (pavza) Kle bi tut dala kr 8.

Prikazovanje desete fotografije.

A to so pa mačete?

Ja, to so zasežene mačete.

Aha... zasežene (zamišljeno). A to je bil cel kup?

Ja.

A uni so bili še živi, ko so jih zasegl?

Hja... ¾ ne ane. Kaj občutiš?

(pavza) Am... velik manj groze.

Zakaj?

Ker ni nobenga za temi mačetami. Sigurno so bili za vsako eden. In ko si predstavljaš to, je potem spet druga situacija ane, ampak prov ob tej fotografiji pa jih ni in je to kup orožja. Veliko manj osebnosti z ozadju kot v kupu oblek.

Kakšne občutke imaš torej?

Ja še zmerej je groza pa strah pa (pavza), ni pa glih sočutja do njih. Am... s tem, da po drugi strani, mogoče so bli pa prisiljeni v to. Itak so bli na nek način naučeni, stvar izbire, kaj poznaš ane. Ampak ja to je spet zelo filozofsko vprašanje.

Ja, bomo o tem kdaj drugič (smeh).

Prav tale fotografija pa drugač, ja velik jih je blo ane. A uni so kr pršli s temi mačetami notr, uni pa kr brez orožja al kaj?

Ja tut kakšne zasede so bile ja. In taki se potem niso glih mogli brant ane.

Aha okej. Am... (pavza) pol je pa to tut kr grozn ja, ampak mi ta fotografija, mi je tko k una z lobanjam. Na tej lestvici, torej 5. Ja no mogoče med 5 in 6.

Zdaj pa ti bom pokazala še fotografijo, ki bo v barvni in črno-beli tehniki in me bodo zanimale razlike. Prvo ti pokažem črno-belo. Kaj občutiš tukaj?

Ja, grozo in strah, ker prikazuje to familijo. In v smislu ker je to oče, mati in hčerka in v smislu, ker je zadi hiša in ni neka baraka al pa neki ane. In v smislu, ker ima ona (pokaže na truplo skrajno levo) kot v smislu neke bisere okrog vratu in se vidi, da najverjetneje niso bili najbolj revni tam, kjer so bli.

Kaj pa je tisto, kar ti sproža vse te občutke?

(pavza) Glih to, kar vidš, da ni noben varen pred tem. Am... pa to, ker so ubil celo familjo, s tem, da je tamala mela res srečo, da je niso posilil pred so jo ubil. Ker tut ni vidt, da bi jih mučl ane, sam ustrelil so jih ane.

Ne, niso jih strelal, samo z mačetami so jih ubijal pa potem pustil izkravavet.

No aha, z mačetam. A to so jih pol vn prnesl al tko sam položil?

Verjetno, ne, so jih sam porezal pa pustil, kjer so. No zdaj ti pa pokažem še barvno fotografijo.

No, ampak kle so jih verjetn samo tko ane... jih niso mučl pol nč ane.

Prikazovanje barvne fotografije.

A to je pa barvna? Če mi je kej bl bed al kaj?

Ti je kaj bolj grozna? Manj grozna? Kaj je tisto, kar ti sproža takšne občutke?

Ni no, ne zdi se mi bl grozna, razn to, da se vidjo bolj obrazi in kri. V tem smislu ja. Hkrati pa potem vidm tuki še ene japanke in se sprašujem kje je ta drug otrok, ker se vidjo da so mejhne japanke. In tuki zlo očitno neki ne štima, česar prej nism opazla, ker ni bla barvna fotografija. Tko da... (pavza) ne morm rečt, da zato, ker je barvna fotografija, da je tok bl hudo. Da bi me bl prizadela.

Sta ti potem obe na isti način grozne?

Ma ne, sej je ta mal bolj grozna. Predvsem zaradi krvi in obrazov no. Ni pa zdej to nek ful velik preskok.

Koliko bi jih pa ocenila z jakostjo?

Am (pavza). Nekje z sedem.

Je potem še zmeraj tisti deček najbolj?

Ja, mogoče tut zato ker je bil na začetku. Pa tisti, k je bil porezan tut ane.

PRILOGA Č: intervju z Nejcem Lampretom

Kaj veš o dogajanju vojne v Ruandi?

Hm... vem, da se je dogajala vojna in je bil genocid, več od tega pa niti ne.

No... potem ti bom pa sama povedala malo več konteksta o vojni v Ruandi in kaj vse se je dogajalo tam. Torej vojna v Ruandi je bila predvsem etnična vojna, do katere je prišlo zaradi kolonizacije v prejšnjem stoletju. Po kolonizaciji je bila struktura Ruande razdeljena na tri plemena, in sicer na manjšinske Tutsije, ki jih je bilo tam nekje 9% in preostale Hutuje in pleme Twa. Etnična trenja so se dogajala že v 60ih, kjer je bila že tudi vojna. Do genocida v 90ih pa je prišlo, predvsem zaradi nadvlade Tutsijev, vojna pa je izbruhnila, ko so Hutuji umorili takratnega predsednika države. Genocid se je takrat dogajal zelo hitro, prebivalci so se med seboj pobijali z mačetami, hkrati pa naj bi bili te umori že vnaprej načrtovani. Pomembno je tudi to, da je bilo na koncu pomorjenih $\frac{3}{4}$ prebivalcev Ruande, veliko preživelih pa se je izselilo iz države. Hkrati pa vsi fotoreporterji in novinarji, ki so bili prisotni genocidu, niti niso vedeli, da je to množično pobijanje. Zato še vedno obstajajo trenja, kdo je kriv, da ostale države, kot so npr. Amerika in Evropske države, niso pomagale oz. je pomoč in pokritost medijev prišla s skoraj dvomesečno zamudo.

No... zdaj ko pa veš nekoliko več o kontekstu same vojne, pa imam pripravljenih nekaj splošnih vprašanj in nato fotografije. Torej zanima me katere novice spremljaš?

Večinoma elektronski, mal tut po televiziji.

Katere novice pa so to?

Največ 24ur po internetu in po televiziji.

Spremljaš samo naše medije ali tudi kakšne tuje?

Večinoma bol naše.

V novicah zaslediš vojno tematiko?

Malo tudi, ja.

Si v množičnih medijih zasledil kakšno vojno fotografijo?

Ja sm ja. Drugač pa tut na neki internetni strani, kjer je poudark na fotografiji. Tam so potem tut fotke not od vojne v Afganistanu na primer. Tist mesec al pa kej tazga.

Kakšne pa so te fotografije? Kaj in kdo je prikazano na fotografiji?

Večinoma vse, od vojakov do žrtev.

Kako so prikazane žrtve?

Ja žrtve so ponavad prikazane spredi. Potem so prikazani kakšni boji med vojaki in vaščani pa tko. Pol žrtve so pa prikazane tut tko, da so mrtve, vse, ne vem na pol obstreljene, na pol okostje al pa kej tazga.

Te fotografije potem bolj opazi na tej strani ali tudi v kakšnih mn. medijih?

Ne, bolj na tej strani no. V medijih niti ni tok teh stvari. Mislm je ane, sam ne v tok groznem obsegu.

Se ti zdi, da je teh fotografij preveč oz. premalo?

Hm... se mi zdi, da dovolj, ker če bi jih bilo preveč, pol bi blo ljudem to preveč (pavza), navadl bi se.

Pa se ti zdi, da že niso navajeni na te fotografije?

Ja so ja. Že precej sto posto.

Se ti zdi, da je večja količina bolj realnih fotografij, da bi jih bolj »zbudila« oz. bolj uspavala?

(pavza) Hm... ja to je težko rečt (pavza). Pomoje, da bi jih bl zbudila, je pa težko to vidt.

Se spomniš kakšne vojne, kjer je bila pokritost večja kot pri drugi?

Se mi zdi, da takrat k je vojna, pa je Amerika vmešana je velik bl pokrit.

Se ti zdi, da če je bližje prizorišče vojne, da je pokritost večja ali manjša?

Manjša. Se prav, bliži k je vojna...(pavza) kaj pa vem. Se mi zdi, da je ful odvisn katere države so vmešane. Hja no, se mi zdi, da je tista k je bliži ja.

Zdaj ti bom pa pokazala fotografije, pa me bodo zanimali tvoji občutki ob vsaki fotografiji. Torej tole je prva fotografija, pa me zanima kaj občutiš?

Hm...(pavza) nelagodje. K da nebi hotu gledat tega.

A ti je tut kej grozna fotografija, ali samo nelagodje, ali je to tut tesnoba, strah, skupek vsega?

Hm... (pavza) tut nekakšna tesnoba, ni mi tok grozna. Taka je k pač ni (pavza), ker ne pokaže čist, čist vsega se mi zdi.

Katere so pa tisti elementi, zaradi katerih se tako počutiš?

Pač, ta otrok tuki spredi.

Se ti zdi, da spi, da je mrtev?

Da je mrtev.

Kaj pa vse ostalo na sliki?

Pač ja. Zdej vidm uzadi tut ja, da so vsi mrtvi. Pa to tut, da so otroc zadi čist zmedeni ane.

Zakaj se ti zdijo zmedeni?

Ker sploh ne dojemajo, kaj se dogaja. Bi reku. Pač polhno mrtvih ljudi okol njih.

Od 1 do 10, kako bi opisal kako nelagodno se počutiš ob tej fotografiji?

Am... osem. Ja.

Kaj v tebi sproža ta fotografija? Se ti zdi, da bi moral kaj narediti v tej smeri?

Hm... (pavza) ja mogu bi ane, ampak ne vem (pavza), se mi zdi, da itak ne morš nč dosežt.

Je to kar občutiš, neko spčutje, na podlagi katerega želiš nekaj narediti ali kaj je tisto, kar te spodbuja?

Ja...(pavza) rad bi jim pomagal, da bi jim bilo lepš. Ne vem, čeprav to so težke razmere, pa je vojna ane.

Bi potem lahko rekel, da na nek način doživljaš frustracijo, da ne moreš delovati v nikakršni smeri?

Ja, ubistvu ja.

Bi jim rad pomagal, ampak jim ne moreš?

Ja, tako ja.

Se ti zdi to, da ti v zvezi s tem ne moraš nič narest povezano s tem, da je to vojna v Ruandi? Da je to povezano z oddaljenostjo?

Ne, to nima čist nč veze s tem.

Torej če bi bila vojna v Bosni bi probu kaj narest?

Ja... (pavza) ni razlike. Ni razlike.

Prikazovanje druge fotografije: Kaj občutiš ob tej fotografiji?

Hm... (pavza) to je še hujš.

Zakaj?

Ker je še bolj nazorno pokazano opustošenje. Kokr, da so vse zravnal z zemljo. Tko zgleda no. Am... (pavza)

Kakšni občutki pa se sprožajo v tebi?

Men je kle še bl grozn.

Je to samo groza ali je bolj nelagodje, tako kot prej?

Ne, kle mi je bl grozn, kokr nelagodje. Se mi zdi pa to zato, ker prikazuje na tej fotki samo enga, ki je na nek način ostal živ ane. Čeprav so tut zadi kle ane, jih ti ne opazš. In (pavza)

zadi je pa pač vse razmetan, ni nič (pavza), ko bi jih vsaj nekam dal, da bi mel vsak prostor zase al neki tazga. Tko kokr je blo tm ane. Kle pa nič ane, kle je (pavza) čist (pavza)...

Kaj pa ta fantek na sliki?

Ja pa še to pomaga, ker si (pavza) stiska nos, torej nej bi vohu ane. Je še s tem bolj grozno ane, ker tep že sami možgani, am... (pavza) skor ta vonj procesirajo.

Torej ti razbereš nek pomen in ga nekak projeciraš nase?

Tako je ja. Pač neki čutil svojih probaš uporabt ane.

Se ti zdi, da bi moral kaj narediti v tej smeri? Je ta fotografija kaj boljša?

Ne, to pa ne. Nimam nobenga družga, ne vem.

Kako bi opisal od 1 do 10 to grozo, ki jo občutiš?

Ja, bom reku 9, ker ne vem kaj me še čaka.

Definitivno pa ti je ta bolj grozna kot prejšnja?

Tako je.

To pa je zaradi trupel, zaradi smrada?

Ja, ja.

Prikazovanje tretje fotografije: Kaj občutiš ob tej fotografiji?

Am... Kle pa še hujš.

Kaj pa občutiš? Grozo? Ne...

Najbl grozo!

Tesnoba, nelagodje?

Ja... Nelagodje, kaj pa vem. Ma ne, bolj grozna je.

Kaj pa je tisto, kar ti je grozno? Kateri elementi na fotografiji?

Te kosti same, pa (pavza), ko še sploh ni čist okostnjak, ampak je (pavza), k je še na pol (pavza)...

Razpadajo?

Ja, tako je.

Misliš, da bi tukaj želel kaj narediti?

Da bi kej več naredu v tej smeri ne, ampak sm pa nastrojen.

Si torej na nek način že jezen?

Ja.

Da se to dogaja, ti pa ne moreš narediti nič?

Tako je.

Koliko bi potem ocenil to fotografijo od 1 do 10?

Kle je pa 10.

10?

Ja.

Prikazovanje četrte fotografije.

Svašta (šokirano). Ďizs...(pavza) ja, tko k prej. Neki tazga, čeprav je kle še mal bolj ponazorjen, tko da je že bl grozn.

Kaj pa je tisto, kar se ti zdi bolj grozno?

Ja kle, ko še pol človeka ni (pokaže na truplo). Mislm tko ane, ne vem.

Sej tm ga tudi mogoče ni (mišljeno na prejšnjo fotografijo)?

Ja ni ane, sam kle je še bl prkazan, da je... ne vem (pavza) še bl ponazorjen (pavza)...

To, da dejansko vidiš vsak razrezana trupla?

Ja tako ja.

Ker prej je bila samo gola koža in je bila že na pol...

Ja pač tist prej je bil okostnjak, k ti ni bil tok pač (pavza), si bolj navajen. Kle pa (pavza) na pol crkovino.

Jakost te fotografije?

10.

Še zmeraj občutiš jezo?

Ja.

Bolj, manj?

Ne, isto.

Zdaj bom pa pokazala dve fotografiji in mi boš povedal, če se ti katera zdi bolj grozna in zakaj. Sprva ti bom eno in nato drugo.

Prikazovanje pete fotografije: Kaj občutiš?

Hm.. (pavza) pač, je bolj, ker ni mrtev, ampak se vidi, da je trpel ko sto mater.

Ti je potem na nek način manj grozna kot trupla?

Ja, čeprav je to čudn, ker je on bolj trpel.

Od 1 do 10, koliko je tvoja ocena jakosti?

Hm... ene osem.

Občutiš samo grozo, mogoče sočutje?

Ja. Ja, bolj sočutje.

Se počutiš tudi nelagodno? Se ti zdi, da se lahko identificiraš z njim?

(pavza) Ja sej to ja. (pavza)

Ali občutiš samo strah, grozo?

Ne to ne, bolj mi je hudo zanga.

Potem občutiš neko sočutje, kot ostala čustva?

Ja.

Kateri so pa ti elementi, zaradi katerih občutiš sočutje?

Ja to so te, pač njegove rane, ki jih ima po obrazu, po ušesu, po glavi.

Prikazovanje šeste fotografije: Kaj občutiš tukaj? Je to spet sočutje, tako kot prej?

Mogoče mal več.

Več sočutja?

Ja.

Ti je ta fotografija tudi grozna?

(pavza) Ne, mislim (pavza)...

Ti je bolj nelagodno, ko gledaš to fotografijo?

Ja, bolj to.

Te kaj stiska v tebi?

Ja.

Kaj pa je tisto, ki ti povzroča nelagodje in tesnobo na fotografiji?

Ja pač to, ker je on ves poškodvan ane, po obrazu, ker gleda, ker ima mokre, solzne oči.

Ti je ta fotografija bolj grozna kot prejšnja?

Ta mi je bolj.

Zakaj?

Zaradi teh oči, ker imaš ti kontakt z njimi.

Kaj pa jakost?

(pavza) ma... reku bi ene devet.

Prikazovanje sedme fotografije: Kaj pa tukaj, kaj občutiš?

Am.. (pavza)

Kako se počutiš?

(pavza) kaj jst vem, kr zmeden.

Zakaj?

Ker je tok nepregledno vse. Ker tm kr ena glava vn gleda. (pavza) Am...

Se ti zdi grozno to? Nelagodno? Tesnoba?

Ja (pavza). Ne tok tesnobno, bolj nelagodno.

Zakaj? Zaradi glave?

Ja. (pavza)

Zato, ker veš, da so pod temi dekami tudi neka trupla?

Bolj zarad te glave.

Zakaj? Ker tako gleda?

Ja, tako je. Ker oči naredijo svoje.

Kaj pa sočutje, se ti zdi, da bi moral kaj narediti v zvezi s tem?

Tok kot prej, se itak ne spreminja, ker nekak sploh ne morm nč narest.

Še vedno na nek način ta frustracija?

Ja, pač karkol probaš naredit, si itak premejh, da bi sploh lahko kaj naredu. Itak so vsi ostali premočni ane.

Kaj pa ta človek tukaj zadaj, te kaj zmoti?

Ja, čudn je. Ne ki ne paše zrav. Kot da bi (pavza) ne vem.

Zakaj ti ne paše zraven?

(pavza) Am...ne vem, neki (pavza). Ne vem kaj tm dela, mogoče zato.

Se ti zdi, da je preveč, da se on tam svobodno sprehaja nekaj metrov stran od trupel?

Ja, ja to ja.

Ti je to grozno? Nelagodno?

Ne vem ali je on kriv? Oziroma, eden izmed tistih, ki je to zagrešil.

Kaj pa v primeru, da je on kriv? Bi se ob tem vedenju počutil kaj drugače?

Ne, ker je bil itak prisiljen, mislim prisiljen (pavza), lahko je bil zaveden v poboje zaradi prepričanja. Pač ja ni nujno ane.

Kaj pa jakost te fotografije?

Devet.

Prikazovanje osme fotografije: Kaj občutiš tukaj?

Hm... (pavza)

Ti je grozna, ni?

Mi ni sploh grozna.

Zakaj ne?

Zato ker smo teh okostnjakov bolj vajeni. Nimaš direktnega stika, te ne gleda direkt.

Kaj pa količina?

Ja itak, tega ni konca.

Ti je zaradi tega bolj grozno?

Ja ti je ane.

Zato, ker potem pomisliš naprej, kakšen pomen ima vse to?

Ja, itak ja.

Se potem počutiš grozno, nelagodno?

Ja nelagodno, definitivno.

Ko si rekel, da si že navajen teh lobanj, se ti zdi, da zaradi tega ne občutiš tolikšne mere sočutja?

Ja.

Da si mogoče na nek način že nesočuten?

Ja.

Bi še zmeraj deloval v zvezi s tem, bi še zmeraj kaj deloval v zvezi s tem, kljub temu, da občutiš že neke vrste nesočutje?

Ja. Ravno tako.

Prikazovanje devete fotografije: Kaj občutiš tukaj?

Hm... (pavza) Tuki so samo obleke ane?

Ja.

Hm... (pavza)

Kako se tukaj počutiš?

Ta je bolj skrivnostna, bolj kaže na to da (pavza), naj se imajo lepo v drugem življenju.

To zaradi križa?

Ja križ definitivno pomaga ane.

Ti je zato lažje?

Ja kot, da...

Ali, da je njim lažje?

Ja, da je njim lažje.

Kaj pa količina?

Ja to je pa (pavza) tko k prej na uni fotki (z lobanjami). Pač (pavza) je grozna, količina je grozna.

Se ti zdi zaradi tega bolj grozna fotografija?

Ja, definitivno.

Kaj potem vse občutiš? Samo grozo, ali tudi nelagodje, tesnobo?

Hm... bolj grozo in tesnobo.

Zakaj tesnoba?

Ne vem (pavza).

Zaradi tega, ker bi se to potencialno lahko zgodilo tudi tebi ali zaradi kupa oblačil?

Ja, pa ta križ mi tok neki ponazarja, ne vem (pavza).

Ti ponazarja smrt, vero?

Pač ja neko smrt, pa da so šli ne vem (pavza) in s tem upam, da jim bo lepš, ker ne vem čez kaj vse so šli.

Bi želel v zvezi s tem kaj narediti?

Še vedno isto kot prej.

Kaj pa jakost?

Una prejšnja sedem, ta pa osem.

Zakaj pa ti je ta bolj grozna?

Zato, ker si lahko, ker si tukaj narediš v glavi neko misel. Tista je bolj direktna, ta pa bolj prikrita.

Prikazovanje desete fotografije.

Kaj pa so to? Mačete?

Ja.

Huh...

Kaj občutiš ob tej fotografiji?

Ja, bolj... mislm manj obremenjeno. Čeprav je samo orožje, pa čeprou so s tem orožjem moril.

Se ti zdi dejstvo, da so to zasežene mačete bolj grozljivo?

Tako je. To je definitivno bolj.

Boljš?

Mislm, bolj se počutiš, ker jih ne uporabljajo več.

Dejstvo, koliko mačet je bilo zaseženih ni grozljivo?

Ja, ja to je ja.

Kaj potem občutiš ob tej fotografiji, glede na to, da imaš hkrati neko olajšanje?

Ja, to ker se več ne tolčejo, ker niso več v uporabi. Ampak v ozadju je pa še njihova bolečina.

Se ti potem zdi ta fotografija grozna ali ne? Nelagodje, tesnoba?

Niti ne

Občutiš potem v večji meri olajšanje?

Ja, tako ja.

Kaj pa ti povzroča olajšanje? To, da veš, da so mačete zasežene ali kaj drugega?

Ja, bolj to, da samo tam ležijo in je to to. Da jih noben ne uporablja in jih bojo zažgal, čeprav jih ne morejo ane.

Jakost?

Sedem.

Samo sedem zaradi olajšanja?

Ja.

Prikazovanje enajste fotografije: Zdaj ti bom pokazala zadnjo fotografijo in sprva bo v črno-beli tehniki, nato barvi, zanimale me bodo pa predvsem razlike v občutkih. Torej kaj občutiš tukaj?

Grozo ane.

Ti je tudi kaj nelagodno, tesnobno,..?

Bolj nelagodno (pavza). Ubistvu mi je težko za njih.

Torej imaš neko sočutje?

Ja, ja.

Kaj pa je tisto na fotografiji, kar ti sproža te občutke?

Ker vidš, kako ležijo po tleh polni krvi ane.

Kaj pa dejstvo, da so umrli po vsej verjetnosti pred svojo hišo?

Ja ne z gledajo glih samo mimoidoči ane.

To, da so jih ubil, da je to družina, ti je mogoče kaj bolj grozno?

Ja mejhn pa je ja.

Samo grozno ali še kakšni drugi občutki?

Ne.

Prikazovanje barve fotografije: Ti je ta kaj bolj grozna?

Hm (pavza), ja je ja.

Zakaj?

Ker je kri bolj poudarjena.

Še kaj drugega kot samo kri?

Ne, kri je tista, samo kri.

Se ti zdi barva fotografija na splošno bolj grozna?

V tem primeru, bi reku da ja.

Jakost?

Recimo devet. Al pa ne osem.

Najbolj grozna so ti bila potem trupla?

Mhm.

PRILOGA D: intervju s Polono Marinko

Zanima me, kaj veš o vojni v Ruandi?

Zlo zlo mal, skor nč.

No... potem ti bom pa sama povedala malo več konteksta o vojni v Ruandi in kaj vse se je dogajalo tam. Torej vojna v Ruandi je bila predvsem etnična vojna, do katere je prišlo zaradi kolonizacije v prejšnjem stoletju. Po kolonizaciji je bila struktura Ruande razdeljena na tri

plemena, in sicer na manjšinske Tutsije, ki jih je bilo tam nekje 9% in preostale Hutuje in pleme Twa. Etnična trenja so se dogajala že v 60ih, kjer je bila že tudi vojna. Do genocida v 90ih pa je prišlo, predvsem zaradi nadvlade Tutsijev, vojna pa je izbruhnila, ko so Hutuji umorili takratnega predsednika države. Genocid se je takrat dogajal zelo hitro, prebivalci so se med seboj pobijali z mačetami, hkrati pa naj bi bili te umori že vnaprej načrtovani. Pomembno je tudi to, da je bilo na koncu pomorjenih ¾ prebivalcev Ruande, veliko preživelih pa se je izselilo iz države. Hkrati pa vsi fotoreporterji in novinarji, ki so bili prisotni genocidu, niti niso vedeli, da je to množično pobijanje. Zato še vedno obstajajo trenja, kdo je kriv, da ostale države, kot so npr. Amerika in Evropske države, niso pomagale oz. je pomoč in pokritost medijev prišla s skoraj dvomesečno zamudo.

No... zdaj ko pa veš nekoliko več o kontekstu same vojne, pa imam pripravljenih nekaj splošnih vprašanj in nato fotografije. Torej zanima me katere novice spremljaš?

Kakšne to?

Tko spletni mediji, televizija, časopisi?

Aha, ja najbolj pomoje televizija, zato ker velikrat mami pa ati Dnevnik k jih gledata pa pol večinoma zavn kej pogledam. Kdaj, ampak to zlo redko na kompu, ampak še to skor ne.

To je potem RTV-jev Dnevnik ane?

Ja.

Mogoče slediš kakšnih tujim medijem?

Večinoma ne.

Zaslediš vojno tematiko?

Ja, ampak ne neki velik. Mogoče zdej mal več.

Tko na splošno?

Ja, ja.

Kaj pa je tisto, kar zaslediš na vojnih fotografijah?

Am... porušene hiše, posledice v bistvu najbolj. Ampak ne tok na ljudeh, bl tko. Tega se mi zdi da je največ.

Kaj pa kakšni vojaki, žrtve?

Tut, tut. V bostvu tko, ponavad kažejo al kakšna je pokrajina al pa pač mesta ane, al vojake, ja k so tm, al pa te k so preživel. Druzga se mi zdi pa da ne kažejo sploh.

Kaj narediš, ko vidiš takšno fotografijo?

Pač ful se mi smiljo ane. Mogoče tut pomislm, kok, kaj bi blo, če bi blo to pr nas ane. Pač v tem smislu kok je grozn ane, da vidš, da mi živimo čist lepo ane. Tko da to ja. Pač grozn mi je tega. Grozn mi je tega, da nikol ne veš, da se lahko to zgodi tut tuki, recimo.

Pa si te fotografije potem kdaj ogledaš bolj podrobno ali jih preskočiš?

Am... (pavza) ponavadi tko, če ni preveč grozna oz. tko preveč nazorna, jo bl pogledam, drugač pa nebi glih preveč gledala če bi blo tko grozn.

Se ti zdi, da opaziš veliko vojnih fotografij ali nasprotno?

Am (pavza) tko, srednje bi rekla, pač ni tko, da jih nebi blo, ampak ni pa tko, da bi blo ful tega. Pač lih tko neki vmes, je na vsake tok časa, ni pa recimo v vsakmu časopisu, ampak vseen mal pa ja.

Se ti zdi, da jih je preveč, premalo?

Uh, kaj pa vem. Tko, glede na to, kok je to grozn, se mi zdi da (pavza). Premal jih je glede na to, da bi se folk zavedu, kaj se vse dogaja, sam preveč se mi pa tut ne zdi fajn, da bi jih blo, ker pol pa sam une grozne stvari poslušamo in aveš, te pa preveč že ane. Se mi zdi, da je prou, da je vseen medij tko sestavljen, da ti čim več sporoči, ampak nekak da aveš, da ti ne zagreni celga življenja zdej. Da ni zdej samo črna kronika aveš.

Se spomniš kakšne vojne, kjer je bila pokritost medijev večja kot pri kakšni drugi?

Jaaa (pavza) ja, pač druga svetovna vojna še zdej ane. Tko da ta je bila recimo najbl ane pomoje, ker lej še zdej k je že tolk let kasnej pa še vedno. Pol ne vem, ta Bosna to je blo tut se mi zdi. Amm, sam zdej recimo je že ful potihnla ane. To so ubistvu bolj naši starši spremljal ane pa mi niti ne tok . Pol ok, tale Irak itak. To je blo dost, ful več. Ostalo pa niti ni blo tok, vsaj kar jst spremlam ane.

Se ti zdi, da če je vojna bližje, da je pokritost medijev večja?

Ja, ker se mi zdi, da bližje kt je, bl te je strah ane, za tvoje življenje.

Ok. Zdaj ti bom pa pokazala fotografije in ob vsaki fotografiji me bo zanimalo kaj občutiš in kaj je tisto zaradi česar to občutiš.

Prikaz prve fotografije.

Kle mi je ful grozn, zato ker (pavza) vidš, kok je blo ubitih ljudi pa ubistvu kako so jih samo vrgl nekam. Am (pavza) noben aveš, noben kle nima, noben od njihove družine ne ve, da so oni kle ane.

To so drugače lobanje, ki so jih oni kasnej zbral in dal na kup.

A na razstavno mesto?

Ne, te ne. Majo jih drugače na enem mestu, ampak ne te.

Aha ok. No pač grozn je ane. K vidš ljudi dejansko ane, pa še to je verjetn ful mejhn delež ane.

Se ob tem počutiš tut kej nelagodno, te je kej strah, tesnobno?

Ja. (pavza) Tko mi je (pavza), ubistvu ogabno mi je, da človek drugmu človeku to nrđi ane. Da pač (pavza) rata tok požrešn, da potem to nrđi, zarad ene oblasti ane. Am (pavza) ja itak mi je pa tut žalostno pa vse ane. Strah pa ne.

Potem bi lahko rekla, da občutiš neko sočutje?

Ja, ja.

Se ti zdi, da bi želela kaj delovati v tej smeri? Bi kaj naredila v zvezi s tem?

Jaa tko. (pavza) Bi ane, sam ponavad se mi zdi, da ljudje ful ne vemo, kako bi ane. Vseen nisi na nekih takih položajih ane, pač in pol kr nekak maš neko sočutje, ampak ne veš, kaj bi naredu ane. In pol ful laži deluješ, če je kakšna organizacija vmes ane.

Ampak, se ti zdi, da bi rabila pomoč organizacije zato, ker se je to dogajalo v Ruandi ali se ti zdi, da če bi se to vse dogajalo npr. na Hrvaškem....

Isto bi. Zato, ker se ful ne počutm, da bi lahko sama kej tok spremenila in se ful ne počutm, da bi jst sama lohk neki čist spremenila. Pač bolš bi se počutila če bi to v skupini nekak, kokr pa tko aveš. Tko, da prek nekoga neko idejo aveš.

Od 1 do 10, koliko bi ocenila to grozo?

Aaamm tko (pavza), bomo rekl ene pet.

In lobanje so tiste, ki ti povzročajo grozo?

Ja.

Prikazovanje druge fotografije.

No, ta mi je še bl grozna.

Mhm, zakaj?

Zato, ker sploh nočm vedt kaj je v teh vrečah.

To so drugače cunje.

Aja (presenečeno, smeh), o fak (zgroženo). No, če so pa cunje pa sploh ane. Mislm, lej kok je tega (pokaže na fotografijo), pač kok je blo to res ljudi.

Občutiš še kaj drugega kot grozo?

Amm (pavza), ne sam grozn mi je. Pač grozn mi je.

Nelagodno?

Am (pavza), pa ne, nebi rekla da mi je nelagodno no. Bl mi je grozljiv, pač men je grozljiv, da se to dogaja, ampak ne morm pa glih rečt, da mi je nelagodno. Pač, sej čutm sočutje, sam ni pa tko da bi se aveš, vseen je drugač, ker je nepoznan človek, je useen drgač.

Od 1 do 10? Ubistvu, če je bla tista pet, je ta šest?

Ja, kr šest ja.

Prikazovanje tretje fotografije.

Aha. To so te mačete.

Ubistvu zasežene mačete.

O fak (zgroženo). Od folka...(pavza). Kle mi je pa tko (pavza), kle sm pa tko mal jezna. Na te (pavza)...

Storilce?

Ja, storilce. Pač na te... ubistvu ne tok na storilce, ker vrjamem, da te k so to delal verjetn večina sploh ni vedla kaj počne, bolj na te k so jih v to usmeril ane. Te oblastnike. Mislm verjetn je bil en idejni vodja, da si na vsakem polu?

Bila je tista predsednikova žena na nek način, je ustvarila neko gibanje proti Hutujem, ampak se mi zdi, da je bilo že čez desetletja toliko trenj, da nekako ni bilo enega vodilnega idejnega vodje ane.

Ja itak ane, ni jim blo fer ane. Pač tko ane, ta mi je manj grozna, mislm itak da mi je grozna, ampak če sm uni prej dala pet, pol dam te štiri.

Zakaj?

Zato, ker so samo predmeti. Zato mi je grozna, ker vem kaj so povzročil, samo mi je una bolj grozna, ker vem da so bili to ljudje.

Ti je potem tudi ta količinskost na nek način grozna?

Ja, ta količinskost, to mi je ubistvu najbl grozn ja. Pa to, da vem in to, kok je blo tega.

Prikazovanje četrte fotografije.

A to so preživeli, nekateri?

Ja, na nek način ja, v teh taborih potem že.

Am (pavza), kle ubistvu na tej sliki, k so to dejansko te, najbl sočutje čutim. Mi je pa res ubistvu (pavza), lestvico bi pa potem dala (pavza) ne vem, recimo tut šest. Pač zato, ker so to preživeli, če bi bili to mrtvi, potem bi višje dala. Ampak mi je ful grozn, k vidm, da nimajo osnovnih stvari sploh za žvet. Pa da so to otroci (pavza). Pač ja, dejansko mi je ful grozn, zato ker so v ta odrasel boj pol te mejčkene otroke vpletli.

Tukaj potem občutiš nelagodje, tesnoba, strah?

Am (pavza) ubistvu (pavza)...

Al je samo groza?

Ubistvu (pavza) bl to ja. Strah me ne neki, ne vem. Pač, ker vse vem, da je blo to ful daleč in mogoče zato, ker ves čas že živim v takem varnem okolju. Če bi recimo en del svojega življenja preživela v vojni al pa če bi se to kej bližje dogajal, bi me potem ob taki sliki bilo strah. Tko pa me ne.

To, da so otroci na sliki, ti najbolj daje te občutke?

Ja, ubistvu še bolj grozn ja.

Prikaozovanje pete fotografije.

Ammm (pavza) ta mi je pa pol ubistvu bolj sedem. Zato, ker vidm, kako je tem otročkom hudo, ker je res ful mrtvih in ležijo kr vse povprek, ne da bi se zavedal kaj se jim je sploh zgodil.

Kaj pa občutiš?

Občutim pa sočutje, grozo pa (pavza) ful sočutja do tega otroka. Am (pavza) pa ful žalost, da se je to sploh zgodil. Pa, da te, ki so preživel, da sploh niso mogli kej nrdit glede tega, ker verjetn so mel kakšne sorodnike ane. To. Pa (pavza) zdej, mogoče po parih slikah, začenjам občutit tut mal nelagodje, da pač se to dogaja, da nič ne naredi folk v tej smeri, da, ja, ne vemo aveš. In mislš, da maš potem ti neke probleme, pol pa vidš take fotke in si tko (pavza), vidš da to ni nč ane. Tko, da ta bi bla pol sedem in ja mal mi je že tut nelagodno.

Kar ti pa povzroča grozo in sočutje je pa potem...

Ja ful mi je ta otroček in, da kr ležijo, pač da so kr kot eno šavje in jih sam pustijo tko kot so.

Prikazovanje šeste fotografije.

A to je bil kot grob (pavza) al so jih pustil jih tko, pa pač...

Ja so jih kr tkole pustil ja...

Aha (pavza). Ja kle mi je pa tko (pavza). Ta mi je pol zdej najbolj grozna, oceno dam osem. Am (pavza) pa mi je tut tko mal ogabna (smeh). Pač, ker to je res tko ful smradu in boleznι zarad tega.

No sej ja, je kasnej v taboriščih tut blo velik bolezn ane.

Ja verjetn res ja. Pa tko, kle sm spet mal jezna ane, da jih niti niso mogl pač spravn...da so jih dejansko pustil tam, kjer so jih pobil.

Mogoče to, da jih niso ustrezno pokopali?

Ja, ja. Pač, da jim niso dali možnosti. To mi je res tko (pavza) grozn, da so jih kr pustil. Pa še, ne vem, je res grdo ane, uni v Nemčiji so jih vsaj skurl ane, če tko pogledaš. Pač sej je grozn ane, sam men je vsaj to aveš. Kle so jih pa pustil, da gnijejo.

Potem se ti zdijo grozna razpadajoča trupla?

Mi je ogabno ja, drgač pa tut grozno ja. Pa žalostno.

Prikazovanje sedme fotografije.

Am (pavza) to mi je isto kt prejšnja (jakost). Amm (pavza), ubistvu mi je vse isto kot prejšnja in občutki in lestvica.

Ne glede na to, da so tukaj trupla še »sveža«?

Useen je. Isto mi je.

Se ti mogoče zdaj zdi, da bi želela kaj narediti v tej smeri?

Ja tko, itak se čutš kot tko, da zakaj ne moreš pomagat takim ljudem, zakaj jim nisi ane. Ampak še zmeri sm jst ful uno mnenja, da ne veš kako bi in preko koga bi, ne veš na koga se obrnt, ne morš pa kr odletet tja in pomagat ane. In zarad tega, mogoče da bi, če bi vedla kako. Če bi se recimo to zdej dogajal, pa če bi bla ne vem, neka skupina, ki bi si delala reklamo, kaj oni delajo, pa mogoče bi ane. Če bi vedla ane.

Se ti zdijo zadnje fotografije, v primerjavi s prvimi tremi bolj grozne ali mogoče manj?

Te so mi bolj grozne, ker vidim dejansko človeka. Bolj mi je grozn kot tko, predmet. Kle vidš prou meso.

Prikazovanje osme fotografije. To je pa eden izmed preživelih.

Am kle (pavza) to je (pavza) tut kr osem. Al pa sedem, med sedem in osem. Am (pavza), kle mi je tut ful grozn, ker si predstavljam, kaj je blo. Am (pavza) pa itak sočutje do tega fanta. Pa tut bolečina, ker si predstavljam, kok mu je mogl bit to grozn in boleče.

Na nek način čutiš njegovo bolečino?

Ja.

To je verjetno predvsem zaradi brazgotin?

Ja. Zaradi teh sledi mačet. To ubistvu.

Prikazovanje devete fotografije.

Ta mi je osem.

Definitivno bolj kot prejšnja?

Ja. To verjetno zaradi njenih, njegovih... oči.

Njegovih.

Njegovih oči, ker prov vidš v očeh to grozo in bolečino in žalost. Ker je tok dobra fotka, da preko nje vidš ane. Zarad tega mi je še bolj grozna, čeprou, sej ne vem, ma ful ran ane, ma pa manj kt un ane. Zarad tega. Zarad oči mi je pa še bolj grozljiva.

Zaradi pogleda.

Ja, ja, ker v očeh vidš vse.

Prikazovanje desete fotografije.

Am (pavza) ta mi je (pavza) sedem. Am (pavza) zaradi tega, ker so trupla pokrita in mi je zato manj grozna kot una k so bila odkrita. Am (pavza) pač manj se vidi na fotografiji, zato mi je manj grozna.

Kaj pa ta glava?

Mal je creepy (smeh). Ampak tko (pavza) manj mi je grozna, ker res pač vse zakriva ubistvu. Am (pavza) ful mam manj občutkov ob tej sliki, ne vem zakaj kot pri ostalih.

Ti je samo grozna?

Pač mi je grozna, ker vem kaj je spodi, ampak mi je velik manj, mogoče mi je celo za šest.

Je zgolj groza, ali v manjši meri občutiš tudi sočutje, zaradi teh mrtvih ljudi?

Kle mam ful manj, ne vem, zaradi tega, ker jst takrat sočutje čutim k tm človeka vidm, ker se lahko z njim poistovetim. Ne morem pa, nimam tok sočutja kle ker je zakrit.

Ker je že konec?

Ja.

Ker ne moreš pomagat?

Ja, ne vem. Mogoče zato, ker ne vidim trpljenja, ker je tuki prikrit.

Kaj pa nelagodje?

Ja, ampak manj kot pri prejšnji.

Zdaj ti bom pokazala prvo fotografijo v črno-beli barvi, nato pa še v barvni, pa mi boš povedala enako kot prej vse občutke in potem še razliko oziroma, če občutiš kakšno razliko v občutkih med tema fotografijama.

Prikazovanje enajste fotografije.

Am (pavza) kle mi je tut groza, žalost pa (pavza), kle me je mogoče mal strah, zaradi tega, ker je bolj tako okolje, recimo domače. Vidi se, da so jih nekak prestregl prav v domačem okolju. Mogoče je ta, da me je mal bolj strah.

Kaj pa ti je grozno na tej fotografiji?

Grozne so mi te mlake krvi (pokaže na kri), am (pavza) pa ubistvu to, da so jih nekje na sredi dela doma ane. Pač drugač mi je, če vidm, da so se nekje bojeval, aveš. To mi je recimo bolj grozn (pokaže na sliko), ker se vid, da so bli nekje doma.

Koliko bi ocenila jakost?

Am (pavza) bi dala pa tut kr osem. Tko kot une.

Prikazovanje barvne fotografije.

Am (pavza) barvna mi je še bolj grozna.

Bi jo potem ocenila z devet?

Am (pavza) nebi dala devet, mi je pa v primerjavi s tema dvema bolj grozna, zato, ker je barvna, ker vidim te barve, še bolj si živo predstavljam. Ampak nebi dala devet, ker je vseeno situacija ista, ni (pavza) ne vem, ne bi dala devet še zmeri.

So ti mlake krvi zdaj še bolj grozne?

Ja definitivno. Ja predvsem zaradi teh mlak ja, ker se jih zdej še bolj vid ja.

PRILOGA E: intervju z Rokom Špindlerjem

Koliko veš o vojni v Ruandi?

Ubistvu skor nič.

No... potem ti bom pa sama povedala malo več konteksta o vojni v Ruandi in kaj vse se je dogajalo tam. Torej vojna v Ruandi je bila predvsem etnična vojna, do katere je prišlo zaradi kolonizacije v prejšnjem stoletju. Po kolonizaciji je bila struktura Ruande razdeljena na tri plemena, in sicer na manjšinske Tutsije, ki jih je bilo tam nekje 9% in preostale Hutuje in pleme Twa. Etnična trenja so se dogajala že v 60ih, kjer je bila že tudi vojna. Do genocida v 90ih pa je prišlo, predvsem zaradi nadvlade Tutsijev, vojna pa je izbruhnila, ko so Hutuji umorili takratnega predsednika države. Genocid se je takrat dogajal zelo hitro, prebivalci so se med seboj pobijali z mačetami, hkrati pa naj bi bili te umori že vnaprej načrtovani. Pomembno je tudi to, da je bilo na koncu pomorjenih ¾ prebivalcev Ruande, veliko preživelih pa se je izselilo iz države. Hkrati pa vsi fotoreporterji in novinarji, ki so bili prisotni genocidu, niti niso vedeli, da je to množično pobijanje. Zato še vedno obstajajo trenja, kdo je kriv, da ostale države, kot so npr. Amerika in Evropske države, niso pomagale oz. je pomoč in pokritost medijev prišla s skoraj dvomesečno zamudo.

No... zdaj ko pa veš nekoliko več o kontekstu same vojne, pa imam pripravljenih nekaj splošnih vprašanj in nato fotografije. Torej zanima me katere novice spremljaš?

Zadnje čase skor nobenih, razn športa.

Kaj pa na splošno?

RTV, Ekonomist. Tko kej bolj ekonomskega. Tko šport, kultura, muska ful.

Kdaj pa ponavadi spremljaš in koliko?

Am... zvečer pred spanjem, kakšne pol urce pa zutri pr zajtrku.

So to samo naši mediji ali tudi tuji?

RTV, pa The Economist, BBC občasno, to je to.

Pa zaslediš kdaj vojno tematiko?

Am, ja jo vidm, ampak jo jst tko zlo avtomatično na vseh straneh, sam poscrollam in jo avtomatsko preskočm. Mogoče tut nočm vidt, ne vem zakaj, ampak ja večinoma sam poscrollam tja k me zanima.

Se mogoče spomniš kakšne zadnje vojne fotografije, kakšna je bila, kdo je bil prikazan?

Am... ja ta islamska država, sam pomoje prou fotografije ne vem če se spomnim. Prej bi se spomnu kšnga naslova al pa kej tko. Aja ne prejle sm gor vidu direkt, kaj je blo v Tuniziji.

Kaj je bilo pa prikazano na sliki – vojaki, žrtve?

Ne, ne, na sliki je bil pa un resort al pa mesto, ni blo tko ne vojske, ne žrtve nč no, nč od tega.

Se mogoče spomniš še kakšne druge fotografije?

Ja to ja, Irak pa te vojne, ampak to so že dl časa te scene.

Se ti zdi, da so večinoma prikazane žrtve, vojaki?

Uf...(pavza) nism nikol razmišlu o tem. Se mi zdi, da vojakov ni skor nikol, razn če jih ful umre. Mogoče bl žrtve, sam to tut ne tok. Mogoče bl te leaderji pa te... predsednikov držav, k so notr vključene. Drugač pa, da bi prou te žrtve ne vem, to majo pomoje itak kakšno cenzuro ane, da niti ne morš v slovenskih medijih tega vidt.

So žrtve, ampak večinoma ne okrvavljene.

Ne, ne to itak ne.

Se ti zdi, da v tujih medijih potem zaslediš več vojne tematike?

Pa ja mogoče res. Mogoče tut nimajo tok cenzure oz. je itak na koncu tko, da mi prevzamemo polovico njihovga materiala ane.

Se ti zdi, da bi potem teh fotografij moralo biti več, manj?

Pa ne vem, se mi zdi, da jih je na nek način glih prav, ker ljudje itak nočjo vidt takih stvari. To kaj pa se je dogajal pa itak tut more bit prkazano ane.

Se spomniš kakšne vojne, kjer je bila pokritost medijev večja kot pri kakšni drugi?

Pa ja, ta Irak se mi zdi, da skos predvajajo. Odvisno spet, kdo je vpleten pa kje je ta država pa tko.

Potem misliš, da če je vojna bližje, da je pokritost večja?

Mogoče ja, na nek način.

Prikazovanje prve fotografije. Zanima me kaj občutiš, ko vidiš to fotografijo?

Am... spomnm se na ene novice, k je bil pokol Srebrenica. To pa zato, ker je bla po televiziji zlo podobna slika takrt. Kaj občutm? Am...(pavza) tko ne vem, dost bed al kaj, ne vem. Sploh ne vem, kaj naj ti točno rečem, zato, ker se jst ponavad takih stvari dost izogibam, am čist iskreno, ker bl na pozitivne stvari gledam v življenju in pol se s takimi stvarmi ful ne ukvarjam. Tko čist iskreno ti bom povedu. Ampak, kaj občutm, pač tko no (pavza) debilizem. Ker nevem, idioti no, ne vem kaj naj ti rečem.

Se ti zdi, da se počutiš tudi grozno, te je strah, tesnoba...

Ja, te zamuri, valda ti zamuri kok ljudi je tle (pavza), kle maš tok eni glav, k so še različnih velikosti in veš, da so ženske, otroci. Pač bed ful no. Am, da bi zdej blo zarad tega mene kej bl strah, to ne, to sploh ne, ampak sam ta krutost človeštva, kaj lohk prpele do tega.

Se ti zdi, da potem občutiš neko sočutje?

Ja recimo, ja, ja. Lohk bi tko rekl.

Ob pogledu na to fotografijo, se ti zdi, da bi moral kaj narediti?

Zlo težko (pavza), da bi mogu kej narest.

Se ti potem zdi, da bi nekaj naredil, ampak ne moreš?

Ja... glede na to, da je blo to leta 1994, smo bli mi stari tri leta, tko da se zavedam, da kej dost nebi mogu narest, ampak je pa tko, če bi se kšna stvar tko kje blizu ns dogajala, bi verjetno

kej delu v tej smeri, da do tega nebi prhajal ane. Pa a bi to šlo za neko ozaveščanje, prepričevanje, ampak bi lohk tut reku, da smo mi tuki v eni vati Slovenija. Kako nej rečem, da smo tok delč stran od teh stvari al pa mogoče ne vemo za njih, da potem niti ne razmišljamo, kaj bi naredil. Tko da ja, če gre tuki za res nedolžne ljudi, pol je to res grozn.

Potem na nek način, lahko rečeš, da tukaj občutiš grozo?

Ja, grozo ja.

Od 1 do 10, koliko bi opisal to grozo?

Hm...(pavza) tok sm jst res pozitivno naravnan, da ponavad takih stvari niti ne berem, tko da pomoje tok groznih stvari ne vem če sm že kdaj gledu. Opisu bi jo pa z ene 7, 8 ne vem, tm nekje.

Kaj pa je tisto, kar ti povzroča te občutke na sliki? So to lobanje, deček...

Am... ubistvu mene niti ne tok stvari na sliki, kokr pol k si celo zgodbo napleteš, zakaj je do tega pršlo. Am... zdej tle so pač te kosti, ampak ni enga, neke...mogoče res to k je tok lobanj, k so ena zavn druge. Mogoče me to tko, iritira, mot, mi je grozn, k so vse res cp, cp, cp in so tko zložene pa niso zdrobljene niti.

Prikazovanje druge fotografije. Kaj občutiš ob tej fotografiji?

Am...zanimivo, morm ti povedat, da ne tok grozn kokr prej, ker če na hitr pogledaš sploh ne dojameš kva točno je. Am... hm... (pavza) ta križ je kle mal usekan, ampak drgač se mi zdi, da bi to lahko blo čist karkol, sploh glede na to, da mamu zdej tok dobr photoshop in vse in to novinarji tut spretno uporabljajo.

To drugač ni manipulacija, je dejansko fotoreporterska fotografija.

Ja, ja vem, ampak tko ti povem. Ne vem, ne zdi se mi tok... mislm ja, k pomislš, da je to za Ruando, to je pač katastrofa, to vidš kva je ane, ampak recimo lobanje so mi ble velik bl grozne kokr to.

Kok bi potem to ocenil z 1 do 10? Mogoče 6?

Mn. Ampak ja recmo 5-6.

Kaj pa potem občutiš? Je to groza, samo v manjši količini?

Groza v manjši količini, ja.

Strah ne?

Ne. Strah definitivno ne.

Tesnoba? Da te kej stiska v prsih?

Ne, ne.

Kaj pa sočutje?

Velik mn k na prejšnji sliki.

Torej sočutje in groza v manjši meri.

Mhm.

Kaj potem tisto, kar ti povzroča te občutke? Je to križ, obleke?

Tko, če nebi blo tega križa (pavza), bi mi blo še mn grozn pomoje. Tko, da mogoče ta križ je neka dodana vrednost tuki.

Prikazovanje tretje fotografije. Kaj občutiš tukaj?

Ok. Ha, to so te mačete?

Ja, to so zasežene mačete.

Aha, ja ful jih je (presenečeno). Dost bed ane. Am...(pavza) mogoče sm kle mal jezen, ker take stvari še ne tok dolg nazaj so obstajale (pavza), ker gre za neko vojno, kjer je velik bl praktično al kako nej rečem, če samo enga ustreliš v glavo, al pa porežeš s tem sranjem marsikej ane. Tko da je groza, kok je tega res velik. Amm (pavza), tle sm bl presenečen, mal. Da se greš tkole se klat, to so se Egipčani tko klal ne pa 94 leta.

Ti je potem zato količina mačet bolj grozna?

Mogoče ja, ker vidm kok je tega dejansko na sliki in je verjetn tega blo še velik več in je dejansko to mogl bit res, res krvavo in kruto vse skupi, ker so se sam s tem klal. To je sick, da se v 20. stoletju to še sploh dogaja v tem stoletju. Hja, ne vem. Bed.

Kok bi potem to ocenil?

A grozo?

Ja reku si, da si jezen, da ti je grozn...

Aha, jeza in presenečenje, kr orng sm presenečen, da se na takem nivoju to še dogaja, tko da 9-10. Am groza pa tut tm kr visok ene 8, 9.

Kaj pa sočutje?

Kle, ga sploh nimam, ker so od storilcev mačete.

Se ti zdi, da zdej, ko vidiš te mačete, želel kaj več narediti v zvezi s tem, kot prej pri lobanjah?

Ja, glede na to, da si mi to kasnej pokazala in, da so ljudje leta 94 mel dejansko neki več, da bi lahko že kej pomagal, ampak ja eno mi morš prvo pokazat, tko da ja to neki ne vpliva. Je pa sigurno, da pokažeš več sočutja do žrtev, ne pa do storilcev ane.

Bi potem rekel, da imaš neko olajšanje, ker so te mačete zasežene..

Mogoče ja, ampak jst upam, da mogoče, čeprov to še vedno vrjetn obstaja v nekih zakotnih krajih, niso vsi tko Američani, Rusi... k majo vsi ta kemična orožja, tko da dost bed ja.

Prikazovanje četrte fotografije.

Ja, otroc ja. Ljudem itak to ponavad največ groze vzbudi. K gledaš sliko, sicer a to so mrtvi in neki živi ane? Pač lepo je vidt, da se jih je neki uspel rešt. Jst upam, da te samo spijo (pokaže na otroke v ozadju), če so pa mrtvi... ampak sm itak optimist in rečva da spijo. Zdej ne vem a je to samo slučaj, da so tuki samo dečki al kaj?

To pa nebi vedla res (smeh).

Ja se ne bova spuščala tok v to ja. Ampak rečmo, da mal upanja vzbudi v men, da so nekje na kupu, na varnem. So se vrjetn uspel rešt ane.

Kaj pa potem občutiš?

Am.. pa eno tako, rečmo lažje olajšanje glede na prve tri fotke. Če gledam sam sliko, mi nekak prinaša upanje, če ne gledam skupi z vojno ane. Am, če poznam situacijo, kle so ljudje živi, je potem neko lažje olašanje, ampak v glavi mam še zmer pol tiste grozote, tko da pol pač mal mn grozn kokr je blo vse do zdej. Pa mal olajšanje.

Kaj pa sočutje?

Sočutje do teh otrok, ja. Ja tut so dožvel neko težko pizdarijo, ampak očitno...mogoče jst tko delujem, da mam do mrtvih večje sočutje kot do živih, čeprou bi mogoče blo fajn glih obratno (razmišlja), ampak upam, da se bodo rešl in pobral.

Kok bi ocenu od 1 do 10?

Olajšanje recimo, da mi je za polovico zmanjšal grozote od prej, sočutje pa ne vem zakaj, glih za to, ker so preživel in majo še cel lajf pred sabo za preživet, glih zato bi tut mel visoko mero sočutja. Ampak useen so prežvel, svaka jim čast, ampak še zmer so mi uni mrtvi bl ane.

Prikazovanje pete fotografije. Spet, kaj občutiš ob tej fotografiji?

Ja, en mali otroček in svašta enih mrtvih ljudi okol njega. Am... ubistvu me je mal strah za tega otroka, kako se bo pobral, ubistvu upam, da je sploh še živ ane...Upam, da hja... glih je v eni taki fazi bil, da si je glih zapomnu vse. Ja... (pavza) tale otrok se mi še najbolj smil na teli fotografiji.

Zato ker je sam?

Mogoče zato ja, pa ker vidš take oči, kakšne ma. Ker v Evropi težko vidš otroka k bi meu tak pogled. Ampak ja, no mal je sick se mi zdi, mislm orng sick.

Kaj pomen zate sick?

Da je grozn in zanga, za tega otroka in za ostale, ker kle res kr ležijo po tleh ane in to je blo res klanje, klanje. Am... grozn, ta otrok se je očitno nekam skril in pol se je vse odvijal verjetn pred njegovimi očmi, kako so celo vas pobil. In groza, težka groza. Tko res ful groza, 10 groza. Neko sočutje... ne vem, tok grozn, da sploh ne vem (se drži za glavo in zmajuje z njo), zarad tega tamalga mi je res, mislm dost škoda. Ker kr ne veš, a je bolš da živi, mislm ja je bolš, da živi, ampak teh 50, 70 let k bo še živel, bo živel s to predstavo pred očmi, al bi blo bolš da bi tut njega ane. Ne vem, kaj točn bi si mislu, ampak ja groza, orng groza.

Se ti zdi, da bi želel ob tem kaj delovati?

Ja, sej pravm, k vidm kok hudo je blo, še mal bl bi se brigu za določene stvari, ampak ja, je problem, ker je to tok delč. Pač zdej pr teh letih, pač dol res nebi hodu no, pa ja vidm, da je zadeva res grozna ane, ampak se poznam tok in nimam tok teh, ne poguma, ampak volje...

Dol zihr nebi hodil, da bi rešvau te ljudi, pa ne d mi je useen za njih, ampak ne vem kako bi jst sam kakorkol prpomoru h temu. Am je pa grozn ja, k pride do kej tazga bi pa radi vsi pomagal, pa nakazval... kaj jst vem.

Se ti zdi, da če to ne bi bla Ruanda, ampak neka država nm bližja, pa bi pomagal?

Ja (prikima).

Prikazovanje šeste fotografije. Kaj pa tukaj?

Am (pavza).

Kaj občutiš?

Ubistvu se sprašujem a so jih tko dal preden so jih pobil, al so jih pokopal pa so jih zdej odkril vn...

Večinoma so jih kr tko pustil...

Da izkrvavijo ja. Če gledaš tko, so te ljudje res umrl v nekih težkih mukah in (pavza) vid se, da so se vsi zavlekl sami vase, preden so... da ni več upanja, preden so umrl.

Ti je potem to grozno, tesnobno, nelagodno, strah?

Ma, tko, mal sm spet jezen, zakaj morjo ljudje na ta način umirat na tem svetu, k jim ni treba. Grozn, to itak, je ful grozn, ampak kšnih drugih čustev pa tuki niti ne občutm. Ja, mislm, groza ful, res.

Kok pa groza?

Tok k un tamau prej.

10?

Ja 10.

Kaj pa ti tukaj vzbuja takšno grozo?Njihova poza...

Že to, da so kle kr noge, organe... to je kr letet mogl, mislm že to, da je tok različnih delov telesa en ob drugmu, mi je že to ful grozna kompozicija fotografije ane. Zato, ker tuki je kr noga, počena lobanja, roka, ni da ni. To kr ne veš a je en človek, al so trije. Pač ni kul no. Mene najbolj ta način, k je za 5.000 let nazaj, ne pa za leto 94. Slabo je čist no.

Prikazovanje sedme fotografije. Spet me enako zanima...

Am... (pavza, gleda fotografijo) kaj občutm (pavza) ta je še mal bl grozna k una prej, ker tm so samo kosti, tle maš pa še prov kožo, pa kle se vid faco, pa rebra, ni še vse čist zgnil in se mi zdi še mal bl tko,... ne vem no... bl se lahko poistovetš, ker so še oblečeni, bl so podobni naravni obliki k tist prej, te ni nujno, da so tok dolg mrtvi, tisti pa so. Mislm, ja sej niso spet tok dolg, ampak ne tok k teli. Majo še, še zgleda kot telo, ni smao ena roka, ena noga, so dejansko telesa. Drgač pa, nism kle neki jezn, jezn sm biu že zdej pet slik (smeh), zdej mi je še sam grozn.

Ti je nelagodno?

Mogoče mejčkn od kr sva že začela gledat te slike, ker mogoče se tut zavedno mal izogibam tem slikam. Drgač pa grozn mi je res to gledat, 10 grozn.

Bl 10 kt tiste prej?

Mja, kr ja.

Maš kej sočutja?

Am, mogoče ne, mogoče ga mam do otrok še najbl. Am, mam ga, je prisotno, ampak je do tistih otrok še najbl, če morš na nek način rangirat.

Zakaj pa? Zato ker so to otroci, ker so še živi, ker niso mrtvi?

Tut zato, ker so živi ja, mam pol več sočutja.

Prikazovanje osme fotografije. Kaj pa občutiš tukaj?

Am (pavza), ja jst zlo srčno upam...on je živ ane?

Ja. V taboru.

Zdej kle vidš, kaj vse so jim nardil. Zdej ta človek je uspel kle zbežat, tut vidm, da so ga uspel že tut zašit, kar se tega tiče mi je fino, ker bo sicer živel v travmah, ampak bo živel. Odsekan uho (pavza), hvala bogu je samo uho, se da normalno živet brez tega koščka. A to so ga dejansko prerezal? O faakk (zgroženo). Ne vem po kakšnem čudežu se je uspel rešt, ampak očitno se je tut to dal v tej vojni, tko da, hvala bogu. Nekakšno olajšanje čudtm, ker vidm, da je že oskrbljen, še vedno pa ne morem mimo dejstva, da so se klal tko k Egipčani, Grki.

Samo groza, al tut kakšno nelagodje, tesnoba?

Dejmo rečt, da ne tok, k sva vidla prej en kup mačet, pa kaj so bli vse sposobni narest. Tko, da sm si ustvaru neko sliko takrt že v glavi, kako bi oni njih lahko klal, tko da me to niti ne presun tok.

So ti bile potem mačete in lobanje bolj grozne?

Mogoče ja, ker so vsi mrtvi dejansko, on pa sej tut je grozn. Če bi ga vidu v Lublani bi si mislu grozn, grozn, dej a ti dam kej, pomagam? Zdej (pavza) tuki pa pač vidm, da so ga uspel zakrpat in mogoče eno tako u izi olajšanje, da je konc tega, in se je ljudem pomagal in se jim še zdej. In, da bojo čimbolš zaživel, kljub takim zadevam.

Kaj pa jakost?

Ma ni tok močno, recmo ene 5,6.

Prikazovanje devete fotografije.

Am (pavza) ja, ampak tut (pavza), a ma to umetno ustnco?

Ne, ubistvu so ga tok z mačeto iznakazl ane.

Jaaa celo življenje bo, k se bo pogledu v špegu ane, bo vidu to sranje k se je dogajal. Am, ma ne vem, mogoče spet, ker sta si podobni fotografiji, razmišlam, da bi me tej pr drugi... če sm prej čutu mal olajšanje, me zdej pr tej drugi ni več tok tega olajšanja prisotnga.

Zakaj pa? Zato, ker te gleda?

Ma ne vem, če ma to kej veze. Al pa, sej ne vem (razmišlja).

Ker pri tisti prej, je vseen un tm stran gledu ane.

Ja, mogoče. Mogoče tut zarad tega ja, ampak ta mi je bl bed, kokr una prej.

Se ti zdi, zato ker si to fotografijo videl kasneje, ali zato, ker je ta bolj iznakažen na nek način kot prejšnji?

Hm (pavza), mal obojga, mal tega, da je ta druga, ampak zdi se mi pa tut... ne vem. Drugačn občutek mam k pr prejšnji. Pr prejšnji sm bil tko aha ok, pr tej pa mi je neki vzbudil, pa sploh ne vem kaj. Mogoče to, da me gleda. Ampak ja, bl mi je bed ratal, bl mi je grozn ratal kt prej.

Kok bi potem ocenil jakost? 6?

Hm, kr sedem. Zihr ja.

Nelagodje?

Nelagodno, ne vem. Cel ta občutek je tak mal smešn, čudn. Nelagodje ne vem.

Kaj pa sočutje?

Ja, ampak do unih tamalih velik bl.

Prikazovanje desete fotografije.

Hm (pavza)

To so pokrita trupla.

Hm... ja (pavza). Ta slika (pavza) tko, vzbudi mi eno... na kok različnih kocev so oni mogli ta trupla zmetat ane. Se prav, je blo teh žrtev res, res ogromn. Pomoje sploh niso razmišlal kam so jih vrgl in so kle sred ničesar. Ta glava kle je res grozna (smeh), res me mot, grozna je. Kle mi neki vzbuja neke stvari. Ker ne veš a se še drži telesa al se ne, in bl k gledam se mi zdi, da ne in me zlo moti. Po drugi strani, maš pa potem na sliki tega modela, k ne vem kaj čist točn tuki dela, se razteguje. Am, zdej ne vem a on tuki živi al kaj. Se prav verjetn, on ni glih tuki, da gre na sprehod in se razteguje. Am... ja, če ne bi blo tuki te glave, mi sploh nebi blo tok grozn, tko je pa tuki ta glava mi je pa (pavza) tko uhhh, fuuujj.

Jakost?

Sedem.

Sedem? Useen manj kot tista trupla?

Mhm, manj ja, definitivno manj ja. Mogoče zato, ker je vse zakrit. Je itak grozn, ampak ni tok. Če nebi blo te glave, sej ti pravm, ne bi tok enih groznih občutkov v men zbujal.

A pa si tut kej jezen?

Am... mene tut zanima ozadje tega modela zadi, ampak zarad njega nism jezen, jezen sm zaradi cele situacije. Ta model ne vem, kaj počne tuki, lohk doktorirava ane (smeh). Mal mn me mot, kot so me motle vse ostale.

Občutiš kej sočutja?

Haha ne (smeh), sej ti pravm sm čist rahločutn.

Prikazovanje enajste fotografije. Prvo ti bom pokazala črno-belo fotografijo in potem še isto v barvni tehniki, pa me bodo zanimala tvoja čustva in potem razlike glede na barvno fotografijo.

Ja, zdej k si mi povedala, da pride še barvna, se mi zdi, da bo tista itak bl grozna še. Am.. (pavza) ja, pomojem, druge splo pogledat ne bom mogu, drugač pa (pavza). To je vse prevezan, neki organi, so jih sam pustil in (pavza) ne vem. Vem, da mi bo una barvna še bl grozna, že kr razmišlam naprej. Ker pač zdej uno ful čakam.

No pol greva pa kr še na barvno.

ja pač (pavza), o fak (zgroženo) ja je grozna.

Samo grozna? Ti je še kej nelagodno?

Am... ne, nelagodno mi ni. Je pa bl grozna, ker so bolj podobnosti z našim barvnim svetom. Pa zlo dobr se vidjo določene malenkosti.

Ti je kri tudi grozna, kot barvna?

Ma, mogoče niti ne tok, ker je ta kri kle na tleh že neki cajta, k se vid, da je že mal strjena, tko črna. To smo spet oprani od teh filmov, smo navajeni na tisto živo rdečo kri, k te kr zareže. Ta kle je pa taka res tmna, že zasušena. Pr men, mi je bl grozna tista kri, da res šprica vse. Problem kle je, da je velik bl tko postavljena... vidš dejansko obleke, okna tko k so doma. Prej nisi tok pozorn na okolje, pa kako se je vse dogajal.

Ja to so po vsej verjetnosti pripadniki elitnih Tutsijev doma ane.

Dejansko sred ulce ja.

Kaj ti je potem, barvna bolj grozna?

Mhm.

Kolk pa po jakosti recimo?

Drgač, glede na to, da imajo vsi ljudje vse ude še dost normalno. Tist mi je bl bed k so roke, noge posebi. Te so vsaj umrl, če že morš primerjat, mal bolj elegantno (v narekovajih). Mn kokr tist k je vse po udih, ampak še vedno je grozn glih zarad tega, ker so bli sred nekega dnevnega opravila in jih nekdo samo čaoo. In pol jih je še mogu zvlečt en zavravn družga, ne vem. Pa cela familija je to. Na črno-beli fotki se to tok ne vid, al pa bi dojel, če bi jo tok časa gledu kt sm to. Drgač pa ja, tut kri pripomore mal h vsemu ja. Ampak bolj to, da si vse predstavš v svoj barvni svet.

PRILOGA F: intervju z Anito Marinko

Koliko vesš o vojni v Ruandi?

Bolj malo.

No... potem ti bom pa sama povedala malo več konteksta o vojni v Ruandi in kaj vse se je dogajalo tam. Torej vojna v Ruandi je bila predvsem etnična vojna, do katere je prišlo zaradi kolonizacije v prejšnjem stoletju. Po kolonizaciji je bila struktura Ruande razdeljena na tri plemena, in sicer na manjšinske Tutsije, ki jih je bilo tam nekje 9% in preostale Hutuje in pleme Twa. Etnična trenja so se dogajala že v 60ih, kjer je bila že tudi vojna. Do genocida v 90ih pa je prišlo, predvsem zaradi nadvlade Tutsijev, vojna pa je izbruhnila, ko so Hutuji umorili takratnega predsednika države. Genocid se je takrat dogajal zelo hitro, prebivalci so se med seboj pobijali z mačetami, hkrati pa naj bi bili te umori že vnaprej načrtovani. Pomembno je tudi to, da je bilo na koncu pomorjenih $\frac{3}{4}$ prebivalcev Ruande, veliko preživelih pa se je izselilo iz države. Hkrati pa vsi fotoreporterji in novinarji, ki so bili prisotni genocidu, niti niso vedeli, da je to množično pobijanje. Zato še vedno obstajajo trenja, kdo je kriv, da ostale države, kot so npr. Amerika in Evropske države, niso pomagale oz. je pomoč in pokritost medijev prišla s skoraj dvomesečno zamudo.

No... zdaj ko pa veš nekoliko več o kontekstu same vojne, pa imam pripravljenih nekaj splošnih vprašanj in nato fotografije. Torej zanima me katere novice spremljaš?

Največ kar včasih gledam so poročila.

Ok, 24 ur ali dnevnik?

24ur ja ponavad, pa na internetu tut 24ur pač če so. Drgač pa ne vem kar slišm, včasih kšn časopis tko na hitr preberem, tko ne vem recimo tele Slovenske novice čeprou to je itak tko bolj, pa včasih tut v Delu kej tko pa kšna ne vem revija k so te Ona pa te.

Kakšne tuje novice?

Ne. Ker se mi ne da prevajat.

Koliko pa spremljaš novice pa kdaj?

Ponavad zvečer, ko grem spat ja al pa pač ne vem tko, ko mi je dolgčas al pa recimo zdej ko sem s fantom, ko sem frej. Zdej ne vem jaz bi rekla da ene par ur na teden, da pač da se res posvečam temu.

Ali zaslediš vojno tematiko?

Aha ja, dostkrat.

Si zasledila kakšno fotografijo v zadnjem času ali se spomniš kakšne?

Dostkrat sem, mislm to sem bolj na internetu pomoje pa da sem vidla tut tko une fotografije, k fejkajo aveš... k fejkajo vojno k pokažejo kao ful je bogi v resnici pa ni tko.

Si kdaj videla kakšne vojake?

Tut to sem že ja.

Kaj pa narediš, ko vidiš tako fotografijo?

Nč. Ponavad je moj odziv zmer tko, kok se to daleč dogaja od nas pa dokler ne prebereš, sploh ne dojameš. Prej je pač tko kr neki, pol pa k prebereš si pa tko o sej res.

A si jo kdaj bolj pogledaš ali jo preskočiš?

Am... tko se mi zdi, da nism neki tko, da bi se prou posvetila k mi ni prijetno gledat.

Ali se ti zdi da opaziš velik vojnih fotografij v časopisih ali ostalih medijih?

Mislm v časopisih niti ne, v poročilih se mi zdi da doskrat poročajo o tem ampak ni pa velikrat tko prou posnetki no.

A se ti zdi da je teh fotografij preveč, premalo?

Hm. To je zelo relativno (smeh). Men se zdi da vseen morjo bit ane, ker drugač nebi noben vedu kaj to v resnici je. K vojna je lahko samo ena ideja, pač ne veš kaj se dogaja, ampak vseeno ne smejo biti preveč grafične zaradi tega, da vseen ne bruhaš lih k gledaš tv, ampak mogoče da bi večkrat bilo no. Ne tok grafično ampak večkrat, da se vsaj spomnimo kaj se dogaja.

Se spomniš kakšne vojne kjer je bila pokritost medijev večja kot pri kateri drugi?

Hm. Ja ta v Iraku je bla pač ful, pa Afganistan. To se mi zdi predvsem, ko je bila Amerika ful vključena pa to da so ful. Drgač pa niti ne, se mi ne zdi da bi bla kakšan ful. Ta se mi zdi najbolj.

Ali se ti zd,i da če je vojna bližje, da je pokritost večja?

Am (pavza) ne vem lih če je nujno, da je bližja pač je zihrtut nevem, če bi bla na Hrvaškem al pa Rusiji bi blo več, ampak je odvisno tut kok je močna država, k je vključena oz. primer ta Amerika.

Zdaj bova šle na fotografije. Vse fotografije so v črno beli barvi. Ob vsaki fotografiji mi boš povedala, kaj občutiš, ali je to groza, strah, tesnoba, sočutje, nelagodje ali kakšno drugo čustvo in kaj je tisto kar ti to povzroča.

Prikazovanje prve fotografije.

No ob tej sliki občutim velik nelagodja. Mislim pa tut groza, zaradi tega ker je taka velika količina lobanj. To, da so tuki zložene, se mi zdi kot da so ful nepomembni te ljudje, mislm, da ni važn katera oseba, pač vsi so pomrli. Ni važn a je ženska, moški al je otrok a je odrasu, nima veze. Pa recimo tuki so ene še raztreščene, kar pomen, da najbrž niso umrl prijetne smrti, česar si ne morem niti predstavljat. Am (pavza) tudi tko način, kako so zložene mi je tko, mislm kot da so samo ena številka.

Potem so te lobanje to kar ti povzroči nelagodje in grozo?

Aha potem vidm, da so še kosti, kar je še ena dodatna stvar.

Občutiš kej sočutja?

Ne vem kako lahko temu rečem sočutje, ker si ne predstavlam kako je tako umret. Mislm ne morem si predstavljat, najbrž si niti nočem. Se mi zdi pa mogoče, da glede na to, da je ta

človek tuki, da je njim to ful in lažji čutit in tko mogoče laži vidt zaradi tega, ker pač so tam in je pomoje to obrambni mehanizem. Men je pa obrambni mehanizem to, da se ne morem poistovetiti s tem, zaradi tega ker je preveč čudno.

Koliko bi pa opisala od 1 do 10 grozo in nelagodje?

Rekla bi recimo da 8.

Kaj ti pa sproža ta fotografija. Se ti zdi da bi mogla kaj narediti v zvezi s tem?

Sproža mi to, da razmišljam, da o teh vojnah ni noben niti pomislu, kaj ti posamezniki so in kaj bo z njimi in z njihovimi družinami. Zdi se mi, da ne vem koliko lahko naredim jaz osebno, ampak se mi zdi, da imamo vsi tak občutek da »sej js sam ne morem«, če bi nas bilo več, bi lahko kaj naredil. Ampak v vsakem primeru, vsaj toliko, da se zavedam, da lahko zelo hitr pride do česa tazga, tut pri nas recimo in da ne vem, da mormo ves čas kritično razmišlat pa razmišlat, kako nas lahko kaj tazga pritegne mogoče?

Prikazovanje druge fotografije. Kaj občutiš, zakaj, pa kaj je tisto in jakost?

Ok. Mogoče pri temu mal manj nelagodja, ok groza je še zmer tuki. Ampak vseeno mogoče mal manj nelagodja, ker mi ni tok osebno kot prej, k je bla lobanja pač zdej so obleke. Še zmer mi pove še večjo količino žrtev, kot sm prej vidla ane, kar je pač mogoče zarad tega še zmer groza, nelagodje je pa ja zato ker je manj osebno. To bi ocenila zdej nevem s 7.

Maš kej več sočutja, zdaj mogoče občutiš sočutje?

Ja, mogoče zaradi količine. Mislim tko (pavza), ne predstavljaš si, da je tolk ljudi umrl, pa kaj se je zgodil z njihovimi družinami. Pa tut otroci k so bli vmes, kako je moglo bit to, da nobenga ni bilo več zavn tebe kar naenkrat.

Ali te križ kej moti, ti kej dodatno pove?

Ne vem, se mi zdi samo da je mogoče en znak spoštovanja do tega, da so umrl, da so jih pobil. Ne vem al pa pač neki obstaja, kar bi jim pomagal v temu hudmu.

Prikazovanje tretje fotografije. To so zasežene mačete...

Ok. Ob temu občutim nelagodje pa jezo. In spet zaradi števila tega in sploh razmišlam o temu, kaj je mogu ta človk, k je to delu, kaj je mogu razmišlat in o tem kako, da si noben ni reku, a

morem res tega človeka ubit in zakaj ga bom ubiu, a sm js res več vredn kokr on. Am tuki bi rekla, da vpliva na moje občutje tut to, kar si prej povedala, in je to občutje na 8,5.

Nek kontekst k ga veš ob tej fotografiji, ti daje malo več groze.

Ja. Najbrž če bi bla zgolj slika, brez tega zgodbe azdi bi mi bilo pač vseen. Ampak zdej pač k vem vse to. Pa isto spet te količine k so, ne moreš verjet. Ker to so samo zasežene najbrž jih je še velik k jih ni.

Kaj ti zdej sproža ta fotografija.

Zdej mi sproža ta fotografija, da bi najrajš enga »počla« (smeh).

Ok, ubistvu si že kar malo bolj jezna.

Ja pač. Mislm ampak a veš, hkrati se zavedam, da so to ljudje k jih je vodil eno prepričanje, k je itak če si ti v eni skupini, te bo to vodil in je logično težko iz tega stopit. Sam kako ni ene osebe, sej najbrž je tut unga, če je kej naredu, so ga ubil najbrž. Ampak vseen, kako se lahko ena skupina ljudi počuti tok več vredno, kokr drugi pač to mi nikol ne bo jasno.

Prikazovanje četrte fotografije.

Ok, tuki mislm, da je najvišja raven sočutja kar je. Kar visoka, zaradi tega, ker je pač otrok in ker vidš ostale, kako ležijo in niti ne veš, a so živi al so mrtvi. Am pa se zavedaš, da po vsej verjetnosti tut kmal bodo. Tuki recimo mi pride v možgane slika, kako otroka ubiješ z mačeto in kaj morš ti ob tem razmišljat in čutit in si ne morem predstavlat kako lahko nekoga tok mejhna ubiješ, na splošno pač tko človeka. Pač tut groze je dost velik prisotne. Nelagodje pa ubistvu lih zarad tega, ker je ta groza pa sočutje prisotna. In bi to ocenla z 9,5.

Ok. A to zaradi tega otroka?

Ja pa tut na splošno, k vidš ljudi k so tko ljudje k js pa ti, in si lahko predstavlam kako živijo normalno in jih neki tazga čaka. Mislm, da je predvsem tut zarad tega, ker so otroci ja tko kot si rekla.

Prikazovanje pete fotografije.

Ok. Na tej sliki je povezana groza pa jeza. Groza zarad tega, ker spet, kr eno ne vem kako se temu reče, divje odlagališče trupel k nimajo nobenega spoštovanja do njih in že prej ga niso mel in še ta otrok tuki gleda in si predstavláš, da so to njegovi prijatli, sorodniki, on je to vse

vidu, kako so jih pobijal in vse. Pač jeza pa zaradi tega, ker ni nobena spoštovanja, ker zgleда dejansko k eno smetišče ne pa pač mrtvi ljudje.

Ok. Jakost?

Jakost bi rekla tut 9,5

A se ti zdi da bi zdej kej mogoče lahko kej naredila v tej smeri. Glede na to, da so zdej tisti otroci tisti k so..

Ja, glede na to kaj študiram, (smeh) bi se mi zdel smiselno, da k zdej se že med mejnimi otroci začnejo razlike delat, pač ne vem čefurji al pa cigani al pa karkoli, da bi že od tm začel ugotavljat otroci, da si nismo različni, ampak smo vsi enaki in da ok, sej je vedno ena črna ovca v skupini, ampak, da vseen ubit pa ne morš človeka. Ne glede na to, a je kej naredu al ne, pa sploh oni niso nič naredil. Tko da se mi zdi, da bi mogl celotno miselnost spremenit, ampak se mi zdi, da pa bodo zmer eni ljudje obstajal k ne bodo se mogl spremenit zaradi bogve katerih razlogov in dejavnikov in ne vem, mogl bi pač pri vzgoji že, ker potem bi tut tisti otroci svoje otroke vzgajal na ta način.

A pa se ti zdi da zato, ker se to dogaja v Afriki, da ti tudi to predstavlja neko mejo da pač ne moreš nič naredit?

Ja. Zihrtut to, da je v Afriki. Pa tut tko, se mi zdi, da je to tok zakoreninjen problem, da ga je težko spremenit. Mislm, eno tako mišljenje je tut recimo v glavah tok zakoreninjeno, da jih je težko premaknit s tega stališča. Pa zdi se mi mogoče smiselno, da probamo ne vem pač, da tisti ljudje k so tam, da si samo pomagajo, ne samo da mi pošiljamo denar pa hrano in pijačo, ampak da pač njih naučimo, kako se izobraz ljudi in da jih bodo tut tko vzgajal.

Prikazovanje šeste fotografije.

Ok. Pr tej sliki je mogoče najbolj prisotna groza, pa strah in sicer zaradi tega, ker mi je ful grozn gledat tko trupla, ubistvu to niso še niti čist razkrajana trupla in k tko vidš tedva tuki k ležita, a sta se mogoče še objela, sej ne vem kaj. (smeh)

Zakaj pa strah?

Ne vem tko, lih kar sm drgač pomislina, da kolk hitr se lahko to kjerkoli zgodi. Lahko tut se mi odločmo da bomo čefurji. Kok more bit grozn, če si ti tist k nočeš tega delat pa te pol ubijejo zaradi tega k si hotu samo dobr.

Ubistvu tudi strah pred tem da bi se to tebi zgodil?

Ja

Ok. Od 1-10 jakost

Bi rekla 8,5.

Vseen manj kot pri otroku?

Ja.

Prikazovanje sedme fotografije.

Ok. Tuki je tut precej velik groze pa nelagodja. In sicer zarad tega, ker niti ne vem, kje so noge, kje je trup, kaj je od koga. Vse je nametano spet k eno smetišče, kokr da ni nč vredno. Am (pavza)...

Tukaj te pa ni strah?

Ne vem, tam mi je blo bolj, ker so ble bolj kosti izrazite. Tuki zgleda še zmer bolj kot noga. Tm so ble pa prou kosti, čeprou sej tuki so tut viši k pogledaš. Sicer je mogoče bolj ogabno to k je še meso gor, kot tisto k so sam kosti. Mogoče mi je mal lažji tisto vidt ampak mi je pa tm bolj strah k mi tisto bolj pomen k smrt kokr to. Tuki je bolj gnus.

V bistvu to, da je vse tako kot na smetišču ti sproža..

Ja to me v bistvu ful mot. Ni mi, ne zdi se mi prou ne glede na to, kje umreš pa kdaj umreš, da te kr tko na mečejo en čez družga.

Ok. Od 1-10

Am (pavza) bi tut rekla 8,5

A se ti zdijo te fotografije zdej bolj grozne kokr prve tri. Al so ti te bolj grozne. Ker pač une ubistvu z neko simboliko, z nekim kontekstom ti sporočajo ali ti je to, kar ti direktno tuki vidš bolj..

Te so, k so direktno so bolj grozne v tem smislu, da ti pokažejo res to nespoštovanje. Pač tko kot si rekla, une k so bolj simbolične so vseen bolj kulturne tko v smislu, ni nog nametanih povsod, pa ni res ne vem, k eno smetišče tko k sva rekle. Mogoče so mi iz tega vidika, so mi

te bolj grozne, tiste ti pa direkt povejo, da je blo ogromno število teh ljudi in niso bli pomembni.

Vsaka pove neki za sebe.

Mhm. Sej podobne stvari ampak na zlo drugačn način.

Ampak bi vseeno potem te mal bolj grozne ocenila.

Ja

Ok. V redu.

Prikazovanje osme fotografije.

Tuki je zelo velika stopnja sočutja, mislm tko pač pa groze, sploh k vidm to brazgotino pa spet pomislm kako je blo, ko mu je nekdo to naredu. Pa da mora v bistvu s tem spominom živet in ga gledat vsak dan in ga čutt na seb vsak dan. Rekla bi da je tuki 9,5 stopnja. Pa mogoče tut to, da zgleđa ubistvu čist navadn človek in tut on ni zdej, ne zgleđa kokr da izraža kej posebnega, ampak zgolj to ti tok pove...

Samo sočutje? Še kej družga?

Sočutje, pa groza ja

Ok. Družga ne? Strah, tesnoba, nelagodje?

Pač nelagodje se mi zdi , da je itak ves čas prisotno. Vsaj po malem.

Ampak takrat ko si ga omenila, pa v bistvu nekaj v višji stopnji?

Takrat bolj ja. Tut če bi ga vidla, najbrž bi si rekla, ok ne ga zdej ful gledat ampak nelagodno bi mi blo v vsakem primeru.

Prikazovanje devete fotografije.

(smeh) Ok tuki je tut sočutje zelo visoko. Pač tut tko, tko k sva rekle, groza in nelagodje. Ampak najbolj je tko, ta groza, spet k vidm te brazgotine. Pa tut njegov pogled mi ne daje lih uredu občutka. Pa tut kako se drži, se mi zdi da ti cela slika sporoča, kaj bom zdej s svojim življenjem, kako se bo moje življenje nadaljevalo. Tuki bi kr rekla da je 9,75 (smeh). Ne vem ful mi ta splošni zgleđ daje tak občutek, kokr da je tok enih brazgotin pustil, da ne boš več

nikol isti k prej, mogoče pr njemu se je vsaj samo iz ene strani vidl, pa je bla ful globoka ampak je bla, pač ena črta ane. On ma pa po celmu obrazu neke brazgotine.

Al se ti zdi da tudi zaradi tega ker te on gleda dejansko?

Tut mogoče zarad tega ja.

Da te njegove oči tudi zelo več povejo.

Mhm, tut njegove oči ja.

Kaj ti zdej sproža?

Se mi zdi da, to da (smeh) spet kokr sm prej rekla, pa tut tko se mi zdi da, mogoče da bi rabl vseen tut pomoč v smislu hrane pa tega, čeprou se mogoče ne zdi tok pomembna, pa tut (pavza) da začnemo razmišlat kakšne travme oni doživljajo, pa da bi se mogoče s tem kej ukvarjal.

Da pač ni samo ta fizična pomoč ampak tudi v drugi obliki.

Ja ja, ker pomoje oni to ful potlačjo pač glede na to da nimaš nobenga, k bi se z njim tko odkrito pogovarju. Js vem da bi to potlačla pač nebi se nikol več o tem pogovarjala.

Ja sej je kr težko ja, tudi te iz 2. Svetovne vojne.

Ja pa se vseen lahko kdaj pogovarjajo o teh spominih.

Prikazovanje desete fotografije.

Ta slika me mogoče mal zmede ker je ful drugačna od unih prejšnjih. (premor) Am...

Zakaj pa?

Zarad tega ker ni teh trupel pa tega, ampak ja sej še zmer veš da so v resnici spodi. Pa mogoče tut zarad tega ker je ta obraz tuki pa k ta tip tuki hod pa zgleda kokr da se predaja al ne vem kaj dela, al pa da ga bodo ustrelil. Uglounem (pavza) mogoče tuki mal manj nelagodja, ker so vseen zavita trupla, ampak še zmer... mislm ta človek tuki zgleda živ.

Ja ampak ni (smeh)

Ja sej vem da ni (smeh). Ampak zgleda živ in pol pač ta prvi pogled sm rekla, »aha to so vojaki k se skrivajo in pol sm rekla aha ne, to je truplo in to je glava mrtvega človeka med pač zavitim trupli.

Aha okej.

Tko da na prvi pogled me je varal občutek.

A ti je grozna?

Ja mi je (pavza), ampak vseen manj kot une prej

A zato, ker so trupla pokrita?

Ja ker so pokrita, ampak ta obraz mi še zmer daje občutek groze.

Ok. S koliko bi ocenila?

Bi rekla 8.

Sočutje?

Sočutje je tut, ampak vseen manj kot pri unih prejšnjih pa ne vem zakaj, ampak ful drugač mi nardijo ta trupla k so zavita.

Aha ok. Se ti mogoče zdi, da v bistvu zdaj tuki ne moreš nič več naredit, da je v bistvu že vse na nek način izgubljen.

Ja mogoče ja. Mislm une so me bolj motivirale zato, ker si vidu kok je grozn pa kako so jih nametal, tuki so pa že zavita in ne vidš več točno tistga, razn s tem obrazom, k je pa pač (pavza). Ta obraz še največ daje tega občutka

Ok. K si govorila o tej motiviranosti. A se ti zdi da mogoče občutiš kot neko frustracijo, da bi mogoče kdaj neki naredila ampak v bistvu na nek način ne moreš?

Ja. Se mi zdi ja

Ali je to zato tut ker je spet v tem primeru Ruanda tok daleč, da če se ti zdi da če bi bila Hrvaška da bi lahko ali so kakšni drugi razlogi ?

Ja. Pa se mi zdi tut tko, da bi mal podpornikov najdu v temu, ker vseen vsi rajš ostanemo doma pa pač mamu otroke pa delamo svoje stvari pa si mislimo sej bodo že uni drugi. Pa se mi zdi da smo tut tko sebični, mislm sebični sej to je človeško, da pač najprej zase poskrbiš.

Aha ja na žalost v bistvu. Ok. Odlično. Zdej ti bom pa pokazala črno belo fotografijo potem pa barvno pa bova mal razlike povedale.

Prikazovanje enajste fotografije.

No. Ta slika mi mogoče, bolj vzbujja nelagodje, pa grozo pa strah. Zato, ker so to pač ljudje, prej so bla trupla, zdej pa ljudje. K so oblečeni in ker so oči mati pa hčerka al ne vem kaj so. Am (pavza), ta kri je tut tuki k js vidm. Mogoče vseen se ne vid, kako so zadane rane ampak si lahko predstavljaš, kok grozn je, da te nekdo tko pokonča. Ocenila bi zdele z 8,5. Zarad tega, ker mogoče zgleda na prvi pogled da je en morilec pršu v eno hišo in pobiu 3, prej je blo pa tko ogromne količine ljudi. Po eni strani je lažje, ker so ljudje, ker je neko spoštovanje oz. niso tko nametani kokr prej, po drugi strani je pa težje ker si lažje predstavljam, da je to moj oči, moja mami pa moja sestra. Mislm tko, bližji mi je. Laži se s tem poistovetim, kokr pa z nekom tm.

V bistvu zato ker so oni oblečeni tako kot so pa v ozadju je hiša?

Ja zarad tega ja

Ok. Zdaj pa še zadnja slika.

Am ja. (pavza)

Ti je še zmeri grozna, pa nelagodna, pa ti vzbujja strah?

Ja, mi je še zmeri (pavza). Mogoče zarad tega, ker vidm jo bolj tko, zdej je mogoče bolj brutalno, ker si predstavljaš dejansko kri kako lije in koliko krvi je dejansko šlo. Če tko pogledaš, pač kakšne rane morajo bit in da jih je nekdo tuki pustu umret. Ampak še zmeri je pa ta občutek k so pač oblečeni in je hiša, da mi je bolj blizu to.

A ti je mogoče barvna kaj bolj zgovorna kot črno bela?

Mogoče zgovorna lih ne, ampak mi je bolj bližje kot črno bela. Zarad tega, ker si bolj predstavljam da se to zdej dogaja. Kot pri črno beli k je bolj daleč.

Ok. Koliko bi to ocenila? Enako 8,5 ali ti je bolj grozna?

Am (pavza) pač 9 bi rekla. Ne zdi se mi zdej ful ful bistveno bolj grozna, ampak se mi zdi bolj. Pa zdej sm še opazla natikače od še ene osebe za katero ne vemo kje je. K jih prej recimo nism vidla sploh.

V bistvu zdej opaziš mal več podrobnosti?

Mhm, ja ja.

Ok. A ti zdaj sproža, tako k si videla, vse enako kot prej ali kej novega mogoče? Se ti zdi, da bi mogla kaj naredit bolj ali še zmeri isto?

Am (pavza) mogoče zdej poleg vsega tega, da doma poveš svojim najbližjim da jih maš rd, čim večkrat, ker nikol ne veš kaj se zgodi.